

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1928

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

ΠΑΥΛΟΣ ΓΚΟΜΟΝ

Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΩΝ ΑΡЭСΙS

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Β'—1928

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 19—43

ΠΕΝΤΕ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1

Ω ΝΕΑ ΚΑΡΔΙΑ...

Ὁ νέα καρδιά, δὲν γέρασες παράκαιρα, ποιὸς ξέρει
ἢ ἀγάπη, ποὺ σὲ μέστωσε, τί καρτερεῖ ἀπὸ σέ... —
τί θέλει ἀπ' τὴ δεντροκορφή ποὺ δέσφνει τὰ γριοκαῖρι;
Ἴί σοῦ ζητεῖ ὁ ξερότοιχος, μυριόφυλλε κισσέ;

Καρδιά, δὲν βρῖσκεται καημὸς τὴ νιότη σου νὰ σβήσει,
γιατὶ εἶσαι κῆπος μαγικὸς ποὺ ἀνθεῖ κάθε φορὰ,
κι' ἂν σὲ προδόσει ὁ ἄνθρωπος κ' ἡ Μοῖρα ἂν σὲ ἀδικήσει,
πάντα ἀναβρῶζει μέσα σου μιὰ νέα κρυφὴ χαρά.

Κ' ἔτσι, καρδιά μου, γνώρισες τὴν ἀφθαστὴ γαλήνη
ποὺ μὲς στοῦ Ὀνείρου κρύβεται τὴ μαγικὴ ὁμορφιά,
κι' ὁ πόνος δὲν σὲ νίκησε, δὲν ἔδειξες ὀδύνη
ἢ Ἀγάπη σὰν σὲ πλήγωσε καὶ μὲ τὰ Ἐφρὰ Καρφιά!

2

ΑΡΑΞΟΒΟΛΙ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Ἀφίνοντας τὴν ἀμυαλὴ χαρὰ τῆς Νιότης, τώρα
ν' ἀράξω πάω στοῦ Στοχασμοῦ τὴν ἔρημ ἀκρογιαλιά,
μὲ τὸ καράβι τοῦ Ρυθμοῦ στῆς Χίμαιρας τὴ χώρα
ποὺ δὲν τὴ δέσφνει τῆς ζωῆς ἡ ἀγρία τρικυμιά.

Κρίναι χρυσά στην άμμονδιά, σμιράγδια στα χαλίκια,
 μές στα κοχύλια μαγικώς αντίλαλος θροεῖ,
 πλεχτά νεραΐδογενέματα σαλέβουνε στα φύκια
 καὶ ξεφυλάει μές στους άφρους μιὰ μυστική πνοή.

Τοῦ Ἑρωτα καὶ τοῦ Χάρου ἐκεῖ τὸ αἰώνιο περιβόλι
 μοιάζει σάν άνθροσκέπαστη χαρούμενη φωλιά,
 γιὰ τὴν ποινόδαρτη ψυχὴ ξέγνοιαστο ἀραξοβόλι
 νάνναι σὰ μνήμα ἀτάραχο, σὰ μάννας ἀγκαλιά.

Κάποιος θεὸς παράξενος ἐδῶ θάχε κρυμένα
 τὰ ὄνειρατα ποὺ σβήπητηκαν γιὰ μὲ τόσες φορὲς...
 ὅλα τὰ βρίσκω τὴ στιγμὴ ποὺ τάχα ὅλα χαμένα —
 τοῦ πόθου τὰ πλανέματα, τίς ἀφθαστες χαρὲς!

3

ΧΑΡΑ ΚΑΙ ΠΟΝΟΣ

Πῶς ἔκλαιπα μές στὴ χαρὰ, πῶς γέλασα στὸν πόνο,
 καὶ στὸν δικό μου καὶ στὸν ξένο,
 γιὰ τὴν τᾶβλεπα μακριά, μές στὸν αἰώνιο χρόνο,
 σάν ψέμα καὶ σάν ὄνειρο θαμπὸ μισοσβημένο... —

Κι' ἂν ἄλλοι μ' ἔκραξαν σκληρό, κι' ἄλλοι τρελὸ μὲ ποῦνε,
 θᾶναι γιὰ τὴν δὲν ξέρουν
 πῶς στὴ δική μου τὴν ψυχὴ τὰ περασμένα ζοῦνε
 μαζί μὲ τὰ μελλούμενα ποὺ οἱ νέοι καιροὶ θὰ φέρουν.

Γιὰ τὴν ἔχω τέτοιο φυσικό, καὶ πάντα λογαριάζω
 τὰ τορινά, τὰ αἰώνια —
 Πῶς σὲ μιὰ μάταιη χαρὰ, λοιπόν, νὰ μὴ στενάζω
 πῶς σὲ μιὰ θλίψη πρόσκαιρη νὰ δείχνω ψυχοπόνια;

4

ΤΟΥ ΛΟΓΓΟΥ ΠΡΑΣΙΝΗ ΖΩΗ...

Τοῦ λόγγου πράσινη ζωὴ, σὲ χάρηκα, σὲ ξέρω! —
 Σὲ πολιτεῖες θλιβερὲς, σὲ μακροισμένες χώρες,
 βαθιὰ μές στὴν ψυχὴ μπορῶ κρυφὰ νὰ ξαναφέρω
 ἔσέ, ἀλησμόνητη ὁμορφιά, τοῦ χρόνου ὅλες τίς ὥρες.

Γρικῶ ποὺ κάτι κελαῖδεῖ, κάτι μοσχοβολίει...
 Βρύσες μὲ κρούσταλο νερὸ κι' ἀρογιαλιὲς μὲ μίγαι...
 Κάτου ἀπὸ δένδρα ποὺ θροοῦν τσοπάνης τραγουδιέι:
 — «τὸ λένε οἱ κοῦκοι σιὰ βουνά κ' οἱ κέρδικες σιὰ πλιάγια».—

Τῆς φύσης χάρες μυστικὲς, γλυκεῖα χαρὰ τοῦ ἀνθρώπου,
 κίναγνες σιὴν ψυχὴ βαθιὰ σᾶς κλειῶ κινθροισμένες...
 Βρίσκομαι πάντα στὴν κορφὴ κάποιου ἀνθισμένου τόπου,
 κι' ἄς ζῶ σὲ χώρες θλιβερὲς, μακριὰ σὲ χώρες ξένες!

5

ΑΝΩΦΕΛΗ ΦΡΟΝΗΣΗ

Πάντα σου προφυλάχτηκες ἀπ' τοῦ ἄλλου τὴν ἀπάτη,
 βάζοντας θώρακα χρυσὸ στὴν ἀφρονη καρδιά,
 κ' ἐδιάβηκες ἀδάκρυτος τῆς ζωῆς τὸ μονοπάτι,
 ἀπὸ τὴν πρώτη χαραυγὴ στοῦ τάφου τὴ νυχτιά.

Ἄγάπη, δόξα κι' ὄνειρο, σκλάβο δὲν σ' ἔχουν πάρει,
 ποτέ σου δὲν ἐμέθησες ἀπὸ τὸ ἄψυδ κορσί,
 δὲν ἔνοισηες τοῦ ἀχόρταγου πόθου τὴ μάταιη χάρη,
 καμιά θυσίαν ἀνώφελη, καμιά βαθιὰ πληγή...

Μὰ ὅ,τι κυνήγησες μακριὰ, τόρα θωρεῖς χαμένο,
 καὶ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ σὲ γέλασαν σκληρὰ
 κι' ἄς εἶχες πάντα καθετὶ σοφὰ λογαριασμένο —
 τὸν πόνο δὲν ἐγνώρισες, δὲν ξέρεις τὴ χαρὰ.

1920 — 1921

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΛΣΤΟΪ

«Ἡ Ρωσία ἐώρτασε τὴν ἑκατονταετηρίδα τοῦ Λέοντος Τολστόϊ μαζὶ μὲ ἕλον τὸν πολιτισμένον κόσμον». . . Καθενὸς ἄλλου, τῶντι, συγγραφέως ἰωδιλατον δὲν εἶχε ποτὲ τόσο γενικὴν συμμετοχὴν. Ἀπ' ὅλους τοὺς μεγάλους τοῦ 19' αἰῶνος ὁ Λέων Τολστόϊ δειχναται σήμερα ὁ πλέον παγκόσμιος. Καὶ τοῦτο δὲν ἀφείλεται μόνο στὴν τέχνην του, ὅσο μεγάλη κι' ἂν εἶναι. Ἀπὸ τοὺς Ρώσους, ἡ τέχνη τοῦ Δοστογιέβσκι εἶναι μεγαλύτερα ἐπίσης, ἀπὸ τοὺς Γάλλους, ἡ τέχνη τοῦ Φλωμπέρ ἢ τοῦ Ζολᾶ. Ἀλλὰ εἰς κανέναν ἀπ' αὐτοὺς δὲν θὰ ἔκαμνεν ὁ κόσμος μίαν ἑκατονταετηρίδα ὡς τοῦ Τολστόϊ. Ἡ παγκοσμιότης τοῦ συγγραφέως τῆς «Σονάτας τοῦ Κρόϋτσερ» καὶ τοῦ «Κράτους τοῦ Ζόφου» ἀφέλεται κυρίως εἰς τὴν ἑνότητα τοῦ ἔργου του καὶ τῆς ζωῆς του· καὶ τοιαύτην ἐνότητα δὲν ἤμποροῦσε νὰ παρουσιάσῃ, παρὰ μόνον ἓνας μέγας Ρώσος διανοούμενος. Μὲ ἄλλους λόγους, μόνον εἰς τὴν Ρωσίαν, τὸν περασμένον αἰῶνα, ἦτο δυνατόν νὰ γεννηθῇ ἓνας μυθιστοριογράφος καὶ δραματικός συγγραφεύς, ἓνας λογοτέχνης, πρὸς νὰ ἔχῃ ὡς σήμερα, — καὶ ὡς αὔριον ἀσφαλῶς — τὴν δόξαν ἑνὸς Λέοντος Τολστόϊ.

Διὰ μίαν τόσο μεγάλην δόξαν, — ἀληθινὴν ἀποθέωσιν, — δὲν ἀρκεῖ οἰαδήποτε πνευματικὴ ὑπεροχὴ, οἰονδήποτε καλλιτεχνικὸν ἄλαντον. Χρειαζέται κι' ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ τοῦ ταλάντου πρὸς ἓνα σκοπὸν, διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴν συγκίνησιν εἰς τὴν ὅποιαν ἀποβλέπουσιν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς οἱ λογοτέχνη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Προπάντων χρειάζεται ἡ συμμόρφωσις τῆς ζωῆς τοῦ διανοουμένου πρὸς τὸν ἴδιον αὐτὸν σκοπὸν. Ἄν ἔλεγε κανεὶς διὰ τὸν Ζολᾶ: ὑπῆρξεν ἓνας μέγας μυθιστοριογράφος, θὰ ἔλεγε τὸ πᾶν. Ἄν ἔλεγε τὸ ἴδιον διὰ τὸν Τολστόϊ, δὲν θὰ ἔλε-

γε τίποτε! Αὐτὴ ἡ διαφορὰ πρέπει νὰ ἐνοηθῇ καλά. Ὁ Λέων Τολστόϊ δὲν ἦτο ἀπλῶς καὶ μόνον ἓνας μυθιστοριογράφος, ἓνας δραματικός συγγραφεύς, ἓνας λογοτέχνης. Ἦτο μαζὶ κ' ἓνας φιλόσοφος, ἓνας διδάσκαλος, ἓνας προφήτης, ἓνας θρησκευτικὸς μεταρρυθμιστής. Τὰ δὲ τελευταία σκράντα του χρόνια, — ὀλοκλήρη ζωὴ, — ὑπῆρξεν ἓνας μέγας καὶ τραγικὸς ἀγὼν, μία δδυνηρὰ πάλη μεταξὺ τῆς στοργῆς τοῦ Τολστόϊ, ἢ ὅποια τὸν ἐκρατοῦσε πλησίον τῶν ἰδικῶν του, — προπάντων τῆς λατρευτῆς του συντρόφου, — καὶ τῆς συνειδήσεώς του, ἢ ὅποια τὸν ἐσπρωχνε νὰ τὰφήσῃ ὅλα καὶ νὰ φύγῃ, διὰ νὰ ζήσῃ ὅπως ἐδίδασκεν ὅτι πρέπει νὰ ζῇ ὁ ἄνθρωπος.

Μάλιστα, σκράντα χρόνια! Δυὸ καὶ τρεῖς φορές εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ἐδοκίμασε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπόφασίν του, καὶ τὸ μετάνοισσε, καὶ τὸ ἀνέβαλε. Κάποτε μάλιστα εἶχε γράψῃ καὶ τὸ ἀποχαιρετικὸν γράμμα. . . Ὅλοι του οἱ βιογράφοι ἔμιλον διὰ κάποιαν «ψυχικὴν κρίσιν» (crise morale) τοῦ Τολστόϊ. Ἐννοοῦν τὴν πάλην αὐτὴν, ἢ ὅποια κατέληξεν εἰς τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν, τὴν φυγὴν πρὸς τὸ ἀγνωστον καὶ τὸν θάνατον εἰς κάποιον ἐρημικὸν σταθμὸν. Ὁ Τολστόϊ ἦτο τότε ὑπεροδοηκοντούτης. Πολλοὶ θὰ νομίζουσι ὅτι, διὰ νὰ κάμῃ τέτοιον κίνημα εἰς τέτοιαν ἡλικίαν, θὰ ἔτρελλᾶθη, ξαφνικά, Ἀλλὰ κάθε ἄλλο, παρὰ κίνημα τρέλλας ἦταν αὐτό! Ἦταν ἀπεναντίας τὸ κορύφωμα τῆς φρονήσεώς του, ἢ πραγματοποίησις τῆς ἐνότητος τῆς ζωῆς του μὲ τὸ ἔργον του, μὲ τὴν διδασκαλίαν του. Ὁ θάνατός του κατὰ τὴν φυγὴν αὐτὴν τὸν στεφάνωνει μὲ αἰγλήν ὑπερανθρώπου.

Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι, καὶ ὅσο ζοῦσε στὸ σπῆτι του, τὴν ἐπαυλιν τῆς Γιοσνάγια

Πολιάνα, ὁ Τολστόϊ, τὰ τελευταία χρόνια, προσπαθοῦσε νὰ συμμορφώσῃ τὴν ζωὴν του μὲ τὰς ιδέας του. Εἶχεν ἀπαρητηθῇ κάθε πολυτέλειαν, περιφρονοῦσε τὸν τίτλον καὶ τὴν περιουσίαν του, ἔτρωγε λιτότατα κ' ἐνεδύετο ὡς μουζίκος. Ἀλλ' αὐτὰ δὲν τὰ ἔκρινεν ἀρκετὰ. Ἐπρεπε καὶ νὰ φύγῃ, νὰ ἔξαφανισθῇ, νὰ ζήσῃ μόνος καὶ ἀγνωστος, νὰ μὴν ἔχῃ κανένα προνόμιον, νὰ μὴν ἀπολαμβάνῃ τίποτε πλέον ἀπ' ὅσα τοῦ παρεῖχον, θέλοντάς του καὶ μὴ, τὸνομά του, ἢ κοινωνικὴ του θέσις, ὁ πλοῦτος του, ἢ φήμη του. Νὰ διδασκῇ ἀκόμη, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ξεύρῃ κανέναν πῶς ὀνομάζεται ὁ διδάσκαλός του· νὰ τυπώσῃ καὶ βιβλία, ἀλλὰ χωρὶς νὰ βάζῃ πουθενὰ τὸνομά του. . . Ποιὸς Εὐρωπαῖος λογοτέχνης, διανοούμενος, θὰ ἔφθανεν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τῆς «ἐνότητος»; Κι' ἂν ἔφθανε κανεὶς, θὰ ἦτο τρελλός. Ὁ Τολστόϊ ἔφθασε φρονιμώτατος.

* *

Ἀλλὰ τί ἦτο ἐκεῖνο πρὸς μὲ τὴν δύναμιν, μὲ τὴν ἐπιμονὴν καὶ μὲ τὴν συνέπειαν ἐπεδίωξε διὰ τοῦ ἔργου του καὶ τῆς ζωῆς του ὁ μέγας ρώσος συγγραφεύς; Μία ζωὴ καλύτερα, καὶ ἀτομικὴ, καὶ κοινωνικὴ, καὶ πολιτικὴ. Τὸ ἴδιον ἀραγε δὲν ἐπιζητοῦν κι' οἱ λογοτέχνη, οἱ διανοούμενοι τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης; Βεβαίως· κατὰ βάθος ἐκεῖ τείνουσι ὅλοι, καὶ ποιηταί, καὶ μυθιστοριογράφοι, καὶ φιλόσοφοι. Ἀλλὰ κανεὶς μὲ τὴν δύναμιν, τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ Λέοντος Τολστόϊ. Διότι ὁ Λέων Τολστόϊ μπορεῖ μὲν νὰ ἦτο προικισμένος καὶ μὲ μίαν θέλησιν ἀνωτέραν ἀπὸ κάθε ἄλλου, ἐγεννήθη ὁμοῦς εἰς τὴν τσαρικὴν Ρωσίαν, καὶ αὐτὸ προπάντων ἐξηγεῖ τὸν σχηματισμὸν του, τὴν διαμόρφωσίν του, δεδομένου πάντοτε ὅτι ἦτο Ρώσος περισσότερο ἀπὸ κάθε Ρώσον καὶ ὅτι ἀντεπροσώπευεν ὅσον κανεὶς τὴν ρωσικὴν ψυχὴν.

Ἡ τσαρικὴ Ρωσία, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Λέων Τολστόϊ, ἦτο μία ἀπέραντη κόλασις. Μέσα εἰς μίαν κόλασιν λοιπὸν ἐγεννήθη. . . Ἦτο πλούσιος αὐτός, κόμης, προνομιούχος, ἀριστοκράτης· ἀλλὰ ὄχι κι' ἐγνώστῃς. Εὐαίσθητος ἀπεναντίας καὶ φιλόανθρωπος εἰς τὸ ἔπακρον. Ἄμποροῦσε ἐξαίρετα νὰ γίνῃ ἓνας ἀπὸ τοὺς τυράννους, ἀλλ' ἐπῆγε μὲ τὸ μέρος τῶν τυραννομένων. Ἀργότερα ἐτυραν-

νεῖτο κι' ὁ ἴδιος, καταδικώμενος διὰ τὰ ἔργα του, διὰ τὰς ιδέας του. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴν ἐπιδιώξῃ μίαν καλύτεραν ζωὴν, πολιτικὴν, κοινωνικὴν, ἀτομικὴν, καὶ πῶς νὰ μὴ τὴν ἐπιδιώξῃ μὲ ὄλην του τὴν δύναμιν; Ἔνας μυθιστοριογράφος-προφήτης, ἓνας δραματικὸς συγγραφεύς-θρησκευτικὸς μεταρρυθμιστής· ποῦ ἄλλοῦ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ, παρὰ εἰς τὴν ἀθλίαν ἐκείνην Ρωσίαν; Εἰς τὴν δημοκρατικὴν Γαλλίαν μήπως; ἢ εἰς τὴν φιλελεύθερον Ἀγγλίαν; . .

Αἱ χῶραι τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης εἶναι τώρα πλέον πολιτισμένα. Ἐλάχιστα καὶ σχεδὸν ἀσήμαντα πράγματα τῆς «ζωῆς» ἔχουν νὰ βελτιώσουσι. Ἡ Ρωσία ἦτο καθαυτὸ βάρβαρος. Ὅ,τι προπάντων ἔκαμνεν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Λέοντα Τολστόϊ ἦτο τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας, εἰς τὸ ὅποιον ἦτο βυθισμένος ὁ λαός. Ἐκατομμύρια μουζίκων, ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν ἀναλφαθῆτων! Ἀφοῦ καὶ σήμερ' ἀκόμη, — ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Τολστόϊ, — τὰ σοβιετικὰ «Σχολεῖα Ἀναλφαθῆτων» ἀριθμοῦν εἰς ὄλην τὴν Ρωσίαν μυριάδας ἡλικιωμένων, γηραιῶν κάποτε μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, μπορεῖ κανεὶς νὰ φαντασθῇ ποῖαν ἀμάθειαν ἀντίκρυζε καὶ μὲ ποῖον πόνον! Ἡ βάρβαρος Ἑλλάς μας εἶναι σοφὴ ἀπέναντι τῆς Ρωσίας, ἀφοῦ ἡ ἀναλογία τῶν ἀναλφαθῆτων εἶναι σχεδὸν ὅση καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Κι' εἰς αὐτὸ τὸ ἀντίκρυσμα χρεωστῆται ὁ κόσμος τὸ δραματικὸν ἐκεῖνο ἀριστούργημα τοῦ Λέοντος Τολστόϊ, «Τὸ Κράτος τοῦ Ζόφου». Ἀλλὰ καὶ πόσα ἄλλα ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὴν τυραννίαν καὶ τὴν ἀθλιότητα τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τὸ κνοῦτον, τὰ δεσμὰ καὶ τὴν Σιδηρίαν πρὸς ἐτιμωροῦσαν κάθε φιλελεύθερον! Καὶ ὁ Τολστόϊ, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι Ρῶσοι συγγραφεῖς τοῦ καιροῦ του.

Αὐτὰ τὰ ἔργα, βλέπετε, εἶναι μέγала, διότι προπάντων τὰ ἐμπνεεῖ ἓνας πόνος μέγας. Εἶναι ἔργα εἰλικρινῆ τοῦ κάκου ἐπροσπάθησαν νὰ τὰ μιμηθοῦν οἱ συγγραφεῖς τῆς εὐτυχισμένης Εὐρώπης. Τὰ «σοσιαλιστικά» των νὰ ποῦμε, ἔργα, δὲν ὑφίστανται καμμίαν σύγκρισιν μὲ τὰ ἔργα τοῦ Τολστόϊ, τοῦ Γκόρκυ, τοῦ Ἀντρέιεφ. Ἄν πῆτε δὲ καὶ διὰ τοὺς «σοσιαλιστάς» συγγραφεῖς τῆς ὑπερδημοκρατικῆς Ἑλλάδος, τῆς ἀτιθάσσου καὶ ἀναρχικῆς ὑπὸ κάθε καθεστῶς, — τῆς Ἑλλάδος αὐτῆς ὅπου, πρὸ πενήντα ἀκόμη ἐτῶν, εἰς τὴν μουσικὴν τοῦ βασιλικοῦ

χαιρετισμού ἐφήρμοζαν και κρυφοτραγουδοῦσαν ἓνα αἰσχρὸν, ὑβριστικὸν δίστιχον, — ἀφῆστε τους! (Φυσικά: Πόνον ἐμπνέει αὐτὸς ὁ λαὸς εἰς ἓνα διανοούμενον, ἢ ἀγανάκτησιν διὰ τὴν ἀπειθαρχίαν του καὶ τὴν ἀνευλάβειάν του: Ἡ ἔχουν καμμίαν σύγκρισιν οἱ χωρικοὶ μας μὲ τοὺς μουζικούς τῆς Ρωσσίας: Ὡ, ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐποψιν, ἢ βάρβαρος Ἰλλὰς δὲν ἔχει καμμίαν διαφορὰν ἀπὸ τὴν πολιτισμένην Εὐρώπην. Οὐτ' ἐκεῖ, οὐτ' ἐδῶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γραφοῦν μεγάλα «σοσιαλιστικά» ἔργα. Εἰς τὴν Ρωσίαν, τὸν καιρὸν τοῦ Τολστόϊ, ἦτο ἄλλο. Πῶς θὰ μπορούσε κανεὶς, Θεέ μου, νὰ κάμῃ μερικὸς ἀνθρώπος νὰ ἐννοήσουν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν:

**

Τὸ ἔργον τοῦ Τολστόϊ, τὸ λογοτεχνικόν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κριθῇ ἀνεξαρτήτως τῆς διδασκαλίας του καὶ τῆς ζωῆς του. Πῶς νὰ λησμονήσῃ κανεὶς, πῶς νὰ τὸ παραμερίσῃ, ὅτι ὁ γράψας τὴν «Ἀγναν Καρένιν» ἦτο ὁ ἀνθρώπος ποὺ ἔμαθεν ἑβραϊκὰ διὰ νὰ μελετήσῃ τὰς Γραφὰς εἰς τὸ πρωτότυπον, καὶ ποὺ ὑπῆρξεν ὁ εἰσηγητὴς εἰς τὴν διανοούμενην Ρωσίαν, καὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἑνὸς Χριστιανισμοῦ ἀπηλλαγμένου ἀπὸ πλάνας καὶ προλήψεις, ἑνὸς Νεοχριστιανισμοῦ: Ἐν τούτοις, καὶ ὅταν ἐξετάξῃ κανεὶς τὰ λογοτεχνήματα τοῦ Τολστόϊ μόνον των, ὡς ἔργα καθαρὰς τέχνης καὶ αἰσθητικῆς συγκινήσεως, πάλιν τὰ εὐρίσκει ὑπέροχα, διότι ἀναγερτήτως ὁ διδάσκαλος ἦτο καὶ μέγας καλλιτέχνης. Ἦξευρε νὰ πλάτῃ ἀνθρώπους, νὰ ψυχολογῇ βαθειὰ ἄτομα καὶ ομάδας, νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸ ὑποσυνείδητον, νὰ κάμῃ διάλογον ζωντανόν, νὰ περιγράψῃ πιστὰ, νὰ ζωγραφίσῃ μ' ἑλαφρὸς πινελιὰς καὶ προπάντων εἶχε τὸ χάρισμα τῆς ἀντιθέσεως, ἢ ὅποια, παρὰ τὸν κοινωνικὸν ἢ φιλοσοφικὸν σκοπὸν τῆς, εἰς τὰ ἔργα τοῦ Τολστόϊ ἦτο πάντοτε ποιητικὴ, καλλιτεχνικὴ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι παραμελοῦσε κάπως τὸ ὕφος του,

δὲν ἐγνώριζε πολὺ τὴν δύναμιν τοῦ ἐπιθέτου, καὶ οὐ αἱ παρεκδόσεις ἐθλαπταν τὸ ἀσταγερὸν σχέδιόν του. Ἀλλὰ πόσον ἤξευρε καὶ νὰ σχεδιάξῃ, νὰ κτίξῃ γερὰ, εἰμποροῦν νὰ μακρυνήσουν «Ἡ Ἀνάστασις» καὶ «Τὸ Κράτος τοῦ Ζόφου». Εἰς τὸ δράμα μάλιστα αὐτὸ παρατηρεῖται κάτι μοναδικὸν ἴσως εἰς τὴν παγκόσμιον θεατρικὴν λογοτεχνίαν: Ὑπάρχουν κάπου δύο ταυτόχρονοι σκηναί, διὰ νὰ παίζωνται ἢ μίᾳ ἢ ἑτέλλῃ κατ' ἐκλογὴν. Κι' εἶναι τόσον ὠραῖαι, τόσον δραματικά, τόσον καλλιτεχνικά καὶ αἱ δύο, ὥστε δὲν ξεύρει κανεὶς ποῖαν νὰ προτιμήσῃ!

Μόνον αἱ κριτικαὶ τοῦ Τολστόϊ δὲν ἔχουν ἴσως καμμίαν, ἢ ἐλαχίστην ἀξίαν. Ὁ φιλόσοφος ἔκρινε τὰς τραγωδίας τοῦ Σαίξπηρ καὶ τοῦ Γκαίτε κατὰ τὰς νεοχριστιανικὰς του ιδέας, καὶ, φυσικά, τὰς εὐρίσκει συνολυλεύματα ἄσκοπα καὶ βλαβερὰ ἐγκλημάτων καὶ ἀνηθικοτήτων. Δὲν ἀνεγνώριζε καμμίαν τέχνην, ἔξω τοῦ σκοποῦ τὸν ὅποιον ἐπεδίωκε. Ποῦ θὰ πῆ ὅτι ἡ Κριτικὴ, ὅταν ἔχῃ κάποιαν ἀξίαν, στέκεται ὑψηλότερ' ἀπ' ἢ αὐτὰ, καὶ ὡς εἶναι ἀκόμη ἢ φιλοσοφία, ἢ διδασκαλία, ἢ ἠθικὴ ἑνὸς Λέοντος Τολστόϊ... (Φαντασθῆτε τώρα τί γίνεται, ὅταν εἶναι ἢ «ἠθικὴ» μερικῶν ἰδικῶν μας κριτικῶν: ἢ προσωπικῆ ἐμπάθεια, ὁ φθόνος, ἢ ἀρνησις, τὸ μῖσος...)

Εἰς τὸν καιρὸν ἀκόμη τοῦ Τολστόϊ, ὅταν ἐστέφετο ὁ νέος Τσάρος, κάποιαν ἡμέραν τῶν ἀτελευτήτων ἐκείνων τελετῶν, τὴν τρίτην νομίζω, οἱ περὶ αὐτὸν τὸν θεοποιοῦσαν, — τὸν ἐλάτρευαν ὡς θεόν. Ἀλλὰ πῶς ἀλλάζουν οἱ καιροί! Ἡ λατρεία αὐτὴ προσφέρεται σήμερα εἰς ἓνα ἐχθρὸν τῶν θεοποιουμένων ἐκείνων τυράνων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος, ὁ δώσας κάποτε εἰς τὸν ἐπαναστάτην τῆς Γλασνάγια Πολιάννα τὸ φίλημα τοῦ Ἰούδα, διὰ νὰ ὑπογράψῃ τὴν ἐπαύριον τὴν ἐξορίαν του, ἔχασε τραγικῶς καὶ θρόνον καὶ ζωὴν. Ἡ Ρωσία ἐλευθέρα, καὶ μαζί τῆς ὁ κόσμος ὅλος, θεοποιεῖ τὸν Λέοντα Τολστόϊ κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος του.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ἡ οἰκία ὑποῦ ἐγεννήθη ὁ Λέων Τολστόϊ

Ἡ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΙΣ ΜΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΛΕΟΝΤΑ ΤΟΛΣΤΟΪ(*)

Ἄνευ αὐτοῦ, τὸ πᾶν χάος καὶ ἀλληλοκτονία κρυπνιζομένων κτηνῶν. Ἐννοῶ ἐπαναστάσεις λαῶν πεινῶντων, ἢ λαῶν εὐγενῶν καὶ πεπολιτισμένων διοικουμένων ὑπὸ βαρβάρων ὡς ἐν Τουρκίᾳ, καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ἢ Ἑλληνικὴ εἶναι ἢ εὐγενεστέρᾳ τῶν ἐπαναστάσεων ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τῆς Ρωσσίας, τουλάχιστον ἐν Ἀσίᾳ, εἶναι ἐκπολιτιστικὸν καὶ δὲν ἐκρίθη εἰσέτι. Ἐπίσης ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἔφερεν εἰσέτι τὸν Παράδεισον, ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ θὰ κριθῇ ἀφοῦ πρῶτον κυριαρχήσῃ τοῦ κόσμου ὅλου. Βεβαίως ὑπῆρχον ἱερεῖς βοτκοποιοῦντες καὶ ἀμυθεῖς, τυραννικοί, ἀλλὰ τί πταίει ὁ Χριστιανισμὸς; Ἐπειτα αἱ θρησκείαι ἔχουσιν ἀνάγκην συμβόλων, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἠθικῶς ἐπὶ τῶν λαῶν, τὰ δὲ σύμβολα ταῦτα εἶναι ὑψηλότερα, καθότι οἱ λαοὶ εἶναι εὐφραγαστότεροι. Ἐλείον ἰδὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὴν τελικὴν ἐπὶ τούτου λέξιν τὴν εἶπεν ὁ Χριστός, στρέψας τὴν προσοχὴν ἡμῶν πρὸς ἄλλον κόσμον τελειότερον καὶ δικαιοτέρον, καὶ μετ' αὐτὸν ὅ,τι ἂν λεχθῇ, ἔσται φρούδη καὶ περιττὴ ἐπανάληψις παλαιῶν γνωστῶν θεωριῶν, ὡς οὐδ' αὐτοὶ οἱ γράφοντες ἴσως πιστεύουσιν. Αὐτὸ βεβαίως ἐννοεῖ καὶ ὁ Τολστόϊ λέγων κάπου ὅτι οἱ σοφοὶ εἶναι οἱ χειρότεροι κακοῦργοι, διότι ἀπέλιπεν αὐτοῖς ἢ πίστις, ἄνευ τῆς ὁποίας «αὐδὲν δὲξυρῶτερον

ἀνδρὸς, ὅσα ἐπὶ γῆς ἔρπει τε καὶ φύει», κατὰ τὸν Ὅμηρον. Ἄνευ τῆς πίστεως ὁ ἀνθρώπος εἶναι τέρας. Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ σοφοὶ κατέστησαν δυστυχεῖς καὶ ἐξυρῶτεροι πάντων τῶν ὄντων ἄνευ αὐτῆς, ὡς ἀφήσωσι τοὺς ἀπλοῦκοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν πίστιν των, ἦτις, ὡς πάλαι αἱ Σειρήνες τὸν Ὀδυσσεῆα, μᾶς βαυκαλίζει ἡδύτατα ποντοδρομοῦντας καὶ κλυδωνιζομένους ἐν τῇ πελάγει τούτῳ τῶν δακρύων καὶ τῶν συμφορῶν... Ποῖος πολιτισμὸς ἐφθάσε ποτὲ ἢ ἢ φθίσῃ τὸν Ἑλληνικόν; Καὶ ἔμως, καίτοι καὶ σήμερον αὐτὸς κυβερνᾷ τὸν κόσμον ὅλον, δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ συγκρατήσῃ τὸ ἡμισυ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ κτήνος, νὰ καταφάγῃ τὸ ἕτερον εὐγενέστερον ἡμισυ, ἂν δὲν ἐπήρχετο ἐπίκουρος αὐτῆς ὁ Χριστιανισμὸς, ὅστις ἐθεμελίωσε τὴν πίστιν τοῦ Σωκράτους. Δὲν ἀπομένει λοιπὸν νὰ θαυμάζωμεν ἄλλο ἐν τοῖς ἀνθρωπίνους ἀριστουργήμασι, εἰμὴ τὴν τέχνην καὶ μὲ τὴν ἐποψιν ταύτην ὁ Λέων Τολστόϊ θὰ ἀναγινώσκειται πάντοτε ὡς ὁ Σαϊκόπτηρος μετὰ θαυμασμοῦ καὶ λατρείας...

Τὰς σκέψεις μου διέκοψεν ἡ φωνὴ τοῦ Ἰμάμη τῶν Τατάρων ἀπὸ τινος μιναρὲ ὀπισθεν τῶν οἰκημάτων τοῦ κηπουροῦ, προσκαλοῦντος τοὺς πιστοὺς του διὰ τὴν δέξιν τῆς μεσημβρίας, καὶ ἡ φωνὴ του ἢ μελωδικὴ ἀνηρπάξετο ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ ἀνέμου καὶ μετεωρίζετο εἰς τοὺς αἰθέρας. Ἔστην ἀκροῦμενος μετ' ἀπολαύσεως. Ἴδου μία θρησκεία, ἐσκέφθη. Εἶναι ἐκείνη ἢ ὁ Τολστόϊ θὰ εὐρι-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

σκεν ἴσως καλῆν, ἀφοῦ στερεῖται παντελῶς συμβόλων καὶ τύπων. Ἐπὶ τῶν ὤμων μου ἠθάνθη τὴν στιγμὴν ἐκείνην μίαν χεῖρα ἐστράφη καὶ εἶδον τὸν Θαλαμηπόλον ἐμιλοῦντα μοι Ῥωσικὰ τινά, ἐξ ἧν ἐνόησα μόνον ὅτι ὁ Τολστόι ἐσκέφθη, ὅτι ἴσως κρυώνω ἔξω καὶ κλιθὸν θὰ ἦτο νὰ εἰσέλθω, ὅπως περιμένω μέσα. Ἠκολούθησα μηχανικῶς, οὐδὲν πλέον σκεπτόμενος. Εἰσήλθον ἐκ τῆς προσόψεως τῆς πρὸς τὸν κήπον ἐντὸς μικροῦ δωματίου, ὅπου μοι ἔλαβε τὸν ἐπενδύτην, τὸν πῖλον καὶ τὸ ἀλεξιθρόχιον, καὶ ἀναρτήσας αὐτὰ ἐκεῖ, με ὠδήγησεν εἰς παρακείμενον κοιτωνίσκον ὅπου ἦσαν δύο κλίνας κατάφορτοι προσκεφαλαίων ὑψηλῶν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς ἕτερον μικρὸν δωμάτιον, ὅπου μοῦ ἔτεινε ἔδραν πλησίον τοῦ παραθύρου, βλέποντας πρὸς τὸν περίβαλον τοῦ κήπου, καὶ με ἀφῆκε μόνον.

Ἐκάθησα με τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θύραν καὶ ἔρριψα βλέμμα ἐντὸς τοῦ δωματίου, ἀπλοῦστατα ἐπιπλωμένου. Ἐν γραφείον, καταλαμβάνον ὄλον τὸ μήκος τοῦ δωματίου, καὶ περὶ αὐτὸ ἔδραι μαλακαὶ ἀνευ πολυτελείας. Ἐπὶ τοῦ γραφείου δὲν ὑπῆρχε τίποτε, οὔτε χαρτίον, οὔτε πέννα, οὔτε μελάνη, οὔτε βιβλίον, καὶ ὑποθέτω ὅτι θὰ εἶναι τὸ γραφεῖον τοῦ ἀποθανόντος ἰδιοκτήτου, διότι ὁ Τολστόι γράφει εἰς τὸ ὑπαιθρον ἐπὶ τοῦ ἐξώστου τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν. Εἰς τὸν τοῖχον ὑπῆρχε ἀνηρτημένη μόνον μία εἰκὼν, ἐν ἀπὸ τὰ στοργύλα ἐκεῖνα ἀνάγλυφα ἐκ γύψου, παριστῶν τὸν Μέγαν Ἀ-

λέξανδρον ἢ τὸν Ἀχιλλέα με τὴν περικεφαλαίαν. Μόλις ἐπρόφρασα νὰ περιεργασθῶ τὰ τοῦ δωματίου καὶ ἀκούω ἑπισθὲν μοι βήματα δυνατὰ ἐγερθεῖς, βλέπω ἐμπροσθέν μου γέροντα 80ετῆ περίπου, με λευκὸν πώγωννα, μεσαίου ἀναστήματος, μὴ κυρτωμένον, με σκοῦρον ἐπὶ κεφαλῆς, μ' ἐν γελέκιον ἀπὸ χονδρὸν μάλλινον φασιῦ χρώματος, κάτωθεν τοῦ ἑποίου ἐξήρχετο μέχρι τῶν γονάτων μπλοῦζα κυανόχρους, καὶ μέχρι τῶν γονάτων ἐπίσης ὑποδήματα ῥωσικὰ ὑψηλά.

Σωστὸς μουζικὸς!

Ἦτο ὁ Λέων Τολστόι.

— Δράστιται! μοι ἐφώνησεν.

— Δράστιται, τοῦ ἀπαντῶ, ζητῶν ν' ἀσπασθῶ τὴν χεῖρα, ἦν μοι ἔτεινε· ἀλλὰ δὲν με ἀφῆκε.

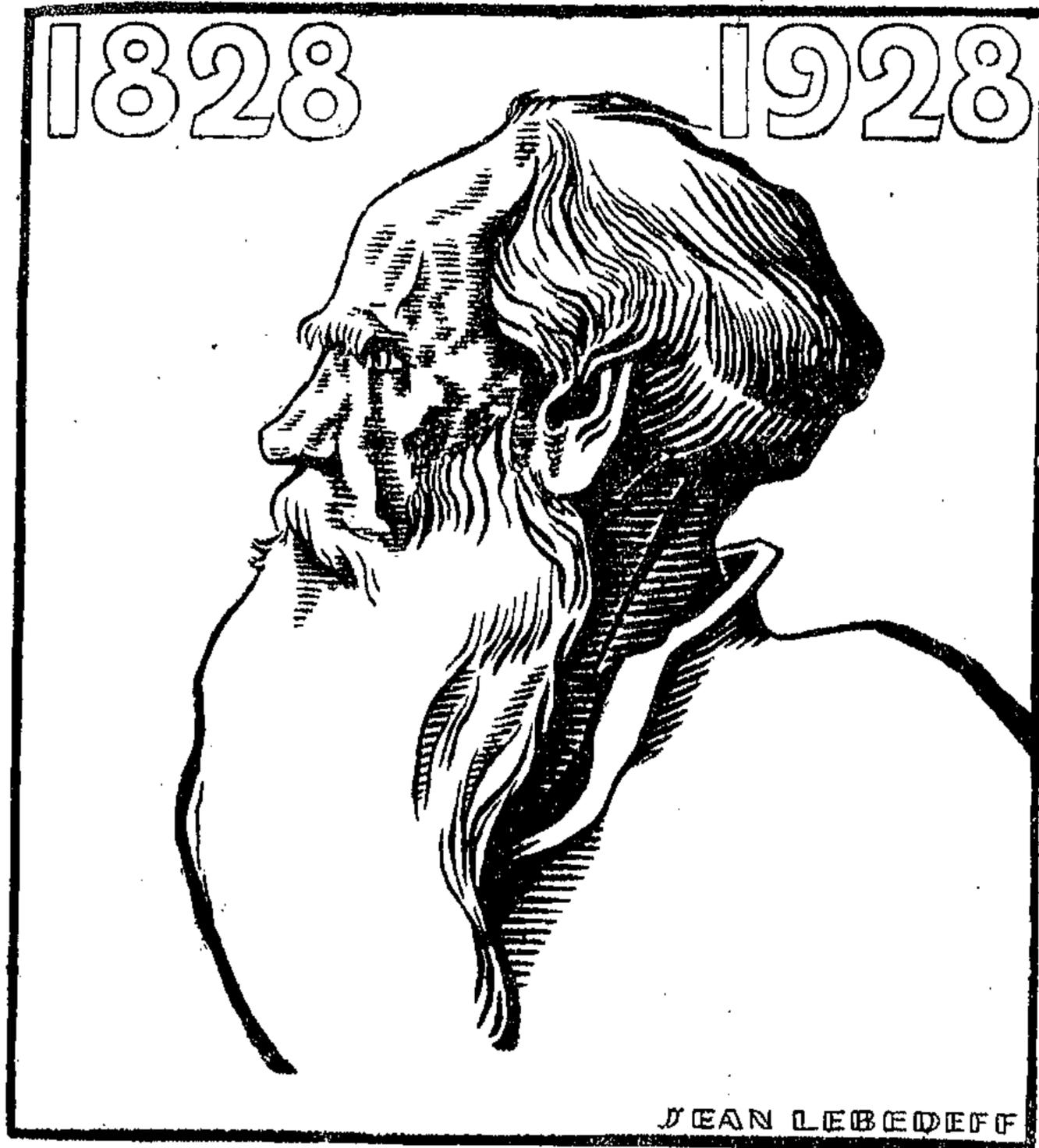
— Θὰ μοι ἐπιτρέψητε, Διδάσκαλε, τῷ εἶπον (κατὰ τὴν γαλλικὴν ἔκφρασιν, Μάιτρ) τὰ λοιπὰ νὰ σᾶς τὰ εἶπω εἰς τὴν Γαλλικὴν, Γερμανικὴν ἢ Ἀγγλικὴν, (ὁ Τολστόι ἔμειλε καλῶς καὶ τὰς τρεῖς γλώσσας, ὡς μὰς εἶπεν ὁ Θαλαμηπόλος), διότι περισσότερο ἀπὸ δέκα λέξεις δὲν κατάρθωσα νὰ μάθω ἐκ τῆς Ῥωσικῆς ἐπὶ ἕν ἔτος τώρα ποῦ περιοδεῶ τὴν Ῥωσίαν, ἀπησχολημένος ὡς ἤμην περὶ ἄλλας μελέτας τοῦ τόπου.

— Ἄς εἶναι λοιπὸν εἰς τὴν Γαλλικὴν. Εἰς τί δύναμαι νὰ σᾶς φανῶ χρήσιμος;

Καὶ με παρεκάλεσε νὰ καθῆσω, καθῆσας καὶ αὐτὸς τόσον πλησίον ἀπέναντί μου, ὥστε τὸ βαρὺ ὑπόδημά του, τὸ πρὸς τὸ γόνυ, προσέψαυε τὸ γόνυ μου. Ἀφοῦ ἐκάθησε, τὸ ἄ-

Ἡ οἰκία τοῦ Τολστόι εἰς τὴν Γιασνάγια Πολιάνα

ΛΕΩΝ ΤΟΛΣΤΟΙ

νάστημά του ἐχάθη ἐντελῶς ἐντὸς τῆς ἔδρας, καὶ ἀμέσως ἡ μορφή του μοι ἐφάνη ὁμοιάζουσα καταπληκτικῶς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Δαρβίνου, ὡς βλέπει τις αὐτὸ εἰς τεράστιον ἀνδριάντα τούτου, τὸν ἔξω τοῦ Μεγάλου Φυσιολογικοῦ Μουσείου τοῦ Λονδίνου. Ἡ θεωρία τοῦ Λομπρόζου μοι ἦλθε συντόμως εἰς τὸν νοῦν, καὶ δι' αὐτῆς ἐξήγησα τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἕπερ ἀντιπροσωπεύουσι καὶ αἱ δύο, τὸ πνεῦμα τῆς ἀρνήσεως. Ἄν καὶ αἱ

δύο ὁμοιάζουσι καταπληκτικῶς πρὸς τὴν μορφήν τοῦ κατὰ τὸν Δαρβίνον πρωτογόνου ἀνθρώπου, τοῦ Χιμπατζῆ, αὐτὸ βεβαίως δὲν θὰ τὸ θεωρήσῃ ὡς προσβολὴν ὁ Μέγας Συγγραφεύς, ἀφοῦ ὄλαι αἱ προσπάθειαι καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ τείνουσιν εἰς τὸ νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου, εἰς ἣν μόνην διαβλέπει δυνατὴν εὐτυχίαν τινὰ ἐν τῇ κόσμῳ τούτῳ.

Διὰ τὸ κάμω τὰς σκέψεις αὐτὰς ἐχρονιστρίθησα ἑλίγην καὶ ὁ Μέγας Ἴβερων ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναλάβῃ ἐντονώτερον τὴν ἐρώτησίν του.

— Λοιπὸν, εἰς τί δύναιμι νὰ σὰς φωνῶ χρήσιμος, λέγετε!

Καὶ ὁ τόνος τῆς φωνῆς του εἶχε τι τοῦ ἐργάτου, τοῦ ἀνυπομονοῦντος νὰ τελειώσῃ τὴν ἡμερομίσθιον ἐργασίαν του.

— Ἐπιτρέψατέ μοι, εἶπον, νὰ ἐκφράσω τὴν χαρὰν μου, ὅτι σὰς βλέπω ὕγια ἐντελῶς, διότι αἱ ἐφημερίδες παρέστησαν τὴν ὑγείαν σας ὡς ἐντελῶς κλονισθείσαν. Ἐδὲ κλίμα καὶ ὁ ἥλιος τῆς Κριμαίας σὰς ὠφελούν.

— Ναί, εἶμαι καλὰ, ὡς βλέπετε.

— Καὶ εἰς τί ἀσχολείσθε τώρξ, ἂν μοι ἐπιτρέπετε νὰ ἐρωτήσω;

— Ἰστοιμάξω νέον ἔργον. Ἢὰ φέρῃ δὲ τὸν τίτλον «Αἱ Ἑρμικεῖαι, πῶς ἀρχίζουσιν, πῶς αὐξάνουσιν καὶ πῶς ὀγνέσκουσιν»⁽¹⁾. Ἢὰ εἶναι μέγα ἔργον αὐτό.

Καὶ ἐξηκολούθησεν οὕτω ἐπὶ ὀκτώ λεπτὰ ἀναπτύσσων μοι τὰς ἰδέας του. Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι, εἴτε διότι αἱ ἰδέαι αὐταὶ μοὶ ἦσαν γνωσταὶ ἤδη γενικῶς ἐκ τῶν συγγραμμάτων του, ἐκ τοῦ μεγάλου θυρόθου, ὅστις γίνεται πάντοτε καὶ ἐγένετο ἰδίως κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο περὶ τὸ ὄνομά του, εἴτε διότι τὸν θαυμασμόν μου προσείλκυσεν ὄλον, μάλλον καὶ τῶν ἰδεῶν του, ὁ τόνος καὶ ἡ φωνὴ δι' ἧς ὡς χεῖμαρρον ἐξέβαλλε τὰς ἰδέας του τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης, δὲν προσείχον πλέον εἰς ὅ, τι μοὶ ἔλεγε, περιοριζόμενος νὰ ἀποθαυμάξω τὴν αἰγλήν, ἣτις περιεχούθη αἰφνης περὶ τὸ πρόσωπόν του ἤμην δὲ τόσον ἀφρηγμένης, ὥστε δὲν ἐνθυμοῦμαι πῶς ἐστρέψαμεν, αὐτὸς ἢ ἐγὼ, τὴν ὀμίλιαν καὶ τῆ ἀνέφερον ὅτι ἐρχομαι ἐκ Περσίας.

— Ἀ! ἐκ Περσίας! Εἶδες πολλοὺς ἀνεπτυγμένους ἀνθρώπους ἐκεῖ;

— Ἀνεπτυγμένοι ὑπάρχουσι πολλοὶ εἰς ὅλας τὰς τάξεις, διότι οἱ Πέρσαι ἔχουν, ὡς γνωρίζετε, λαμπρὰν φιλολογίαν καὶ ὠραίαν γλώσσαν...

— Ὁμιλήσατε μετὰ τῶν Μπαμπιστῶν;⁽²⁾

(1) Ὡς γνωστὸν ὁ Τολστόϊ ἐγραψε καὶ ἔργον: «Πῶς θνήσκει ὁ ἄνθρωπος, πῶς τὸ κτήνος, καὶ πῶς τὸ φυτὸν». Κάτι παρόμοιον Ἢὰ εἶναι καὶ τὸ νέον ἔργον, ἐσκέφθη, τὸ ὅποιον ἕως δὲν ἐπρόφθασε νὰ συμπληρώσῃ, θανὸν μετὰ τινα ἔτη.

(2) Μπαμπισταὶ ἦσαν αἰρεσις ἐπαναστατικῆ

— Μοὶ ἐδείκνυσαν τὸν μὲν καὶ τὸν δὲ μετὰ τοῦ λαοῦ ὡς Μπαμπιστὰς, ἀλλὰ δὲν ὠμίλησα μετ' αὐτῶν. Μόνον ἤκουσα πολλοὺς ἐκφράζοντας πολὺ φιλελευθέρους ἰδέας καὶ ἐξεπλάγην. Μάλιστα ἀναχώριον ἐκέλευν, ἤκουσα ἐντὸς τῆς λέμβου, ἣτις μὰς μετέφερεν εἰς τὸ ἀτιμόπλοιον, ἐν Ἰνζφλίῃ ἐπὶ τῆς Κασπίας. Πέρσην λέγοντα πρὸς ἄλλους Πέρσαι, ὅτι προσεχῶς ἐκδίδεται μέγα βιβλίον ἐν Περσίᾳ, ὑπερ ἡτέρι ἐν Ἰσῆ μοίρξ ὅλας τὰς Ἑρμικεῖας...

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ φωνὴ τοῦ Ἰμάμη, ὅστις εἶχε κάμει τὸν γῦρον τοῦ μναρέ, ἤκουσθη πάλιν πρὸς τὸ ἡμέτερον μέρος, μεληδικῆ, χρυσταλλίνως εὐκρινῆς, καὶ ἐγὼ ἐστράφην αὐτομάτως πρὸς τὸ παράθυρον, ἵνα ἀκούσω. Στιγμαὶ στιγμῆς ἠκολούθησαν μετὰ ξὺ μὰς. Αἰφνης στρέφω τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Τολστόϊ, ἐνθυμηθεὶς τὴν σκέψιν ἣν εἶχον κάμει κάτω εἰς τὸν κήπον καὶ ζητῶν νὰ τὴν εὕρω εἰς τὸ πρόσωπόν του. Τὸν εἶδον ἀλλοιωθέντα ἐντελῶς, γενόμενον ρεμβώδη, ὑπεγείραντα τὴν κεφαλὴν μετὰ τὴν δεξιάν, τὸν δὲ ἀγκῶνα στηρίζοντα ἐπὶ τοῦ βραχίονος τῆς ἔδρας καὶ τοὺς ὀφθαλμούς ἀτενῶς καθηλωμένους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Φαίνεται ὅτι δὲν ἤκουσε οὔτε τὴν τελευταίαν μου φράσιν, ἐξ ἧς ἤλπισα ἔκτακτον ἐντύπωσιν, δηλαδὴ τῆς εἰδήσεως ἣν τῆ μετέδιδον ἐκ Περσίας καὶ ἣτις Ἢὰ ἦτο βεβαίως νέα δι' αὐτόν. Ἐπὶ τέλους ἐφέλλισεν οἶονε μονολογῶν:

— Ἀ! Οἱ Μπαμπισταί, οἱ Μπαμπισταί. Εἶχον στηρίζει ὅλας μου τὰς ἐλπίδας ἐπὶ τῶν Μπαμπιστῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τίποτε δὲν ἔκαμον καὶ οὔτε Ἢὰ κάμουν, μοῦ φαίνεται...

Καὶ ἠγέρθη ὀρμητικῶς, ἔτοιμος νὰ φύγῃ. Τότε μόλις ἐνεθυμήθη τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεώς μου καὶ, ὡσεὶ θέλων νὰ συγκρατήσω τὸν διολισθαίνοντα τῶν χειρῶν μου θησαυρόν, ἀποτόμως λέγω:

— Διδάσκαλε, μίαν τελευταίαν ἐρώτησιν παρακαλῶ νὰ σὰς κάμω.

— Λέγετε ἐλευθέρως, ἀλλὰ γρήγορα.

— Τὸ Μακεδονικὸν Κομιτᾶτον σὰς ἐγραψε μίαν ἐπιστολήν...

ἐν Περσίᾳ, καταδιωχθεῖσα ἀμελιότως καὶ ἀπανθρωπότατα ὑπὸ τοῦ Σάχου Νασρεδδίν, ἣν κατόπιν ἐσπετερίσθησαν τινὲς ἀγύρται ἡωσοσόγγλοι ὑπὸ τὸν τίτλον τῶν Θεοσοφιστῶν, περιφέροντες καὶ νῦν ἐπὶ ἓνα Ἰνδὸν παιδα, δῆθεν ὡς τὸν νέον Μεσσαν.

— Μάλιστα.

— Καὶ τί ἀπαντήσατε εἰς αὐτήν;

— Δὲν τὴν ἠξίωσα ἀπαντήσεως.

— Διὰ τί, παρακαλῶ;

— Διότι ἦτο πλήρης ἀπὸ φαιφαναράδας καὶ φράσεις κενὰς χωρὶς καμμίαν οὐσίαν, καὶ εἰς τοιαύτας φαιφαναράδας δὲν ἔχω καιρὸν νὰ δίδω προσοχήν...

Ἔστη καὶ με ἐκύτταξεν ἀτενῶς, καὶ εἶτα προσέθηκε:

— Τοῦλάχιστον ἂν μοὶ ἐτίθετο ὀρισμένη ἐρώτησις, ἐν σιγμείον θετικόν, ἐφ' οὗ νὰ ἀπαντήσω...

Μὲ τὴν τελευταίαν του φράσιν μοὶ ἐφάνη ὡς νὰ με ἐπροκάλει νὰ κάμω ἐγὼ τὴν ἐρώτησιν αὐτήν. Ἀλλὰ τί νὰ τὸν ἐρωτήσω; Ἄν τὰ κακοῦργα μέσα, ἅτινα ἐξέλεξαν οἱ Βούλγαροι διὰ τὸν σκοπὸν τῶν, εἶναι θεμιτὰ κατὰ τοὺς θείους καὶ ἀνθρωπίνους νόμους; Ἄλλ' ἐπ' αὐτῶν ἐξήνεγκε τὴν ἐτυμηγορίαν του ὀλόκληρος ὁ πεπολιτισμένος κόσμος, οὗ ἡ συνείδησις κατεξανέστη μετ' ἀποτροπιασμοῦ. Νὰ τὸν ἐρωτήσω ἐὰν ἡ Μακεδονία, ὡς οἰκουμένη ἀπὸ διαφόρους λαοὺς καὶ εἰς χωριστὰς ζώνας, δίκαιον εἶναι νὰ διαιρηθῇ εἰς τὰς ζώνας, ταύτας, καὶ νὰ προσαρτηθῶσιν εἰς τὰ πέριξ ὁμογενῆ Κράτη σύμφωνα καὶ μετὰ τὴν θέλησιν τῶν λαῶν αὐτῶν; Ἄλλ' αὐτὸ ἐννοεῖται οἰκοθεν εἶναι ἄλλως τε ζήτημα γεωγραφικῆς καὶ ἐθνολογικῆς μελέτης τοῦ τόπου, εἰς ἣν ἀμφίβολον ἂν ἠσυχολήθη ὁ ἴδιος, καὶ ἐφ' ἧς ἔχω καταρτίσει ἐγὼ αὐτὸς τὰς ἀκλονήτους ἰδέας μου, ἀφοῦ καὶ ἔργον ἴδιον ἐδημοσίευσά περὶ τούτου καὶ δὲν Ἢὰ μοὶ τὰς κλονίσῃ ἄλλος, ἀσοδῆποτε καὶ ἂν εἶναι οὗτος. Νὰ τὸν ἐρωτήσω ἂν ἡ ἐν Τουρκίᾳ κακοδιοίκησις ἔγεινε πλέον ἀνυπόφορος καὶ δίκαιον εἶναι νὰ δοθῇ ἐν τέρμα εἰς τὰ δεινὰ τῶν λαῶν αὐτῆς; Καὶ αὐτὸ ἐννοεῖται οἰκοθεν. Νὰ τὸν ἐρωτήσω περὶ τῶν Ἀρμενίων, περὶ τῶν Νεοτούρκων;...

Ἔστην ἀμνηχανῶν καὶ ἔχων τὴν χεῖρα μου ἐντὸς τῆς ἰδικῆς του.

— Λοιπὸν... Ἢὰ ἔτη δὲν περιμένουν

καὶ ἡ ἐργασία εἶναι μακρὰ ἀκόμη, εἶπε καὶ ἐσφιξε τὴν χεῖρα μου, τραπεὶς πρὸς τὴν θύραν. Ἐγὼ, χωρὶς νὰ ἀφήσω τὴν χεῖρα του, ἣν ἐξήτει νὰ ἀπελευθερώσῃ, τὸν ἐρωτῶ ἀκόμη:

— Καὶ Ἢὰ μείνετε πολὺν καιρὸν ἐδῶ, Διδάσκαλε;

— Ὀλόκληρον τὸν χειμῶνα, καὶ Ἢὰ ἐργασθῶ, ἐλπίζω, καλὰ ἐδῶ.

— Λοιπὸν adieu, Διδάσκαλε.

— Adieu, φίλε μου.

Καὶ με συνῴδευσε μέχρι τῆς θύρας, ὅπου ὁ θαλαμηπόλος με ἐδοῆθησε νὰ ἐνδοῦθῃ τὸν ἐπενδύτην μου. Καὶ ὑποκλιθεὶς πάλιν πρὸς τὸν μέγαν συνομιλητὴν μου, ἀποχωροῦντα εἰς τὰ ἐνδότερα δώματα με τοὺς βαρεῖς ἤχους τῶν ὑποδημάτων του, κροτούντων ἐπὶ τοῦ ξυλίνου δαπέδου, ἐξῆλθον.

Ἔστην μίαν στιγμὴν ἐν τῇ κήπῳ, ἠτένισα τὰ ἀδρὰ ρόδα, ἅτινα ὁ ψυχρὸς ἀνεῖμος κατέρριπτεν ἰταμῶς, ἔλαβον ἐν ἐξ αὐτῶν λευκόν, καὶ μετ' αὐτοῦ ἓνα χαριέστατον ἐλίχρυσον, τὰ ἔλληκα μετ' εὐλαδείας εἰς τὸ θυλάκιον καὶ ἀπῆλθον με γοργὰ βήματα. Ὁ κύων ὁ ἐξ εὐγενοῦς φυλῆς, ὅστις ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἐξηπλωμένος εἰς τὸν χλιαρὸν ἥλιον, ἔσεισε καὶ πάλιν τὴν οὐρὰν του, ὅτε διῆλθον πρὸ αὐτοῦ.

Μετὰ μίαν ὥραν, καθήμενος εἰς τὸ ἐλληνικὸν καφενεῖον καὶ ροφῶν ἓνα ναργιλέν, χάρις εἰς τὸν καλὸν τουμπεκτὴν, ὃν μοὶ ἐπρομήθευσεν ὁ ἐκεῖ παντοπώλης ἐκ τοῦ ἰδικοῦ του, εἶδον τὸν Τολστόϊ πάλιν μετὰ τὴν ἀμφίεσιν τοῦ μουζίκου νὰ διέρχεται ἐφ' ἀμάξης εἰς περίπατον μετὰ τὴν σύζυγον καὶ τὴν θυγατέρα του, εἰκοσαετῆ περίπου, πρὸς τὴν Ἀλούτκαν. Οἱ δύο ἀγαθοὶ Ἕλληνας, οἵτινες ἐθεώρησαν καθήκον τῶν νὰ παραμείνουν παρ' ἐμοὶ μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἀναχωρησεῖς μου, ἠπόρησαν διὰ τὴν μεγάλην σιωπὴν μου, ἐνῷ ἐρρόφων τὸν ναργιλέν καὶ ἠτένιζον τὰς ἐξ αὐτοῦ ἀνερχομένας τολύπας καπνοῦ. Ἢὰ ἐσκέπταντο βεβαίως ὅτι κάτι κακὸν μοῦ συνέδη ἐκεῖ ποῦ ἐπῆγα...

ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ἡρώων Καθηγητῆς ἐν Βιέννῃ

Ο ΤΟΛΣΤΟΪ ΚΑΙ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (*)

Τὸν χειμῶνα τοῦ 1870—71, ὁ πατέρας μου βυθίστηκε στὴν ἐκμάθηση τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἀπὸ τὰ χαράματα ὡς τῆ βαθεῖα νύχτα, διάβαζε καὶ μετέφραζε τοὺς κλασσικούς. Ὅπως πάντα, δὲν μιλοῦσε παρὰ γιὰ τὴν εὐχάριστή του ἀπασχόληση καὶ τὸ βράδυ, ὅταν μαζευόμαστε γύρω του, μὲς ἔψαλλε τὸν ἐνθουσιασμό του γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ὅταν ἐρχότανε κανεὶς ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ πατέρα, τοὺς ἀνάγκαζε νὰ τὸν ἐξετάζουσε στὴ μετάφραση ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ στὰ ρούσικα καὶ ἀπὸ τὰ ρούσικα στὰ ἑλληνικὰ.

θυμοῦμαι τὸ σκυμμένο σῶμα του ἀπάνω στὸ βιβλίο, τὸ ἐντατικὰ προσεχτικὸ πρόσωπο καὶ τὰ σηκωμένα φρύδια, ὅταν δὲν μπορούσε νὰ θυμηθῆ μονομῶς καμμιά ἑλληνικὴ λέξη.

Τὸν Δεκέμβρη τοῦ 1870 γράφει στὸν ποιητὴ Φέτ πὼς ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ σπουδάζει τὰ ἑλληνικὰ... «Ἴπποτε δὲν γράφω, παρὰ μόνον σπουδάζω».

Δὲν πίστευε ὅμως ὁ Φέτ πὼς ὁ πατέρας θὰ κατόρθωνε νὰ μάθῃ μόνος του μὴ τόσο δύσκολη γλῶσσα, καὶ ἔλεγε στοὺς φίλους του πὼς δίνει τὸ πετσί του—περγαμηνή, γιὰ τὸ δίπλωμα τοῦ Τολστόϊ στὰ ἑλληνικὰ, ἂν καταφέρῃ νὰ τὰ μάθῃ.

«Τὸ πετσί σας ποὺ τόσο πρόθυμα τὸ στοιχηματίζετε—περγαμηνή γιὰ τὸ δίπλωμά μου, βρίσκεται σὲ κίνδυνον, γράφει ὁ πατέρας στὸν Φέτ... Ἀπίστευτο πράγμα καὶ περίεργο, μελέτησα τὸν Ξενοφῶντα καὶ τώρα τὸν διαβάζω ἂ ἄλλο οὐδὲν... Πόσο εἶμαι εὐτυχῆς γιὰ τὴν παραξενιὰ αὐτῆ ποὺ μοῦ ἔστειλε ὁ Θεός! Πρῶτ' ἀπ' ὅλα, στὴν ἑλληνι-

κὴ γλῶσσα βρίσκω ἀληθινὴ ἡδονή. Δεύτερο, ἔχω πιά πειστή, πὼς ἀπ' ἕλη τὴν πεντάμορφη ἀπλότητα, ἀπ' ὅλα τὰ ἀληθινὰ πεντάμορφα ὅσα ἔχει δώσει ὁ ἀνθρώπινος λόγος, τίποτα δὲν ἤξαιρα, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ποὺ καὶ ἂν ἴσως ξαίρουν κάτι, δὲν τὸ νοιώθουν. Τρίτο, πὼς μὴ ποὺ ἔμαθα τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ποτὲς δὲν θὰ μοῦ εἶναι πιά δυνατό νὰ γράψω πράγματα τιποτένια... Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ—ἐξήγησέ μου—γιατί κανεὶς νὰ μὴν ξαίρῃ τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου, οὔτε τὸν θαυμάσιο Ξενοφῶντα; τί νὰ πῶ πιά γιὰ τὸν Πλάτωνα, τὸν Ὅμηρο...»

Ἡ «μηνία» αὐτῆ τοῦ στοίχισε πολὺ ἀκριβὰ. Τσάκισε τίς δυνάμεις του. Κατακουρασμένος ἀπὸ τὰ δλονύχτια μαθήματα, ἔπεσε μὲ μιὰν ἀκατανόητη ἀρρώστεια. Ἡ μητέρα μου ἀνησυχοῦσε πολὺ καὶ τὸν ἔστειλε στοὺς γιατροὺς τῆς Μόσχας.

Ὁ πατέρας ὑπάκουσε καὶ πῆγε στὴ Μόσχα, στὸν καλὸ του φίλο καὶ ξακουσμένο γιατρὸ τῆς ἐποχῆς, ἐκείνης Ζαχαρίν.

Τὸν Ἰούνη τοῦ 1871 γράφει στὸν Φέτ: «Εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ δὲν σὰς ἔγραψα καὶ δὲν ἦρθα νὰ σὰς δῶ, γιατί ἤμουν καὶ εἶμαι ἀρρωστος.—κι ἐγὼ δὲν ξαίρω ἀπὸ τί—κάτι πολὺ κακὸ ἢ πολὺ καλὸ, ἐξαρτᾶται πὼς πρέπει νὰ τ' ὀνομάσουμε στὸ τέλος. Πεσμένες οἱ δυνάμεις μου, καμμιά ἀνάγκη οὔτε ὄρεξη γιὰ τίποτα, παρὰ μονάχα γιὰ μὴ γαλήνη ποὺ μοῦ λείπει...».

Ὁ Ζαχαρίν ἔδειξε ζωηρότατο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν κατάσταση τοῦ πατέρα, τὸν συμβούλεψε νὰ τραθῆξῃ γραμμὴ στίς στέπες τῆς Σαμάρας, νὰ ζῆσῃ ἐκεῖ μερικὲς ἑβδομάδες ζωῆ ὀλότελα ξένοιαστη, νὰ πιῆ ἀλογήσιο γάλα καὶ νὰ ξεκουραστῆ.

Ὁ πατέρας πῆρε μαζί του τὸν γυναικά-δελφὸ του, τὸν θεῖο Στέφο Μπέρς, καὶ ἔφυγε γιὰ τὴν στέππα.

Ὁ πατέρας πῆρε μαζί του τὸν γυναικά-δελφὸ του, τὸν θεῖο Στέφο Μπέρς, καὶ ἔφυγε γιὰ τὴν στέππα.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1871 ὁ Τουργκένιεφ ἔγραφε στὸν Φέτ γιὰ τὸν πατέρα:

«... Πολὺ φοβοῦμαι δὲν εἶναι μικρὸ πράγμα πὼς τὸ θυὸ του ἀδέρφια πεθάνανε ἀπὸ γρίπη, καὶ εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένος ποὺ πᾶει νὰ θεραπευθῆ μὲ ἀλογήσιο γάλα, γιατί πιστεύω στὴν πραγματικὴ του καὶ ὠφέλιμη ἐπίδραση. Ὁ Δ. Τολστόϊ εἶναι ἡ μόνη ἐλπίδα τῆς ὀρφανεμένης φιλολογίας μας, —δὲν εἶναι δυνατό, οὔτε πρέπει νὰ τὸν χάσουμε τόσο γρήγορα, ὅπως τοὺς προηγουμένους: τὸν Ποῦσκιν, τὸν Λέρμοντωφ καὶ τὸν Γκόγκολ. Καὶ ξαφνικὰ νὰ τὸν πιάσῃ ἡ βίβλα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας!»

Ἐξῆ ἑβδομάδες ὁ πατέρας ἔμεινε στὴ στέππα. Ἡ υγεία του κάθε ἑβδομάδα καὶ καλλίτερα.

Οἱ φίλοι του λογοτέχνες ἦταν πολὺ ἀνησυχαιμὲν τὸ ζήτημα τῆς υγείας του καὶ ὁ Φέτ ταχτικά κρατᾶ ἐνήμερο τὸν Τουργκένιεφ.

«Εὐχαριστῶ γιὰ τὰ νέα ποὺ μοῦ γράφετε», ἀπαντᾷ ὁ Τουργκένιεφ τὸν Αὐγουστο τοῦ 1871. «Χαίρω πολὺ ποὺ ἡ υγεία τοῦ Τολστόϊ πᾶει καλλίτερα καὶ ποὺ τόσο καλὰ τὰ κατάφερε μὲ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα: τοῦ κάνει μεγάλη τιμὴ καὶ τοῦ παρέχει πολὺ μεγάλη ὠφέλεια».

Στὸ ἄλλο του γράμμα, ὁ Τουργκένιεφ λέει: «Μὲ χαροποιήσανε τὰ νέα ποὺ μοῦ γράφετε γιὰ τὸν Τολστόϊ. Χαίρω πάρα πολὺ γιὰ τὴν καλυτέρευση τῆς υγείας του καὶ ποὺ ἐργάζεται. "Ὅ, τιδὴποτε καὶ" ἂν κάμῃ, θάνατο καλὸ...»

Ἐκείνη τὴ χρονιά, τὸ καλοκαίρι εἶχε ἀρχίσει πολὺ ἀσχημα γιὰ μᾶς τὰ παιδιὰ. Ὁ πατέρας ἔλειπε. Ἡ μητέρα μελαγχολικὴ ἀνησυχοῦσε γιὰ τὴν κατάστασή του.

Ἡ υγεία τῆς Χάννας ἀρχισε νὰ χειροτερεύῃ καὶ νὰ πικραίνῃ τοὺς γονεῖς μας...

T. SOUBHOTINE TOLSTOY

Ἡ ΜΑΓΙΣΣΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Στὸν "Ἄλκη Θρύλο
Α. Β.

Στὴν μὴ ἀπὸ τίς δυὸ ἐφημερίδες ποὺ ἐβγαίναν τὸ 1873 στὴν Α... στὸ φύλλο τῆς ἡμέρας Ἀπριλίου, ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη εἰδηση:

«Ἀπὸ πολλῶν ἡδὴ ἡμερῶν ἡ ἑπαυλις τῆς γῆρας Ζίζου ἐφαίνετο ἀκατόλητος, καίτοι οἱ περίοικοι εἶχον ἀσφαλεῖς πληροφορίας ὅτι αὐτὴ δὲν εἶχε ἀναχωρήσει. Δεδομένου ὅτι δὲν ἀπῆλαυε μεγάλῃς ἐκτιμῆσεως, λόγῳ τοῦ μνήρους καὶ μυστηριώδους τρόπου κατὰ τὸν ἴσατον ἔζη, — ὡς γνωστὸν κοινῶς ἐπωνομάζετο ἡ Μάγισσα, — οἱ γείτονες ἤρχισαν ν' ἀνησυχοῦν σοβαρῶς. Οἱ μᾶλλον ἀπλοῖχοι ἀπέδιδον τὴν ἐξαφάνισίν της εἰς τὸν... Σατανᾶν! Ἀλλὰ καὶ σεβαστὸς συμπολίτης δὲν ἀπέκρυπτε τὴν ἐκπληξίν του, τὴν παρελθούσαν Ἰρίτην, εἰς κύκλον γνωστῶν.

«Ἡτοιμάζοντο νὰ ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν τῶν Ἀρχῶν, ὅτε χθὲς ὁ ταχυδρόμος, φέρων μίαν ἐπιστολήν διὰ τὴν κ. Ζίζου, μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν της. Παρὰ τοὺς παρατεταμένους κτύπους του, οὐδεὶς ἤνοιξε τὴν θύραν.

ἤρχισε νὰ ἀνυπομονῆ. Ἐν τῇ μεταξύ πολλοὶ περίεργοι εἶχον συναθροισθῆ. Ἔως ἐκ τούτων, ἐπιλαμβανόμενος τῆς εὐκαιρίας, μὲ ἰσχυρὰ τινα σπρωξίματα τὴν διέρρηξεν. Ὅλοι εἰσῆλθον. Ἀλλὰ τὸ θέαμα ὅπερ εἶδον τοὺς ἐπλήρωσε φρίκης. Ἡ κ. Ζίζου ἦτο ἐξηπλωμένη ἐπὶ τῆς κλίνης της — νεκρά! Ὁ θάνατος θὰ εἶχε ἐπέλθει τουλάχιστον πρὸ δυὸ ἡμερῶν. Οὐδεμία ὅμως ἐνδείξις ἐκδιασμοῦ ἢ κλοπῆς εὐρέθη.

«Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης τὰ αἷτια ἀγνοοῦνται. Ὁ ἀνακριτὴς, ὁ ὅποιος ἐπελήφθη ἀνακρίσεων, παρέλαβε καὶ τὴν ἐπιστολήν ἣτις ἀπευθύνετο πρὸς τὴν θανοῦσαν. Τὸ περιεχόμενόν της, τὸ ὅποιον δὲν ἐγγνώσθη εἰ σέτι, ἐλπίζεται ὅτι θὰ ρίψῃ φῶς εἰς τὸ μυστήριον τῆς ὄλης υποθέσεως».

Λίγοι ὅμως ἔμαθαν τὰ περιεχόμενα τοῦ γράμματος, γιατί ὁ ἀνακριτὴς, ἴσως ἐπειτα ἀπὸ διαδήματα τῶν ἐνδιαφερομένων, δὲν τὸ ἔδωσε στὴ δημοσιότητα. Κι ἔτσι ἡ ἀνάμνηση τῆς παράξενης γυναίκας ποὺ εἶχε

(*) Ἄρθρον τῆς κόρης τοῦ μεγάλου συγγραφέως γραμμένον διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐφημερίδα τῶν Παρισίων «Ἀγών», ἀπὸ τὴν ὁποῖαν τὸ ἀναδημοσιεύομεν.—Σ. τ. Ν. Β.

φύγει τόσο ξαφνικά, έσβησε μέσα σ'ε μιάν ατμόσφαιρα άδευθαύτητος και μυστηρίου.

Είχε έρθει ένα δειλινό, δυό χρόνια σχεδόν πρωτότερα, εκείνη κι ο άνδρας της. Πριν λίγες μέρες, ο Σίμος Δαβιδας είχε λάβει οδηγίες νά έτοιμάσει τήν έπαυλή του πού ήταν ξενοίκιαστη. Τρία δωμάτια, εύπρσωπα, άερικά, μ' ένα μεγάλο κήπο. Ο ίδιος δέν μπορούσε νά δώσει παρά πολύ άόριστες πληροφορίες για τους έννοικιαστές του στους περιέργους πού τόν ρωτούσαν. Ένόμισαν πως θά έπληροφορούντο περισσότερο στήν άφιξή των. Δεύτερη άπογοήτευση. Από τ'ο τραίνο κατέβηκε ένας κύριος και μιá κυρία ντυμένοι άπλά και διακριτικά φερούσαν πένθος. Οι άποσκευές των έλο κι' έλο ήταν τρεις βαλίτσες και μιá κάσση. Δέν μπορούσε νά συμπεράνει κανείς τίποτα άπολύτως: δυό άνθρωποι όπως έλοι οι άλλοι, λιγώτερο άπό τους άλλους, πού έφάνιντο νά είχαν συμφωνήσει κατά τής περιεργείας των νέων συμπολιτών τους.

Φέρανε μιá χωρική νά τους ύπηρετη. Ένας τύπος βουβής. Τα λίγα πού μπόρεσαν νά τής τραθήξουν οι γνωστοί της δέν τους έρώτισαν έξαιρετικά. Φαίνεται πως κάπου κάποτε ήταν πλούσιοι. Κι είχαν κατ'αστραφή. Είχαν έρθη νά θάψουν στή μικρή έπαρχιακή πόλη τ'α λείψανα του παλιού μεγαλείου των.

Τους έβλεπαν συχνά τ'ο δειλινό νά περπατούν στις όχθες του μικρού ποταμού πού περνά άπό τους κήπους τής κοινότητας. Αμίλητοι. Σκεπτικοί. Κυτάζανε με τ'ο ίδιο βλέμμα τις πελώριες φουσκες πού σπούσαν μ'ένα χαρακτηριστικό κρότο στήν επιφάνεια των νερών, άναπνοή τής μυστηριώδους άλχημίας πού συντελείται στήν κοίτη του, και τήν τριανταφυλλένια δύση του ήλιου πίσω άπό τις μιάδ όροσειρές. Έπειτα τ'α λευκά πέπλα τής ομίχλης άρχιζαν νά αλωρούνται πάνω στις καλαμιές. Ριγηλά οι δυό σύζυγοι έπέστρεφαν στήν έπαυλή των.

Τ'ο μόνο μέρος πού σύγγαζαν κάθε Κυριακή ήταν ή εκκλησία. Μέσα στο πένθος των έφάνιντο π'ο μακρυνοί και πονεμένοι. Όλοι όπισθοχωρούσαν για νά περάσουν. Ένας-δυό κύριοι του κοινοτικού συμβουλίου τους χαιρετούσαν. Ανταπέδιδαν τόν χαιρετισμό χωρίς άλλο. Και ο π'ο τολμηρός θά άπεγοητεύετο μπρός στή στάση αυτή πού

μόνο σεβασμό και ψυχρότητα ήταν ικανή νά έμπνεύσει. Έν τούτοις ο έφημέριος μιá μέρα τους έπλησίασε.

Γενικά, διπλωματικά, με έλιγμούς, τους είπε πως ο Θεός είναι πανίσχυρος και πανάγαθος. Τίποτα δέν γίνεται χωρίς σκοπό. Και ποτέ δέν λησμονεί τ'α δυστυχισμένα του τέκνα.

Ο κ. Ζίζου άκουε με ευλάβεια τ'α χιλιοειπωμένα αυτά λόγια, όταν ή ψυχρή και ειρωνική φωνή τής συζύγου του τόν έξάφνισε:

— Ά γέροντα, είπε πικρά, ο Πανάγαθος έχει τόσο πολλά νά σκεφθ'η, πού θαρρώ πως μ'ας έλησμόνησε!

Οι πιστοί φεύγανε... Είχαν μείνει σχεδόν μόνοι μπρός στο έσθ'ο οι τρεις των. Έξαφνα ο έφημέριος αισθάνθηκε μιáν άόριστη στεναχώρια.

— Πρέπει, πρέπει, είπε διστακτικικά, νά πάω νά βγάλω τ'α άμφια.

Ο μόνος σύνδεσμός των με τόν έξω κόσμο ήταν τ'ο ταχυδρομείο. Στερεότυπα, καθ'εβδομάδα, ο ταχυδρόμος άφηνε μιáν έφημερίδα κι' ένα γράμμα. Ένας μιá μέρα κύτταξε τήν σφραγίδα του γραμματοσήμου. Ήταν άπό τήν πρωτεύουσα τής έπαρχίας. Άλλ' αυτό μπορεί νά μ'ην έσήμαινε τίποτα, όπως μπορούσε νά σημαίνει πολλά.

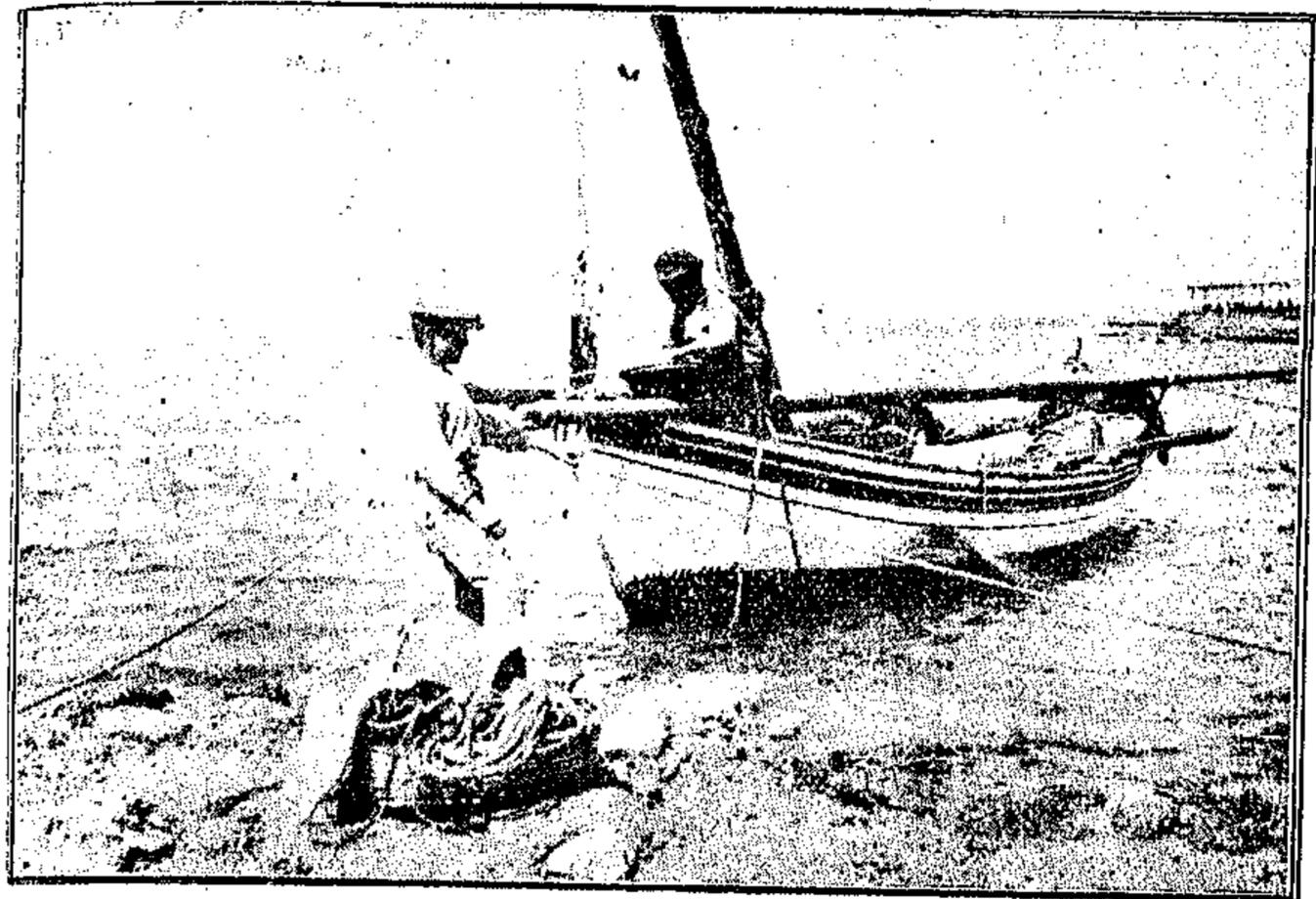
Τ'ην μονοτονία αυτής τής άποτραδηγμένης ζωής διεσκέδασε, τ'ο πρώτο φθινόπωρο, ένας κύριος ήλικιωμένος. Έμοιαζε πολύ του κ. Ζίζου. Όταν τόν έδλεπε κανείς πλαγίως, ήταν λίγο δύσκολο νά μ'η τόν πάρη για τόν οικοδεσπότη. Φορούσε πολύ καμψά ρούχα. Μιá διπλή χρυσή άλυσίδα κρατιόταν άπό τις κάτω τσέπες του γιλέκου του. Ένα δαχτυλίδι έλαμπτε στο άριστερό του χέρι.

Ηήγαιναν κ' οι δυό κυνήγι. Τ'ο βράδυ έγύριζαν, φορτωμένοι, αλλά μάλλον βλοσυροί. Με τήν κ. Ζίζου προπάντων φαίνεται πως ο ξένος δέν συμφωνούσε έντελώς. Η ύπηρετρια, μιá μέρα, είπε στον μπακάλη.

— Νά, θέλει νά τόν πάρη εκεί, νά γράφη, και ή κυρία δέν τόν αφήνει...

Μιáν άόριστη άγανάκτηση έκαμε τ'α μάτια της νά λάμπουν.

Δυό μέρες κατόπιν, έξαφνα, με τ'ο τελευταίο έσπεριγό τραίνο έφυγε ο ξένος. Φαινόταν νευρικός και λίγο θυμωμένος. Κανείς δέν άμφέβαλλε για τ'α αίτια τής βιαστικής

ΤΑ ΠΑΡΑΓΑΔΙΑ

Φωτογραφία του κ. Γ. Θεοδωροπούλου

αυτής άναχώρησης. Και έλοι αισθάνθηκαν μιáν άμυδρή αντίπαθεια για τόν άνθρωπο πού είχε ταράξει τήν ιερή γαλήνη τής μικρής έπαυλης.

Κατά τ'α τέλη Δεκεμβρίου, ένα άλλο γεγονός έστρεψε πάλι τήν περιέργεια των Α... π'ρος τους δυό συζύγους. Είδαν τ'η χωρική ένα πρωτ' νά χτυπά στο γ'ιατρού. Ο κ. Ζίζου ήταν άρρωστος με πνευμονία. Η λέξη αυτή έπαναλήφθηκε με κάποια ταραχή άπ' όλη τήν πόλη. Πολλοί προσπάθησαν νά δώσουν ένδειξεις συμπαθείας στήν κυρία. Δέν επέτυχαν πάντα.

Ο γ'ιατρός είχε γίνει ο στόχος όλων των έρωτήσεων, όλων των άποριών:

— Τι νά σ'ας π'ω, παιδιά μου; τους έλεγε. Έγώ βλέπω δυό ανθρώπους ήσυχους, ήλιμμένους και τίποτε άλλο. Τίποτ' άλλο! έτόνιζε. Γι' αυτό... και χαμήλωνε τ'η φωνή του, σοβαρά, κι' ο Θεός θά τους λυπηθ'η... γιατί ο κ. Ζίζου τάχει άσχημα...

Άσχημα! Όλοι συζητούσαν φανατικά τ'α ύπέρ και τ'α κατά. Θα ζούσε; θα πέ-

θαινε; Η τύχη ξεπέρασε τις άπαισιώτερες προβλέψεις των. Ένα βράδυ καλέσανε στήν έπαυλη τόν έφημέριο με τήν Άγια Μετάληψη. Έμεινε λίγη ώρα. Όσοι τόν είδαν κατόπιν, έβεβαίωσαν πως ήταν πολύ χλωμός και συγκινημένος. Τ'ο άλλο πρωτ' έκήδευε τόν κ. Ζίζου, μιá κηδεία μάλλον φτωχική. Είχαν παραγγείλει άπό τήν πρωτεύουσα τής έπαρχίας μιá νεκροφόρα, αλλά έξ αίτίας τής άθλιας κατάστασης του δρόμου, έσπασε τ'ο καρούλι. Τέσσερις χωρικοί άνέλαβαν νά σηκώσουν τ'ο φέρετρο. Όλο τ'ο κοινοτικό συμβούλιο άκολουθούσε. Η κ. Ζίζου ήταν στο μέσο τυλιγμένη στα μαύρα πέπλα της. Τ'ο λεπτό πρόσωπό της φαινόταν π'ο άδύνατο και κουρασμένο. Άλλά δέν έκλαιγε, δέν έφώναζε. Σ' αυτή τ'η γυναίκα ή πηγή των δακρύων φαινόταν σ'α νά είχε στερέψει π'ο πολλού. Έμεινε άπαθής, με τ'ο βλέμμα καρφωμένο στή μεγάλη κέρμη κούκλα πού ήταν μιá φορά σύζυγός της.

Κάποια φωνή δίπλα της τ'ην εκτύπησε δυσάρεστα. Έσήκωσε τ'α μάτια. Ο έφημέριος

ἦταν μπροστά της. Ἐπισηφελούμενος τοῦ τέλους τῆς πένθιμης τελετῆς, εἶχε πλησιάζει, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ μπορέσει νὰ διαλύσῃ λίγο τὴν παγωμένη ἐπιφυλακτικότητα τῆς παράξενης αὐτῆς γυναίκας.

— Παιδί μου, παιδί μου, εἶπε, βέβαια ἔλα αὐτὰ εἶναι τρομερά, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχωμε ὑπομονὴ καὶ πεπολοθῆσῃ σ' ἔκλεινον, μέσα στις χειρότερες δοκιμασίες, πρέπει νὰ μὴν ἀφήνωμε τὸν ἑαυτὸ μας ἔρμαιο τῆς ἀπελπισίας.

Ἐνα ἀόριστο χαμόγελο ἐφώτισε τὰ χλωμά της χεῖλη. Ἡ φωνή της ὅμως ἦταν ξερὴ:

— Ποῖος σὰς εἶπε, γέροντα, πὼς θὰ φεθῶ ἔρμαιο τῆς ἀπελπισίας;

Οἱ νέοι χωρικοὶ ἐσήκωναν τὸ φέρετρο. Ἡ κ. Ζίζου ἔσπευσε νὰ ξαναπάρῃ τὴ θέση της στὴ νεκρικὴ πομπή.

Τὴν ἐπομένη τὸ πρωῖ, πρὸς γενικὴν ἐκπληξή, ἐφθάσε μὲ τὸ πρῶτο τραῖνο ὁ κύριος τοῦ φθινοπώρου καὶ δυὸ πολὺ κομφὲς κυρλες. Φοροῦσαν γοῦνες καὶ διαμαντικὰ ἀφθονα. Ἐπῆγαν ἀνθὴ στὸ νεκροταφεῖο, ἔπειτα στὴν ἐπαυλῆ.

Ἐφυγαν τὸ ἴδιο ἀπόγευμα. Ὅλοιο ἀπόρησαν γι' αὐτὴ τὴν ἐπίσκεψη. Τί εἶχαν ἔρθει ἄρα γε νὰ κάνουν;

Ἡ ἀλληλογραφία τῆς κ. Ζίζου, ὡς διὰ μαγείας, ἐγένηκε πολὺ πυκνή. Ἐδέχθηκε συγχρόνως μερικὲς ἐπισκέψεις ἑνὸς ἀνθρώπου κοντοῦ μὲ ἀμερικανικὰ γυαλιὰ ποῦ δυνάμωναν τὸ μελίχιο βλέμμα του. Ἡ τελευταία του ἐπίσκεψη συνέπεσε μὲ τὴν ἀπόλυση τῆς γρηῃς χωρικῆς ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τῆς ἐπαυλῆς.

Πολλοὶ παραξενεύθηκαν. Λιγοστοὶ τὴν ἐλυπήθηκαν. Ἀλήθεια, οἱ τρόποι τῆς κυρίας Ζίζου εἶχαν καταστήσει τρομερὰ μυστηριώδεις καὶ αἰνιγματικοί. Τὸ βράδυ ἀκουαν οἱ γειτόνοι κάτι ἀνατριχιαστικὲς φωνὲς ποῦ ἔμοιαζαν μὲ βογγητὰ κι' ἄλλοτε μὲ ὀρήνους. Τὴν ἔβλεπαν στὴν ταρατσα της διπλωμένη σὲ δυό, νὰ κυττάζῃ, τίς μαῦρες νύχτες, τᾶστρα. Τὸ δειλινό, μιά χωρικὴ τὴν εἶχε συναντήσῃ πολλές φορές κοντὰ στις ὄχθες τοῦ ποταμοῦ νὰ μαζεύῃ χόρτα — γιὰ τὰ μάγια της! Ἦταν Μάγισσα! Τὸ ἔλεγαν ἀδίστακτα. Ἀλλοῦς δὲν ἐξηγεῖτο τὸ πρᾶγμα. Τόση ἀπάθεια, τόση ἐπιφυλακτικότητα, δὲν ἦταν τίμια συμπτώματα. Κατέληξε νὰ μὴν τὴν χαιρετᾶ σχεδὸν κανεὶς, ὅταν ἔδβαι-

νε. Ἄλλωστε αὐτὸ τύχαινε τόσο σπάνια. Μιά δυὸ φορές τὴν ἑβδομάδα ἐπήγαινε μόνον στὸν μπακάλη. Σχεδὸν στερεότυπα ζητοῦσε λάδι, ρύζι καὶ ἀλεύρι. Ἄλλο σατανικὸ σημεῖο!

Τὰ γράμματα εἶχαν γίνῃ πάλι πολὺ σπάνια. Κάποτε ὁ ταχυδρόμος ἔκανε δυὸ μῆνες νὰ πατήσῃ στὸ σπίτι τῆς χήρας. Σχεδὸν τὴν ἴδια ἐποχὴ ἀραιώθηκαν οἱ ἐπισκέψεις της στὸ μπακάλη. Δὲν ἐπήγαινε περισσότερο ἀπὸ μιά φορά τὴν ἑβδομάδα. Οἱ ποσότητες ἐπίσης εἶχαν ἐλαττωθεῖ. Ἀντιθέτως πύκνωσε τοὺς βραδυνούς της περιπάτους στις ὄχθες. Σὰν κλέφτρα ἔβγαινε τὸ σούρουπο, ἐφθανε ἐκεῖ λαφιασμένη, κυττάζοντας γύρω-γύρω. Ἐπειτα ἀρχίζε τὸ μάζεμα. Κάποια παρετήρησε πὼς ἐκεῖ ἐφύτρωναν ἀφθονα ραδίκια. Φυσικὰ κανεὶς δὲν παραδέχτηκε πὼς ἡ κ. Ζίζου ἐπήγαινε γι' αὐτὰ. Καὶ ὅμως ἦταν φανερό πὼς ἀγόραζε πολὺ λίγα τρόφιμα. Τί ἔτρωγε;

Μιά μέρα, ἕνας κοινοτικὸς σύμβουλος τὴν ἐρώτησε ἂν μποροῦσε νὰ τῆς κἀνῃ τίποτα.

Τὸν κύτταξε ἀσυγκίνητη:

— Ὅχι, εἶπε.

Θυμωμένος ἀπὸ τὴν ὑποδοχὴ αὐτῆ, ἐδήλωσε τὸ βράδυ σὲ ἀρκετὰ εὐρὸ κύκλο, πὼς ἦταν πράγματι ἐκπληκτικὸ γιὰ μιά καλὴ χριστιανὴ νὰ ζῆ ὅπως αὐτῆ.

Τὰ λόγια αὐτὰ ἀναλύθηκαν καὶ σχολιάσθηκαν. Τὸ συμπέρασμα εἶναι πὼς, μόλις τὴν εἶδαν στὸ δρόμο ἕνα ἀποσήμερο, ἕνα ἀγοράκι τῆς πέταξε μιά πέτρα καὶ μιά γυναῖκα τῆς φώναξε: Μάγισσα!

Γύρισε σπίτι της χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχή. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ λίγες μέρες, μιά παρὰ μεθυσμένων ἤρθε τὰ μεσάνυχτα καὶ τῆς ἔσπασε τὰ τζάμια.

— Βάλε τὸν Σατανᾶ νὰ μᾶς διώξῃ! Ἐφώναζαν.

Ἡ κ. Ζίζου βγήκε στὸ μπαλκονάκι. Βαστοῦσε ἕνα καντηλέρι. Στὸ φῶς του ποῦ χοροπηδοῦσε, τὸ πρόσωπό της φαίνετο πρᾶσινο — πρᾶσινο σὰν νεκροῦ. Ἐκανε ἕνα κίνημα μὲ τὸ χέρι της, σὰν νὰ ἤθελε νὰ τοὺς πῆ νὰ φύγουν. Καὶ ἔφυγαν. Ἐφυγαν ἔσπευσμένα, σὰν πανικόβλητοι, μὲ ἀόριστο τρόπο καὶ φρίκη στὴν καρδιά.

Ἔτσι πέρασε τὸ καλοκαίρι, τὸ δεύτερο ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ εἶχε ἔρθῃ στὴν Α...

Στις ἀρχὲς τοῦ φθινοπώρου, ἡ κ. Ζίζου

ἔπαυσε ἐντελῶς νὰ βγαίνῃ. Τί εἶχε συμβεῖ; Παρ' ὅλες τῆς προσπάθειες ποῦ ἔκαναν γιὰ νὰ φανοῦν ἀδιάφοροι, ὅλοι ἐμολογοῦσαν ἐνδύμυχα τὴν ἀκατανίκητη περιέργεια ποῦ τοὺς προξενοῦσε αὐτὴ ἡ ἔξαφάνιση.

Ἡ ἀνακάλυψη τοῦ θανάτου της τοὺς ἀνεκούφισε.

— Ἐκανε καλὰ πιά νὰ τὴν πάρῃ ὁ Διάβολος αὐτὴ τὴν κολασμένη! εἶπε μιά γρηῃ.

Ἦταν ἡ γενικὴ γνώμη.

Ἐν Η... τῆ 26 Σεπτεμβρίου 1874

Πρὸς τὴν ἀξιότιμον

Κυρίαν Φωτεινὴν Ο. Ζίζου

εἰς Α...

Ὁ ἀνακριτὴς ἀνοίξε ὅχι χωρὶς κάποια συγκίνηση τὸ λευκὸ φάκελλο. Βρῆκε ἕνα μεγάλο γράμμα μὲ ἐπικεφαλίδα τὸ ὄνομα τοῦ συμβολαιογράφου τῆς χήρας.

Διάβασε:

«Ἀξιότιμος κ. Φ. Ο. Ζίζου,

Ἐν συνεχείᾳ τῆς ἐπιστολῆς μου τῆς 14ης Μαΐου, μὲ ὄλωσ ἰδιαιτέραν εὐχαριστήσαν, γνωρίζω ὑμῖν, ὅτι αἱ προσπάθειαι τὰς ἑποίας κατέβαλον ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἡ κληρονομία τοῦ μακαρίτου συζύγου σας, Ὁμήρου Ζίζου περιέλθῃ εἰς χεῖρας σας κατέληξαν εἰς πλήρη ἐπιτυχίαν. Ὡς καὶ προηγουμένως σὰς εἶχον ἀνακοινώσῃ, ὁ κ. Πρόεδρος τῶν Πρωτοδικῶν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἐφάνῃ εὐνοϊκῶς διακείμενος.

Ἐν ἔλειψα νὰ τοῦ τονίσω τὴν μεγάλην ἀδικίαν, ἡ ὁποία ἦτο ἐν τῷ γίνεσθαι.

Τοῦ εἶπον, ὅτι κατάγεσθε ἀπὸ τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον τῶν Σ... ὅτι ἡ προίκα σας ὄλη ἐχρησίμευσε πρὸς ἀποσώθῃσιν τῆς

καταστροφῆς, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπέφερον ἡ ἀτυχὴς ἐπιχειρήσῃς τοῦ ἀειμνήστου κ. Ὁμήρου, τέλος τοῦ ἐτόνισα πόσον ἦτο ἀναξιοπρεπὲς καὶ σκληρὸν, ἀδελφοί, οἵτινες τόσον εὐποροῦν, νὰ ζητοῦν νὰ διαμοιρασθοῦν τὰ ἐλάχιστα ψυχία τῆς χήρας τοῦ ἀδελφοῦ των, καὶ ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ νὰ προσπαθοῦν διὰ παντὸς μέσου νὰ περιπλέξουν τὴν ὑπόθεσιν, διὰ νὰ σὰς ἐξαναγκάσουν νὰ δεχθῆτε τὴν καταστρεπτικὴν λύσιν.

Ἐν ἔλειψα νὰ προσθέσω ὅτι αὐτὴ ἡ τακτικὴ σὰς εἶχε στερήσει ἐπὶ τόσον χρόνον καὶ τοῦ ἐλαχίστου εἰσοδήματος καὶ ἐτι ἦτο ἀπαραίτητον νὰ δοθῇ ἄμεσον τέλος εἰς τὴν ὑπόθεσιν.

Ἐπράγματι χθὲς ἐξεδικάσθη. Ὁφείλω νὰ ἐμολογήσω, ὅτι ὁ συνηγόρος σας κ. Λυσίμαχος ὠμίλησε μὲ ἀπαραμίλλον δεξιότητα. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ὅλοι εἴμεθα πεπεισμένοι, ὅτι ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀποδημήσει ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ Ἀριστείδου.

Ἐκατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἔχω τὴν τιμὴν νὰ σὰς ἐπισκεφθῶ τὴν προσεχῆ Δευτέραν πρὸς διακανονισμόν τῶν λεπτομερειῶν καὶ ἐν ἀναμονῇ παρακαλῶ ὅπως δεχθῆτε, ἀξιότιμος κ. Ζίζου, τοὺς χαιρετισμούς τοῦ ταπεινοῦ σας δούλου

«Ἀγαμέμν. Δοξάκη.»

Ὁ ἀνακριτὴς ἐφώναξε τὸν γραμματέα του. — Μὴ προβῆτε εἰς περαιτέρω ἀνακρίσεις, εἶπε.

Ἐμείνε ἕνα λεπτὸ σκεπτικὸς.

— Πέθανε τῆς πείνας, ἐπρόσθεσε χλευαστικά. Ἡ μάλλον τὴν πέθαναν Ἄλλὰ τὸ ἐγκλημά των διαφεύγει ἀπὸ τὴν δικαιοδοσία μας, παρετήρησε μὲ κάποια ἐπαγγελματικὴ ἀδιαφορία. Τί γίνεται ἡ ὑπόθεσις τοῦ φονευθέντος ποιμένος;

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΒΕΪΝΟΓΛΟΥ

ΤΟ ΣΟΝΕΤΤΟ "ΟΡΦΕΑΣ", ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Στις 22 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1847, ἀπέγραψε ὁ Δ. Σολωμὸς στὸ θέατρο τῆς Κέρκυρας, σὰ θέμα πρὸς τὸν αὐτοσχεδιαστὴ Μποριώνη, ἓνα σονέττο ἰταλικό, ἐπιγραφόμενον «Ὀρφέας». Τὸ χειρόγραφο τοῦ ποιήματος, ἔπειτ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Σολωμοῦ, εὐρέθηκε μαζί με τὰ ἄλλα δοκίμια τοῦ ποιητῆ, κ' ἐπρωτοτυπώθηκε μαζί με τὰ ἄλλα ἰταλικά στιχουργήματα καὶ δοκίμιά του στὴν ἐκδόσιν τοῦ 1851 πού ἐγένεε στὴν Κέρκυρα.

Γιὰ τὸ σονέττο αὐτὸ δὲν ὑπάρχει καμμία ὁμολογία, ἂν ἐγράφηκε μονάχα γιὰ ν' ἀπαγγελλῆ, ὅπως «τὸ «Ἑλληνικὸ παραβάκι» καὶ «Ἡ Σαπφώ», καὶ δὲν εἶμαστε βέβαιοι ἂν ὁ ποιητὴς τῶγραφε κ' αὐτὸ χωρὶς λογοτεχνικὲς ἀξιώσεις, δηλαδὴ χωρὶς ν' ἀπαιτῆ μελέτη γιὰ νὰ φανοῦν ὅλες οἱ καλλονές του, τόσο μορφῆς ὅσο καὶ περιεχόμενου. Γι' αὐτὸ καὶ δὲ μᾶς ἐπιτρέπεται, βασιζόμενοι ἐπάνω σ' αὐτὸ, νὰ θελήσουμε νὰ βγάλουμε συμπεράσματα γιὰ τὴν ἀξία τοῦ Σολωμοῦ σὰν ἰταλοῦ ποιητῆ. Ὅμως, μέσα σ' αὐτὸ τὸ σονέττο βρίσκονται χαρίσματα τεχνικά, πού θυμίζου-νε τὸν ὑπέροχο Ἕλληνα καλλιτέχνη, τόσο στὴν παραστατικὴ μουσικότητα τῶν στίχων του καὶ στὴν ἡρεμὴ καὶ καθαρὴ διατύπωση τῆς μελετημένης του φράσεως, ὅσο καὶ στὴ χρησιμοποίησιν τῶν λέξεων με διπλὴν ἔννοια, με τὴν κοινὴ—τὴν ἐξωτερικὴ, καὶ με τὴν ἰδιαιτέρη—τὴν ἐσωτερικὴ, πρᾶμα πού ἀσφαλῶς δίνει στὸ σονέττο ἀξία λογοτεχνικὴ καὶ ἀπαιτεῖ ἀνάγνωσιν γιὰ νὰ φανοῦν ὅλες οἱ ὁμορφιές του.

Ὡς τόσο, ἡ φύσιν τοῦ σονέττου, τοῦ ὁποῦ ἢ ὑπόθεσιν εἶναι νὰ δώσῃ ἓνα θέμα κ' ὄχι νὰ ἐξαντλήσῃ αὐτὸ τὸ θέμα, τοῦ κάνει τὴ θέσιν μειονεχτικὴ, καὶ τοῦ δίνει ἀπλῶς τὴ σημασίαν πού ἔχει μὴ φιλοφρονετικὴ εἰσήγησιν σ' ἐπίσημην συνάθροισιν. Ἡ φύσιν λοιπὸν ἢ ἴδια τοῦ σονέττου μᾶς ὑποχρεώνει νὰ συμπεράνουμε πῶς τὸ ποίημα δὲ μπορεῖ ν' ἀνήκῃ σ' ἐκεῖνα πού ἐγράψεν ὁ ποιητὴς με λογοτεχνικὲς ἀξιώσεις στὴν ἰταλική. Ἄν εἶναι ὅμως αὐτὸ πραγματικόν, καὶ κατὰ τὴ γνώμην μᾶς εἶναι, εἶν' ἐπίσης φανερό πῶς ὁ Σολωμὸς ἐπεξεργάστηκε τὴ μορφή τοῦ ποιήματός του, δίνοντάς τῆς ἐσωτερικότητα καὶ μουσικότητα, καὶ τὰ μορφολογικὰ αὐτὰ στοι-

χεῖα μᾶς ἐπιτρέπουνε θαυμάσια νὰ ὑποθέσωμε τίς μεγάλες τεχνικὲς ἀξίες πού θάχανε τὰ ἰταλικά του ποιήματα, καὶ οἱ ὁποῖες, ἀνάλογες με τῶν ἑλληνικῶν του, φυσικὰ πάντα μέσα στὰ ὅρια τοῦ χαρακτήρα τῆς ἰταλικῆς γλώσσας, δικαίως ἐπροκάλεσαν τὰ ἐγκώμια τοῦ Ρεγάλδου καὶ τοῦ Θωμαζέου πού ἔτυχε νὰ τὰ γνωρίσουνε.

Ἴδου μὴ πεζὴ πιστὴ μετάφρασιν :

«Ψάλτη, πού ἐπιθυμεῖς τὴ Συμβία καὶ τρέχεις στὴν τυφλὴ φυλακὴ τῆς νύχτας καὶ τῆς λησμοσύνης, μὴ σὲ δυσαρεστήσῃ ἂν ἐφθασα κ' ἐγὼ μπροστὰ σ' ἐκείνη τὴ σπηλιά ἀντάμα μ' ἐτοῦτα τὰ ἐκλεχτὰ πνεύματα.

Βασανιστικὴ δὶψα νὰ μάθουμε γιὰ τὸν τρομαχτικὸν ἀέρα μᾶς σέρνει ἴσια μ' ἐδῶ μαζί σου : τὸ Ἔρεβος ὄλο, κ' ὅτι κρυφὸ ἔχει μαζί του, θὰ φανερωθῇ στὸ τραγούδι, ὅπου μιλεῖ ἓνας Θεός.

Πήγαινε, καὶ γιὰ δῶρο φέρε τὴν Ἀλήθεια σὺς ἀπαυδισμένους μᾶς ψυχές· καὶ σὺ τὸ ξέρεις καλὰ πῶς γιὰ τίς καρδιές πρώτῃ καὶ θεῖα Συμβία εἶναι ἡ Ἀλήθεια.

Κι' ὡς τόσο, ἴσιαμε τὴν εὐτυχισμένην σου ἐπιστροφὴν, θὰ μείνουμε γιὰ νὰ σκεπᾶσουμε τὴ γῆ με δάφνες, γιὰ τὰ χνάρια σου, γιὰ τὰ χνάρια τῆς Εὐρυδίκης».

Τὸ θέμα εἶναι φιλοσοφικόν : ὁ Σολωμὸς ζητεῖ ἀπὸ τὸ Μποριώνη νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ τὸ μυστήριον τῆς Ἰπάρξεως, νὰ τοῦ φανερώσῃ τὴν Ἀπόλυτην Ἀλήθειαν. Ὁ Μποριώνης, δὲν εἶναι ἀπίθανο, ἀπαντώντας στὸ ἐρώτημα τοῦ Σολωμοῦ, νὰ ἐρμήνευσε τὸ μυστήριον τῆς Ἰπάρξεως, ἀναφέροντας τὸ ἄλλο μυστήριον, τῆς Χριστιανικῆς Ἀποκάλυψεως. Μὰ ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Μποριώνη, τοῦ ὁποῦ ἢ τέχνην εἶτανε νὰ δείξῃ ἐτοιμότητα πνεύματος καὶ δεξιότητά στιχουργικὴ· πρόκειται γιὰ τὴ μορφή καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ σονέττου τοῦ Σολωμοῦ.

Ἐκεῖνο λοιπὸν πού πέφτει ἀμέσως στὴν ἀντίληψίν μας, εἶναι ἡ θερμότητά τοῦ αἰσθημάτων πού διαπερνάει ὁλόκληρο τὸ ποίημα, μ' ὅλη τὴν ὑψηλότητα τοῦ φιλοσοφικοῦ θεματός του. Κ' ἡ συγκίνησιν αὐτὴ σ' ὀρισμένα σημεῖα γίνεται ψυχικὸς κραδασμὸς καὶ παίρνει τόνο τελείως προσωπικόν :

«Βασανιστικὴ δὶψα νὰ μάθουμε γιὰ τὸν τρομαχτικὸν ἀέρα μᾶς σέρνει ἐδῶ μαζί σου.»
Καὶ λίγο χαμηλότερα :

«Πήγαινε, καὶ γιὰ δῶρο φέρε τὴν Ἀλήθεια σὺς ἀπαυδισμένους μᾶς ψυχές κλπ.»

Κ' ἡ μουσικότητα τῶν στίχων τοῦ πρώτου τρίστιχου γίνεται παραστατικώτατη, καὶ δίνει ἐκφραστικότητα ἐξαιρετικὴν στὸ περιεχόμενον νόημα. Ὁ πρῶτος στίχος του, με τὸ πλήθος τῶν συνιζήσεων του, κάνει ἀργὸ καὶ κουραστικὸ τὸ βᾶδισμά του, κ' ἡ συνέχεια τῆς προτάσεως ἀπὸ τὸν ἓνα στίχο ἴσαστε τὴ μέσιν τοῦ δευτέρου, δυναμώνει αὐτὴ τὴν κουραστικότητα, ἐνῶ ὁ τονισμὸς τοῦ στίχου, ὁ ἀναπαιστικὸς, τρίτης καὶ ἔχτης συλλαβῆς, πού ἔχει κάποιαν ἐπίτασιν, καλᾶζεται με τὸν τονισμὸ τῆς πρώτης καὶ τῆς πέμπτης, πού τονίζουνε λέξεις με κύρια νοήματα μέσα στὸ στίχο, καὶ τοῦ δίνουνε μιάν ἐκφρασιν ἔντονης παρακλήσεως :

Vanne, e in dono il Ver porta alle
[afanate

Anime nostre.

Ὁ τρίτος στίχος

Sposa prima e divina è Viritate

με τὸ ρυθμικὸ βᾶδισμά του, καθὼς τονίζει τρίτῃ κ' ἔχτῃ συλλαβῇ, παίρνει μιάν ἐκφρασιν ἔντονης πεποιθήσεως.

Ὁμοίως, ἀξιοπρόσεχτη εἶναι ἡ ὑψηλὴ θέσιν στὴν ὁποῖαν τοποθετεῖ ὁ Σολωμὸς τὸν ποιητὴ, θέσιν πού ἔρχεται σὰν ὁμολογία τῆς δικῆς του ποιήσεως. Καὶ γιὰ τὸ Σολωμὸ ὁ ποιητὴς εἶν' ἓνας ἐρευνητὴς τῆς Ἀπόλυτης Ἀλήθειας, εἶναι δηλαδὴ φιλόσοφος κ' ὄχι ἀπλὸς τραγουδιστής. Καὶ τοῦτο τὸ λέει κ' ἄλλοῦ, μὰ κυρίως τὸ ἐκφράζει ἀριστοτεχνικώτατα στὸ «Carmen Seculare»:

Μὴν καρτερεῖς ἐδῶ, πουλί, καὶ μὴν προσμένεις
[χλόη
γιατὶ τὰ φύλλ' ἂν εἶν' πολλὰ, σὲ κάθε φύλλο
[πνεῦμα

ὅπου με «πουλί» παρασταίνει τὸν ἀπλό, τὸν αἰσθηματικὸν τραγουδιστή, καὶ με «πνεῦμα» τὸν φιλόσοφον ποιητὴν, δείχνοντας ἔτσι τὴ μερικὴ συμφωνία του με τὸν Πλάτωνα, πού ἐξόριζε ἀπὸ τὴν Πολιτεία του τοὺς ποιητὲς, ἐξορίζοντας μόνον τοὺς αἰσθηματικούς στιχουργούς, ἐνῶ, ἀντιθέτως, κρατεῖ τοὺς φιλόσοφους ποιητὲς μαζί με τ' ἄλλα πνεύματα,

με τίς ἄλλες ἰδιοφυῖες, ἐπάνω σὺς ὁποῖες στηρίζει τὴ δικὴν του Πολιτεία. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ τονίσω πῶς οἱ φιλοσοφικὲς πεποιθήσεις τοῦ Σολωμοῦ ἔχουνε βάση τίς πλατωνικὲς θεωρίες κ' ἀπὸ κει προεχτείνονται, ὅπως καὶ στὴ μορφή τῆς τέχνης του βάση ἔχει τίς θεωρίες τοῦ Ἀριστοτέλη, τίς ὁποῖες προεχτείνει καὶ συμπληρώνει με τρόπο καταπληχτικόν. (Βλέπε : «Ὁ Σολωμὸς χωρὶς μεταφυσικὴ κ' οἱ φυσικὲς ὑπερβολές τῆς πολεμικῆς κριτικῆς» σελ. 33 καὶ 34, καθὼς 43 καὶ 44. Ἐκδόσιν «Ἀκροπόλεως» 1926).

Γιὰ νὰ κατανοηθῇ τὸ περιεχόμενον τοῦ σονέττου αὐτοῦ, πρέπει πρώτῃ νὰ κατανοηθῇ ἡ διπλὴ σημασία πού ἔχουν οἱ κύριες λέξεις του, ἡ κοινὴ καὶ ἡ ἰδιαιτέρη τους.

Καὶ πρώτῃ, ὁ τίτλος τοῦ ποιήματος «Ὀρφέας» ἀναφέρεται βέβαια στὸ μυθικὸ πρόσωπο τοῦ ἀρχαίου ἀοιδοῦ, πού, ζητώντας τὴ γυναῖκα του τὴν Εὐρυδίκη, κατέβηκε στὸν Ἅδη μὰ ἐδῶ τὸ ὄλο μυθικὸ ἐπεισόδιον, καθὼς καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Ὀρφέα, παίρνουε μιὰ συμβολικὴ σημασία πού καταλήγει σὲ γενικότητα. Καὶ τὴ σημασία αὐτὴ μᾶς τὴ φανερώνει ὁ λόγος πού ἐδημιούργησε τὸ σονέττο. Ὁ Σολωμὸς με τὸ ποίημ' αὐτὸ ἠθέλησε νὰ δώσῃ θέμα στὸ Μποριώνη, ἐπομένως με τὸν τίτλο «Ὀρφέας» πρέπει νὰ ὑποθέσωμε πῶς ὀνομάζει τὸν ἴδιον τὸ Μποριώνη, καθὼς με τὴν προσφώνησιν «Ψάλτη» εἶναι φανερό πῶς ἀποτείνεται πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοσχεδιαστὴ. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ λοιπὸν πού ὁ μυθικός ἥρωας ἔγινε ἐπίθετο καὶ χαρακτηρίζει τὸ Μποριώνη καὶ κατ' ἐπέχτασιν κάθε ποιητῆ, εἶναι φυσικὸ νὰ προσαρμοστῇ μ' αὐτὸ κ' ὁλόκληρο τὸ σχετικὸ μυθικὸ ἐπεισόδιον.

Ἔτσι, «ἐκλεχτὰ πνεύματα» ὀνομάζονται οἱ ἀκροατὲς τοῦ Μποριώνη. Καὶ τὴ στιγμὴ πού οἱ ἀκροατὲς αὐτοὶ δὲν ἐπήγανεν ἂν ἀκούσουνε τὸν αὐτοσχεδιαστὴ στὴ σπηλιά τοῦ Ταινάρου, μὰ στὸ θέατρο, «σπηλιά» ὀνομάζεται ἡ σκηνὴ τοῦ θεάτρου.

Ἐπίσης, με τὸ «τυφλὴ φυλακὴ τῆς νύχτας καὶ τῆς λησμοσύνης», καθὼς με «τρομαχτικὸν ἀέρα» καὶ με «Ἔρεβος» ὀνομάζει ὁ ποιητὴς τὸ ἴδιον πρᾶμα : τὸν Ἅδη κατὰ τὸ μῦθον μὰ ἐπειδὴ ὁ Μποριώνης δὲν ἔτρεχε νὰ κατεβῇ σὲ κανενὸς εἶδους Ἅδη, μὰ μόνον περιπλανιότανε στὸν Κόσμον, τὰ ἐπίθετ' αὐτὰ χαρακτηρίζουε τὸν Κόσμον. Καὶ δὲν εἶναι

ἡ πρώτη φορά πού ὁ Σολωμός χαρακτηρίζει τὸν Κόσμο μὲ τρομερὰ ἐπίθετα. Στὸ «Ὀνειρο τῆς Μαρίας» τὸν ὀνομάζει «ἐργιμιά τοῦ πελάου»:

Μοῦ φαίνεται πῶς πάω καὶ ταξειδεύω
στὴν ἐρημιά τοῦ πελάου (1)

Στὴ «Φαρμακωμένη εἰς τὸν Ἄδη» θεωρεῖ πῶς ἔλα στὸν Κόσμο εἶναι ὄνειρατα, πλάνες, καὶ τὰ ξεδιαλύνει ὁ θάνατος:

Ὅλα ὄνειρατα στὸν κόσμο,
ναί, κι' ὁ θάνατος τὰ λυεῖ

Καὶ στὸ Γ' Σχεδιάσμα τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων» ἔχουμε τὸν περίφημο στίχο:

Πανθημιά τῆς γνώρας μου, θέλω μ' ἐμὲ νὰ
κλάψης,

ἔπου ἐκφράζεται ἡ ἴδια λαχτάρια γιὰ τὴ γνώση, πού μ' ἄλλον τρόπο ἐκφράζεται καὶ στὸ ἐξεταζόμενο σονέττο.

Τέλος, μὲ «Συμβία» καὶ μ' «Ἐυρυδίχη» συμβολίζει τὸ ἴδιο πρᾶμα, καὶ τὸ ποῖό, μᾶς τὸ ἐρμηνεύει ὁ ἴδιος ὁ ποιητής:

«Πρώτη καὶ θεία Συμβία εἶναι ἡ Ἀλήθεια»

καὶ γράφει καὶ τ' ἀρχικὰ τῶν δύο λέξεων μὲ κεφαλαία, γιὰ νὰ τὴς τονίσῃ καὶ νὰ προκαλέσῃ στὴ σχέση τους περισσότερο τὴν προσοχὴ τοῦ ἀναγνώστη.

Ἔτσι, τὸ ὄλο νόημα τοῦ σονέττου εἶναι τὸ ἀκόλουθο:

Ὡ ποιητὴ, πού περιπλανιέσαι στὴ σκοτεινιά τοῦ Κόσμου ζητώντας τὴν Ἀλήθεια, ἐπειδὴ μᾶς βασανίζει ὁ πόθος τῆς, σὲ παρακαλοῦμε νὰ τὴ φανερώσῃς καὶ σ' ἐμᾶς*.

Ὡς τόσο, τὸ γεγονός πῶς ὁ ποιητὴς ἐρμηνεύει ὁ ἴδιος τὸ κύριο σύμβολο τοῦ ποιήματός του, ἐκείνο πού θάδινε καὶ τὸ θέμα στὸ Μποριώνη, μπάζοντας ἔτσι ἀναλυτικὰ στοιχεῖα, κ' ἐπομένως ἀντίθετα πρὸς τὸ χαρκτηῖρα τῆς ἐσωτερικῆς σολωμικῆς ποιήσεως, μᾶς δυναμώνει ἀκόμη περισσότερο τὴ γνώμη πῶς τὸ σονέττο αὐτὸ δὲ μπορεῖ ν' ἀνήκῃ στὰ λογοτεχνικὰ ἰταλικά ἔργα τοῦ Σολωμοῦ. Ὅμως τὸ γεγονός αὐτὸ δίνει στὸ ἀναφερόμενο σονέττο καὶ τὴν ἐξαιρετικὴ σημασία του. Γιατὶ σ' αὐτὸ ἔχουμε κατὰ σύμπτωση τὸ κλειδί γιὰ νὰ παρακολουθήσουμε τὴ βαθύτερη ὑπόσταση τῶν δύο πεζῶν δο-

κιμίων πού ἀναφέρονται στὸν «Ὀρφείας», καὶ πού ἀλλοίως τὰ σύμβολά τους θὰ μᾶς ἐμῆνανε, ἂν ὄχι ἀνερμήνευτα, μὰ ὅπωςδῆποτε σκοτεινὰ καὶ συζητήσιμα. Ἔτσι, ὅπως στὸ ἀναφερόμενο σονέττο, ὁμοίως καὶ στὰ δύο πεζὰ δοκίμια, ἡ λέξη «συμβία—σύζυγος—γυναίκα», ὅπου συγαντιέται, σημαίνει «Ἀπόλυτη Ἀλήθεια», καὶ ἀναλόγως τὰ παράγωγα τῆς λέξεως «γυναίκα», ὅπως «γυναικεία ἐχθρότητα», πού πρέπει νὰ ἐρμηνευτῆ μ' ἐχθρότητα τῆς ἀλήθειας*.

Δυστυχῶς, ἐδῶ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε πῶς κανένας ἀπ' ὄσους ἐκαταγίνανε μὲ τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ, δὲν ἐπρόσεξε ἀρκετὰ τὴ διπλῆ σημασία πού ἔχουν οἱ λέξεις μέσα στὰ ποιήματά του. Ἔτσι, κ' οἱ μεταφράσεις τοῦ Γ. Καλοσοῦρου, ἔχτος ἀπ' ὁποιοδῆποτε ἄλλο σφάλμα τους, ἔχουνε καὶ τὸ ἐλάττωμα νὰ παρανοοῦνε τὰ ἰταλικά ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ στὴ βαθύτερη οὐσία τους. Κι' αὐτὸ πού λέμε, εἶναι καταφάνερο πρῶτα στὸ ἐξεταζόμενο σονέττο, κ' ἔπειτα στὰ δύο πεζὰ δοκίμια «Στὸν Ὀρφείας». Καὶ στὸ σονέττο, καθὼς εἶδαμε, τὸ κύριο σύμβολο τὸ ἐρμηνεύει ὁ ἴδιος ὁ Σολωμός. Ὡς τόσο ὁ Καλοσοῦρος τὸ περνάει ἀπαρατήρητο, καὶ μεταφράζει ἐλεύθερα καὶ αὐθαίρετα. Μὰ γιὰ νὰ μὴ δώσῃ τὴν ἀπαιτούμενη προσοχὴ ὁ Καλοσοῦρος σ' ἓνα σημεῖο πού τὸ τόνισε ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς, καθέννας καταλαβαίνει πόσο ἀνυποψίαστος πρέπει νὰ εἶτανε γιὰ τὸν ἐσῶτερο αὐτὸ χαρακτήρα τῆς σολωμικῆς ποιήσεως, καὶ μαζὶ του ὅλοι οἱ ἄλλοι.

Ἴδου τί γράφει ὁ Σολωμός στὸ κείμενο:

«Καὶ σὺ τὸ ξέρεις καλά πῶς γιὰ τὴς καρδιᾶς
πρώτη καὶ θεία Συμβία εἶναι ἡ Ἀλήθεια».

Ὁ Καλοσοῦρος, μεταφράζοντας, παραλείπει τὴν ἐρμηνεία πού κάνει ὁ ποιητὴς, ἀποσιωπώντας τὴ λέξη «Συμβία»:

Σὺρε καὶ φέρε' ἐκεῖθε δῶρο τὴν Ἀλήθεια
στὰς πονεμένους μας ψυχὰς τὴ λαχταρίζουν,
σὺ τὸ ξέρεις, μὲ θεῖο πάθος ὅλα τὰ στήθια.

Ἔτσι, ἔχτος πού μὲ «καρδιᾶς» δὲν ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς «ὅλα τὰ στήθια», γιὰτὶ μπορεῖ τὰ περισσότερα νὰ ναι ἀνασθητα κι' ἀδιάφορα, ὁ Ἕλληνας ἀναγνώστης πού διαβάσει τὴ μετάφραση τοῦ Καλοσοῦρου, μένει τελείως ἀπληροφόρητος γιὰ τὸ κύριο σημεῖο τοῦ ἐξεταζόμενου σονέττου, καὶ ἀγνοεῖ πῶς ἡ λέξη «Συμβία» σημαίνει «Ἀπόλυτη Ἀλήθεια», γιὰ νὰ τὴ χρησιμοποιήσῃ στὴ μελέτη του

σχετικὰ μὲ τ' ἄλλα ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ πού συγαντιέται ἡ λέξη αὐτὴ καὶ τὰ παράγωγά της.

Ὡς τόσο, ἡ παρανόηση τοῦ Καλοσοῦρου δὲν περιορίζεται ἴσασι ἐδῶ. Τὴ λέξη «srosa», πού μεταφράσαμε «συμβία» καὶ πού σημαίνει «γυναίκα—σύζυγος», ἐνῶ ὁ Καλοσοῦρος στὸ σονέττο τὴ μεταφράζει «Συμβία», στὰ δύο ἄλλα πεζὰ δοκίμια «Στὸν Ὀρφείας» τὴ μεταφράζει «ποθεινὴ», δημιουργώντας ἔτσι μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῆς λέξεως ἀνακρίτωμα στὰ ὅμοια σύμβολα, πού ἀσφαλῶς δὲν ὑποβοηθεῖ καθόλου τὸν ἀναγνώστη νὰ συλλάβῃ τὸ συγγενικὸ νόημά τους. Ὅμως αὐτό, ὅσο κι' ἂν δείχνει πῶς ὁ Καλοσοῦρος δὲν εἶχε ὑποψιαστῆ κἂν τὴ διπλῆ σημασία τῶν λέξεων στὴ σολωμικὴ ποίηση, δὲν εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότερο σφάλμα. Ἐκεῖ πού ἡ παρανόηση ξεπερνάει κάθε ὄριο, εἶναι ἡ ἐρμηνεία πού δίνει στὰ παράγωγα τῆς λέξεως «γυναίκα», ὅπου τὴ φράση: «ἐναντίον του θὰ πᾶει ἡ μανιασμένη γυναικεία ἐχθρότητα», τὴν ἐρμηνεύει σὰ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ τὴς Ἐρινύες:

Ἐναντίον μ' ἄγρια μάνητα θὰ πᾶν νὰ τὸν σπα-
[ράξουν»

ἐνῶ πρόκειται γιὰ τὸ σπαραγμὸ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ πού λαχταρεῖ νὰ μάθῃ τὴν Ἀλήθεια. τὴ μία καὶ ὄχι τὴς πολλές, τὴ Γυναίκα καὶ ὄχι τὴς Γυναῖκες, καὶ ὁ ἑποῖος σπαραγμὸς σκοτώνει τὸν ἄνθρωπο πού φθάζει νὰ τὸν ἀιστανθῆ πραγματικὰ.

Ἐκφράζει δηλαδὴ καὶ «Στὸν Ὀρφείας» τὸ ἴδιο πού λέει μ' ἄλλα λόγια «Στὴ Σαπφῶ» ἴδου τὸ σχετικὸ μέρος:

«Τὸ παρθενικὸ στήθος τῆς ἐσόντριψεν ὁ πόθος, καὶ μοναδικὸς θεὸς τῆς ἀπόμεινεν ὁ γκοεμῖος».

Κι' ὁ πόθος ἐκεῖνος δὲν εἶτανε, παρὰ γιὰ τὴ γνώση τῆς Ἀλήθειας. Ἔτσι, ὁ «Ὀρφείας» καὶ ἡ «Σαπφῶ» στὸ σημεῖο αὐτὸ ἐκφράζουν ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶμα: τὸ σπαραγμὸ τοῦ Ἀνθρώπου πού λαχταρεῖ νὰ μάθῃ πραγματικὰ τὸ λόγο τῆς Ἰπάρξεως. Κ' οἱ «Γυναῖκες» τοῦ Καλοσοῦρου δὲν εἶναι, παρὰ καταπληχτικὴ παρανόηση, προκαλεσμένη βέβαια ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ τοῦ ἀρχαίου μύθου, πού ὡς τόσο στὴ σολωμικὴ ποίηση δὲν ἐδιατήρησε παρὰ τὸ ἐξωτερικὸ του περίδημα κ' ἐπῆρε νόημα καινούριο.

ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ

ΡΑΜΥΖ, ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ ΕΛΒΕΤΟΓΑΛΛΟΣ (*)

Ἐχει περάσει ἓνας χρόνος πάνω-κάτω ἀπὸ τότε πού τὰ «Cahiers de Quinzaine» (γαλλικὸ περιοδικό, πού διευθύνεται ἀπὸ τὸν Μαρσέλ Πηγυ) δημοσίευσαν μὲ τὸν τίτλο «Ἰπὲρ ἢ κατὰ τοῦ Ραμύζ» μιὰ συλλογὴ ἀπὸ γνώμες τῶν μεγαλυτέρων ὀνομάτων τῆς γαλλικῆς φιλολογίας γιὰ τὸν «ψάλτη τῆς χώρας τοῦ Βῶ, πού εἶναι καὶ ὁ χαρακτηριστικώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς ἐλβετογαλλικῆς φιλολογίας». Ὁ Ρομαίν Ρολλάν ἀποκαλεῖ τὸν Ραμύζ «δυνατὴ μεγαλοφυΐα» κι' ὁ Κλωντέλ γράφει γι' αὐτόν: «Ἰστερα ἀπὸ

(*) Ὁ ἐπίσης Ἑλβετογάλλος δημοσιογράφος κ. Ζαν Μαρτέν, ἀνταποκριτὴς ἐν Ἀθήναις ἐλβετικῶν ἐφημερίδων, εἰς τὰς ὁποίας πολλὰ ὠραῖα ἀρθρα ἐδημοσίευσεν περὶ Ἑλλάδος, εἰρησεσθήθη νὰ γράψῃ γαλλιστί διὰ τὴν «Νέα Ἐστία» τὸν ἔξοχον αὐτὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Ραμύζ. Ὁ ἴδιος μᾶς ἀνεκοίνωσε καὶ τὴν δημοσιουομένην ἐνυπόγραφον φωτογραφίαν τοῦ περὶφημοῦ συγγραφέως. — Σ. τ. Ν. Ε.

50 χρόνια, θὰ γελοῦν βέβαια μὲ τὴν καρδιά τους ἐκεῖνοι, πού, φυλλομετρώντας τὸν τύπο, θὰ βλέπουν πόσο ἔνδοξες εἶχαν γίνει τόσες καὶ τόσες μετριότητες, τὴν ἴδια ἐποχὴ πού ὁ Ραμύζ δημοσίευε γιὰ πολὺ μικρὸ ἀριθμὸ ἀναγνωστῶν τὴ «Χαρὰ στὸν Οὐρανὸ» ἢ τὴ «Θεραπεία τῶν ἀσθενειῶν».

Τὰ «Cahiers de Quinzaine» ἐπιζητοῦσαν τότε νὰ κάμουν γνωστότερον ἓναν συγγραφέα, πού κατέχει ἤδη ἐκλεκτὴ θέση στὴν καρδιά ὀλίγων. Λοιπόν, τὴ θέση αὐτὴ τὴν ἀπέκτησε ὁ Ραμύζ, ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲ φρόντισε ποτὲ ν' ἀποκτήσῃ τὴ δόξα, ἐπειδὴ ἀπέφυγε πάντοτε κάθε ρεκλάμα καὶ στάθηκε μακριὰ ἀπὸ τοὺς λαμπροὺς φιλολογικοὺς ναοὺς κι' ἀπ' τὴν παρισινὴ μόδα. Διατήρησε πιστὰ τὸν ἑαυτό του καὶ ζωγράφισε μὲ ἀγάπη τὴ μικρὴ του χώρα, κι' ἀπὸ κεῖ τὴν ἀπειρη ζωὴ.

Ἄλλ' ὅς γνωρίσουμε πρῶτα τὴν πατρίδα

(1). Βλέπε: «Ἡ ἐσωτερικὴ σύνθεσις τοῦ Λάμπρου τοῦ Σολωμοῦ»—Παρασκήνια, Χρόνος Γ', τεύχος II, Δεκέμβριος 1926.

του Ραμύζ. Μόνο τότε θα τον νοιώσουμε και θα τον αγαπήσουμε όσο πρέπει. «Μικρή παράμερη χώρα, γράφει ένας άλλος συγγραφέας από το Βιό, αλλά πλούσια, πολυποίκιλη, άφθονη, στολισμένη με το ρεύμα ενός ήραου ποταμού (του Ροδανού) και τις όχθες της ωραιότερης λίμνης (της Λίμνης Λεμάν, και όχι Λίμνης της Γενεύης, όπως επιμένουν να την αποκαλούν στο εξωτερικό). Τόπος χωρισμένος από τον άλλο κόσμο με

νος του, χωρίς να ζητήσει ποτέ τη συντροφιά κανενός και χωρίς ο αγώνας του να λυγίσει από τη βαθεία σιωπή που σκέπασε για πολύν καιρό τα έργα του.

Πριν από λίγα μόλις χρόνια, η κριτική απασχολήθηκε άξαφνα μαζί του. Έγραψαν τότε για «πρόβλημα Ραμύζ», ακόμη και για «μπλόφα Ραμύζ», χωρίς αυτός να καταδέχεται να προσέξει τί έλεγαν. Θα μπορούσε κανείς να φανταστεί ότι ο συγγραφέας αυτός βρισκόταν στα πρώτα του βήματα, τη στιγμή που είχε κλείσει τα 45 χρόνια κ' είχε δημοσιεύσει ήδη καμμιά τριανταριά τόμους.

Μετά το τέλος των σπουδών του στη Λωζάννη, εγκαταστάθηκε στο Παρίσι, όπου εργάστηκε επί δώδεκα χρόνια με μανία. Γνωστοί συγγραφείς, όπως ο Κοσνυ Αϊνέ, ο Ρομαίν Ρολλάν, ο Κλωντέλ, ζήτησαν απόρρητα να τον πλησιάσουν. Αυτός όμως δεν κοίταζε να επωφεληθεί επ' αυτές τις φιλίες, αλλά εξακολούθησε να εργάζεται αθόρυβα και μοναχικά, γι' αυτό και η θέση του έμεινε πάντα μέτρια. «Πρός τί ή δόξα; έγραφε. Δεν αρκεί ν' αγαπά κανείς; Δεν αρκεί να έχει την πίστη;». Στις αρχές του 1914, γύρισε γεμάτος νοσταλγία στη χώρα του, απ' όπου δεν απομακρύνθηκε πιά.

Ο Ραμύζ λοιπόν είναι ένας από τους πιο ανεξάρτητους και πρωτότυπους συγγραφείς της εποχής μας. Αλλά, όπως κάθε συγγραφέας, πέρασε κι αυτός, κατά την περίοδο της διαμόρφωσής του, από διάφορες επιδράσεις. Μεγάλωσε με τις λαϊκές εκείνες μεταφράσεις της Βίβλου, όπου έχει αποτυπωθεί το δυνατό μεσαιωνικό χρώμα. Ύστερα ήρθε η αγάπη προς τους μεγάλους μαίτρ: τον Montaigne, τον Σταντάλ και τον Ρουσσώ, τον Γολτστόϊ ίδιος και τους Ρώσους. Από τους συγγραφείς του τέλους του 19ου αιώνα, αγάπησε πολύ τον Σαρλ-Λουί Φιλίππ και τον Σαρλ Πεγκύ. Η ζωγραφική είχε βαθεία επίδραση στο έργο του, καθώς κι η μουσική του φίλου του Ίγνρ Στραβίνσκυ, που είχε μάλιστα εμπνευστεί κάποια σύνθεσή του από ένα έργο του Ραμύζ.

Απαρίθμηση και λεπτομερής ανάλυση των έργων του, δε γίνεται μέσα σ' ένα σύντομο άρθρο. Αρκούμαι ν' αναφέρω μερικά από τα κυριότερα βιβλία του. Νεανίας ακόμη, δημοσίευσε «Το χωριό» (ποιήματα, 1904) κι' ύστερα κατευθύνθηκε προς το

ψηλά βουνά: χώρα, όπου τα μάτια βλέπουν κατάπληκτα τις φωτεινές όχθες μιας μικρής Μεσογείου, πλάι στα σκοτεινά δάση των ελάτων του Βορρά, τις θερμές ακρογιαλιές της Ιταλίας, πλάι στις πράσινες κοιλάδες της Γερμανίας. Χώρα βαλμένη ακριβώς εκεί που χωρίζονται τα νερά και οι φυλές, οι γλώσσες και οι θρησκείες. Μέσα της έχει το δισταγμό, καθώς τα ρυάκια στους ήμερους λόφους που δεν ξέρουν καλά κατά που να κυλήσουν...»

Έχει έζησε ο Ραμύζ, πρωτόγονα ανεξάρτητος και «ά-κοινωνικός», καθώς λέει μό-

ρομάντσο. Στα 1905, παρουσίασε το πρώτο του πεζό, την «Αλίνα» με τον υπότιτλο «Ιστορία» (που έχει σίγουρα λιγώτερες αξιώσεις από τον όρο «ρομάντσο») γραμμένο με την τεχνοτροπία του Σαρλ-Λουί Φιλίππ. «Οι περιστάσεις της ζωής» (1907) είναι η κοινότερη ιστορία ενός συμβολαιογράφου στο Βιό. «Ο κατατρεγμένος Ζάν-Λύκ» (1909) είναι ίσως το καλύτερο από τα πρώτα του έργα. Έδωσε κατόπιν δύο τόμους βιογραφίας: «Αιμέ Πάς, ζωγράφος από το Βιό» και «Η ζωή του Σαμουέλ Μπελέ» και στα 1914, απ' το Παρίσι, γύρισε στη χώρα του.

Έδω τελειώνει μια περίοδος. Ο Ραμύζ φτάνει σ' εποχή κρίσιμη. Ζητεί να εξηγήσει τον εαυτό του, τη φύση του, την πείρα του και κατά συνέπεια τη χώρα του, που είναι στο βάθος η μητέρα του. Τότε δημοσιεύει την «Αίτια ύπάρξεως» και κατόπιν με τον «Αποχαιρετισμό προς πολλά πρόσωπα» αποχαιρετά την Αλίνα, τον Ζάν-Λύκ, τον Αιμέ Πάς κι' όλους τους ήρωες των πρώτων του έργων. Απαρνεύεται την πρώτη του εργασία, για να ολοκληρώσει τη νέα προσωπικότητά του: «Πρέπει να πεθάνω μέσα μου, να ξεχνώ ολοένα περισσότερο τον εαυτό μου, να συγκατατεθώ σ' ένα τέλος, για να μπορέσω να ξαναρχίσω.»

Από τότε δεν ζωγραφίζει πιά, αλλά εκθέτει προβλήματα κι έμβαθύνει ολοένα και περισσότερο, ανικανόποίητος πάντα από ό,τι κατορθώνει. Τότε το έργο του φτάνει σ' εξαιρετική δύναμη. Τις υποθέσεις των ρομάντων του δε μπορεί να τις διηγηθεί κανείς κι' η ανάλυσή τους θ' απαιτούσε πολλές σελίδες, χωρίς ωστόσο να κατορθώσει άλλο τίποτε, παρά να τα ζημιώσει. Είναι: «Η βασιλεία του Πονηρού Πνεύματος» κι' «Η θεραπεία των Ασθενειών» στα 1917, «Σημεία μεταξύ μας» (1920), «Παρουσία Θανάτου» (1922), «Χωρισμός των φυλών» και «Πέρασμα ποιητού» (1923), ύστερα «Η χαρά στον ουρανό» και «Η αγάπη του κόσμου» στα 1925, και τελευταία «Ο μεγάλος φόβος στα βουνά» κι' «Η όμορφιά επί της γής». Τα περισσότερα τυπώθηκαν σε μικρό αριθμό αντιτύπων κι' εξαντλήθηκαν.

Θα μπορούσε κανείς να πει τόσα και τόσα για το βάθος και την ουσία του έργου αυτού, κι' όμως η κριτική συζήτησε περισσότερο τη μορφή παρά την ουσία. Είπαν,

ότι το στυλ του είναι βάρβαρο, τραχύ, ακόηχο. Αλλά όχι. Είναι μόνο σκληρό και απλό, καθώς η χώρα που ζωγραφίζει, με κάπως βαρειά έκφραση, αλλά βαθύ, καθώς οι χαρακτήρες της χώρας του.

Μάλιστα ο Ραμύζ κατάφερε να προσαρμόσει αυτό το στυλ σε ό,τι θέλει να εκφράσει. Ίδου τί γράφει ο Μπαρμπός: «Η θουμάσια αυτή γλώσσα έχει βαφτιστεί σε μεγάλες πηγές. Με κάνει κι' αίσθάνομαι την επίδραση της λαϊκής παραστατικότητας μαζί με μια απήχηση βιβλική. Είναι πρωτότυπη εξ αίτιας της απλότητος, του μέτρου και της ακριβείας της. Η σύνθεση αυτή της παράδοσης και του κλασσικού με κάτι, δεν ξέρω κι' εγώ, δροσερό κι' ελκυστικό είναι δημιουργήμα που, για την αντίληψή μου, αποτελεί σταθμό στην ιστορία της φιλολογίας.»

Εσύγκριαν συχνά τη φράση του με τον κινηματογράφο. Κι' αληθινά, ο Ραμύζ πολεμά να κάμει τον αναγνώστη να ιδεί, να νοιώσει ό,τι του διηγείται. Με τις έκφραστικώτατες εικόνες του, κάνει τα πράγματα να προβάλλουν ως εκ θαύματος. Μ' αυτή την έννοια, είναι ρεαλιστής. Εντούτοις, στα τελευταία του έργα, κυριαρχεί το υπερφυσικό και αναφαίνονται πάντα οι μυστηριώδεις νόμοι που ρυθμίζουν τα ανθρώπινα πεπρωμένα. Κι' ο νοός πάει στους μεγάλους Έλληνες ποιητές, που είχαν τόσο βαθεία την έννοια του μυστηρίου των πραγμάτων.

Αν μπορούσαν οι αρχαιολόγοι, σίγουρα θα είχαν μεταφέρει όλη την Ακρόπολη, πέτρα με πέτρα, μέσα στα Μουσεία. Και τότε τα μάρμαρα, ταξιδετημένα στη σειρά, το καθένα με την ετικέτα του, ξεσκονισμένα ταχτικά, θα πέθαιναν, μακριά από τάρχαλο φως κι' απ' όλη τη ζωή που κυλά μπροστά τους και τα ζωογονεί. Έμένα μ' αρέσει να βλέπω την Ακρόπολη πάνω από την Αθήνα, έστω και μοντέρνα. Τ' απειράριθμα μαγαζιά κι' οι πολυθρόνες συνοικίες που διασχίζει κανείς, ως που να φτάσει, αποτελούν το καλύτερο βάθρο για τ' αθάνατα μάρμαρα. Λοιπόν, τον Ραμύζ τον κατηγορούν προπάντων ότι περιγράφει με λέξεις ζωντανές και ζωγραφίζει τη ζωή με εικόνες ανάλογες με το περιβάλλον του. Αλλά αυτός δεν είναι άραγε ο καλύτερος τρόπος για να δώσει κανείς την πιο ταιριαστή μορφή στην όμορφιά που θέλει να εκφράσει;

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΓΙΟΣ ΜΟΥ ΚΙ Η ΚΟΡΗ ΜΟΥ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Στὸ μυθιστόρημα αὐτό, ἓνας πατέρας, ὁ Τζώρτζης Δοξαράς, διηγείται τὴν ἐρωτικὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν του, — ἑνὸς ἀγοριῶ κι' ἑνὸς κοριτσιοῦ, — ἀπὸ τὸ πρῶτο ξύνημα τοῦ ἐνάτικτου ὡς τὸν καιρὸ ποὺ παντρεύονται. Παρατηρητὴς μὲ στοργικὸ μάτι, ὁ πατέρας αὐτός, ποὺ παρακολουθεῖ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν του βῆμα πρὸς βῆμα, βλέπει πολὺ περισσότερο πρᾶγματα, ποὺ οὐτε θὰ τὰ φανταζόταν πρὶν ἀποκτήσει παιδιὰ δικὰ του, τὰ κρίνει πολὺ διαφορετικὰ παρὰ ὅπως θὰ τὰ ἔκρινε ἂν τᾶβλεπε τυχόν σὲ παιδιὰ ξένα, καὶ φθάνει στὸ συμπέρασμα ὅτι, στὴν πρώτη ἐρωτικὴ περίοδο, ὡς τὸ γάμο του, τὸ κορίτσι κοινωνικῶς εἶναι πολὺ ἀδικημένο, ἀντίθετα πρὸς τὸ ἀγόρι ποὺ ἔχει τόσα προνόμια καὶ δικαιώματα. Αὐτὸ τὸ θεωρεῖ ἀδικία. Δὲν θὰ ἐξετάσουμε ἂν εἶναι ἢ ὄχι. Ἐμᾶς μᾶς ἐνδιαφέρει κυρίως ἡ ἱστορία, ἡ ζωὴ κι' ἡ ψυχολογία αὐτῶν τῶν παιδιῶν, καὶ τοῦ ἴδιου ἀκόμα τοῦ πατέρα. Τάλλα εἶναι γιὰ ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀπασχολοῦν τὰ «κοινωνικὰ προβλήματα». Αὐτοὶ ἄς σκεφθοῦν καὶ ἄς συμπεράνουν ὅ,τι θέλουν.

Ὁ «Γιός μου κι' ἡ Κόρη μου», σ' ἓνα πρῶτο σχεδίασμα, δημοσιεύθηκε στὸ «Ἐθνος» τὸ 1920. Ἐπεξεργάσθηκα τελευταία τὸ μυθιστόρημα γιὰ νὰ τὸ τυπώσω σὲ βιβλίο. Σκέφθηκα ὅμως ὅτι μποροῦσα πρωτότερα νὰ τὸ δώσω στοὺς ἀναγνώστες τῆς «Νέας Ἐστίας», ποὺ ἐλάχιστοι βέβαια ἀπ' αὐτοὺς, καὶ μόνον ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, θὰ τὸ παρακολούθησαν τότε στὴν ἀφημερίδα.

Γρ. Ξ.

Α'

Οἱ Δοξαράδες καταγόμαστε ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο. Ἐνας γιός τοῦ μεγάλου ζωγράφου τῆς Φανερωμένης πέρασε καὶ παντρεύτηκε στὴν Κέρκυρα. Ἦταν ὁ προπάππος μου Γιάννης.

Στὴν Κέρκυρα γεννήθηκα κι' ἐγώ, ἀπὸ πατέρα Γιάννη Δοξαρά, ἐγγονὸ τοῦ Ζακυνθινοῦ μετανάστη, κι' ἀπὸ μητέρα Κιάρρα Συρίγου. Μὲ βάφτισαν Τζώρτζη σὰν τὸν πάππο μου. Αὐτὰ τὰ δύο ὀνόματα, τρεῖς αἰῶνες τώρα, ξαναγυρίζουν διαδοχικὰ στὴν οἰκογένεια. Ὁ Γιάννης κάνει Τζώρτζη, ὁ Τζώρτζης κάνει Γιάννη. Ἔτσι κι' ἐγώ, τὸ πρῶτο μου ἀρσενικὸ τὸ ἔβγαλα Γιάννη ἢ, κορφιάτικα-χαϊδευτικά, Νάνη.

Ἡ γέννηση αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ στάθηκε ἡ πιὸ μεγάλη χαρὰ τῆς ζωῆς μου.

Ἦμουν τότε τριάντα χρονῶν. Καὶ δὲν ἦταν ἀκόμα χρόνος ποὺ εἶχα παντρευτεῖ μὲ τὴ Λουίζα Καρπέτη, μόλις εἶχα γυρίσει ἀπὸ

τὴν Εὐρώπη, ὅπου μ' ἔστειλαν ἅμα τελειῶσα τὸ Γυμνάσιο καὶ καλοκάθησα. Δηλαδή ὁ λόγος τὸ λέει, γιὰτὶ δώδεκα χρόνια ἐκεῖ πέρα, ὅλο γύριζα ἀπὸ τὴν Ἰταλία στὴ Γαλλία κι' ἀπὸ τὴ Γαλλία στὴν Ἀγγλία...

Ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου μοῦ ἄφησε μιὰ καλὴ περιουσία, ποὺ μοῦ συγχωροῦσε νὰ ζῶ χωρὶς νὰ κάνω τίποτα. Κι' ἐπειδὴ, ἀπὸ τὸνα μέρος, εἶχα συνηθίσει τὴν εὐκολὴ ζωὴ τῶν ταξιδιῶν, τῶν διασκεδάσεων καὶ τῆς ἐλεύθερης σπουδῆς ἀπὸ τᾶλλο μέρος, ἡ περιουσία μου εἶχε ἀρχίσει νὰ λιγοστεύη, ἀποφάσισα νὰ πάρω γυναίκα μὲ μεγάλη προίκα, χωρὶς νὰ ἐξετάσω τίποτ' ἄλλο παρ' αὐτὴν καὶ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα.

Θέλω νὰ πῶ πῶς ὁ γάμος μου, ἀπὸ ἀπλή προξενιά, δὲν μοῦ εἶχε δώσει καμμιά χαρὰ ἰδιαιτέρη. Ὑστερ' ἀπ' αὐτόν, πολὺ ὕστερα, μπόρεσα νὰ γνωρίσω τίς σπάνιες ἀρετὲς τῆς γυναίκας μου καὶ νὰ τὴν ἀγαπήσω σιγά-σιγά. Ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἦρθε στὸν κόσμο ὁ γιός μου, μπορῶ νὰ πῶ πῶς ἐγώ

ἔγειν' ἀμέσως ἄλλος ἄνθρωπος, καὶ πῶς ἀπὸ τὴν ἴδια στιγμή ἀγάπησ' αὐτὸ τὸ παιδί μ'. Ἐνα ἡερμὸ αἰσίθημα, ὀλωσδιόλου πρωτογνώριστο γιὰ μένα.

Λένε πῶς μόνον ἡ μάγνα ἀγάπη τὸ παιδί τῆς ἀπὸ πρὶν τὸ γεννήσῃ ὁ πατέρας ἔμεινε, γιὰ νὰ αἰστανθῇ γι' αὐτὸ στοργή, πρέπει νὰ τὸ καλογνωρίσῃ. Μπορεῖ νὰναὶ κι' ἔτσι. Μὰ ἐγὼ τότε θὰ κάνω ἐξαίρεση μέσα στοὺς πατέρες, ὅπως κάνει ἀνάμεσα στὶς μαρνάδες μιὰ κυρία γνωστὴ μας, Κορφιάτισσα κι' αὐτὴ, ποὺ γιὰ ν' ἀγαπήσῃ τὸ γιό τῆς, περιμένει, λέει, νὰ μεγαλώσῃ πρῶτα καὶ νὰ τῆς δείξῃ πῶς τὸ ἀξίζει!

Ἄ, ὄχι. Ἐγὼ ἀπ' τὴν ἀρχὴ θεώρησα τὸ γιό μου ἄξιο ὅλης μου τῆς στοργῆς, πρῶτο γιὰτὶ μ' ἔκανε πατέρα — ποὺ μοῦ φαινότανε μεγάλο πρᾶγμα! — καὶ δεύτερο γιὰτ' ἦταν ἓνας Δοξαράς ποὺ θὰ τὸν ἔβγαζα καὶ Γιάννη, — κι αὐτὸ μοῦ φαινόταν ἀκόμα μεγαλύτερο...

Θυμοῦμαι σὰ νάτανε χτὲς τὴν εὐτυχισμένη αὐτὴ μέρα.

Εἴμαστε στὴ χώρα, στὸ πατρικὸ μου σπίτι, μὲ τὴ μαύρη πέτρινη φατσάδα. Τῆ νύχτα, πρὸς τὰ χαράματα, μὲ ξύπνισε ἡ Λουίζα, λέγοντάς μου πῶς τὴν ἐπίασαν οἱ πόνοι. Σηκώθηκ' ἀμέσως, ντύθηκα, σήκωσα τὴν ὑπερραία, εἰδοποίησα καὶ τὴν πεθερά μου, ποὺ ἀπὸ δεκαπέντε μέρες καθόταν μαζί μας, γιὰ νὰ εἶναι παρούσα στὸν τοκετό. Ἐπειτα πέρασα στὸ γραφεῖο μου, ξαπλώθηκα καὶ... κοιμήθηκα ὡς τὸ πρῶτ.

Ὅταν ξύπνησα, πέρασαν κάμποσες στιγμὲς γιὰ νὰ θυμηθῶ πῶς διάβολο βρέθηκα νὰ κοιμάμαι ντυμένος στὸ ντιβάνι τοῦ γραφείου μου. Θυμήθηκα ἐπιτέλους, χτύπησα τὸ κουδούνι καὶ ρώτησα τὴν καμαριέρα:

— Γέννησε ἡ κυρία;

— Τί λέτε! μοῦ κάνει, κρατώντας μὲ κόπο ἓνα γέλιο. Ἀπὸ τὰ τώρα;... Καὶ δὲ θὰ σὰς τὸ λέγαμε;... Ἀργεῖ ἀκόμα.

— Ἦρθε ἡ μαμμή;

— Μάλιστα.

— Καὶ τί λέει;

— Πῶς πάει πολὺ καλά.

— Δὲ θὰ χρειαστεῖ νὰ κρᾶξουμε καὶ γιατρό;

— Θεὸς φυλάξοι! Ἡ κυρὰ θὰ γεννήσῃ σὰν τὴν κοττούλα!

Εὐχαριστήθηκα, φαίνεται, γιὰτὶ μοῦ ἦρθε κι' ὄρεξῃ νάστειευθῶ.

— Τί δηλαδή; αὐτὸ θὰ κάμῃ;

— Ὅχι, ἀφέντη μου! Θὰ κάμῃ ἓναν παιδάρο, ποὺ θὰ τρομάξῃ ἡ γῆς! Γιὸ θὰ τὸν ἔχουμε, λέει ἡ μαμμή.

Πόσες φορές, ἀργότερα, βλέποντας ἢ συλλογιζόμενος τὸ γιό μου, δὲ θυμήθηκα τὰ λόγια τῆς ἀπλοϊκῆς καμαριέρας καὶ δὲν εἶπα: «Νὰ ὁ παιδάρος ποὺ θὰ τρομάξῃ ἡ γῆς!»

Γέλασα καὶ μπήκα στὴν κρεββατοκάμαρα.

Ἡ Λουίζα, ξαπλωμένη στὸ κρεβάτι καὶ περιστοιχισμένη ἀπὸ τίς γυναῖκες, μούγνεψε νὰ τὴν πλησιάσω καὶ μ' ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι.

— Πονᾷ; τὴ ρώτησα.

Μοῦ ἀποκρίθηκε μ' ἓνα ξεφωνητό, ἔπειτα μ' ἓνα δυνατότερο, καὶ μούσφιξε τὸ χέρι, σὰ νὰ μοῦ γύρευε βοήθεια.

Τί ἐντύπωση ποὺ μούκαναν τὰ μάτια τῆς, μὲ τίς ὀλόφωτες ἐκείνες κόρες, τόσο μεγαλωμένες ἀπὸ τὸν πόνο, ὥστε νὰ τὴν κάνουν ἀγνωρίστη!...

Ἄ, μοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ βλέπω τὴ γυναίκα μου νὰ υποφέρῃ ἔτσι! Κι' ἀφοῦ προσπάθησα νὰ τὴν ἐγκαρδιώσω, προπάντων μὲ χωρατά, — τῆς θύμισα μάλιστα καὶ κάποια γνωστὴ μας, ποὺ στὴν πρώτη τῆς γέννα, ἅμα εἶδε τίς προετοιμασίες, φοβήθηκε καὶ φώναξε: «Δὲ μπορῶ! Δὲ θέλω νὰ γεννήσω! Θὰ φύγω!» — βρήκα μιὰ πρόφαση καὶ τῶστριψα.

Τοῦ κάκου ἔστειλεν κάθε τόσο νὰ μὲ φωνάξουν. Δὲν ἐννοοῦσα νὰ ξαναζυγώσω στὴν κάμαρα τοῦ μαρτυρίου. Καὶ τριγύριζα πότε στὴ σάλα, πότε στὸ γραφεῖο καὶ πότε στὰ κοριντόρα. Ἐξω ἔδρεχε ραγδαία — ἦταν Ὀκτώβρης, — εἰδεμὴ θάβγαίνα. Ἐπειτὰ ἦρθαν μερικοὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι καὶ μοῦ κράτησαν συντροφιά. Ὅλοι αὐτοὶ ἦταν ὑπερβέβαιοι πῶς ἡ Λουίζα θάκανε σε ρνικὸ.

Ἐγὼ ὅμως, δὲν ξέρω γιὰτὶ, εἶχα ἀρχίσει νάχω μεγάλες ἀμφιβολίες. Καὶ πάλι δὲν ξέρω γιὰτὶ, τὴ γέννηση κοριτσιοῦ θὰ τὴ θεωροῦσα σχεδὸν δυστύχημα. Ἡ ἀγωνία αὐτὴ μεγάλωνε ὀλοένα καὶ μ' ἔκανε νευρικό, ἀνυπόμονο.

Στὶς δύο μετὰ τὸ μεσημέρι, ἔφυγαν ὅλοι. Προγευμάτισα βιαστικὰ κι' ἀνόρεχτα μὲ τὴν πεθερά μου καὶ κλείστηκα στὸ γραφεῖο μου. Ἡ βροχὴ ἐξακολούθησε. Ἡ ἀγωνία κορυφωνόταν. Καὶ τὰ ξεφωνητὰ τῆς γυναίκας μου μ' ἔφταναν τώρα καὶ στὸ μακρυνὸ μου καταφύγιο.

Ἔτσι ἦρθε στιγμή πού, ὄρθος ἐκεῖ μπροστά στὸ παράθυρο, ἀπ' ἔπου ἔβλεπα τὴ μελαγχολικὰ βρεχούμενη χώρα, ἕνα μαῦρον οὐρανὸ καὶ μιὰν ἀπαίσιον σταχτοπράσινη θάλασσα, αἰστώνθηκα τὸν ἑαυτὸ μου σὰ μετανοημένο, σὰ βαριεστισμένο, — σὰ δυστυχημένο...

Κάθε φορά πού ἀκουγα ξεφωνητό, συλλογιζόμουν: «Κορίτσι θὰ κάμη!»

Πόση ὥρα νὰ στάθηναι ἔτσι, μονάχος, μπροστά στὸ παράθυρο;

Δὲν ξέρω... Πρέπει ὅμως νάχε ἀρχίσει νὰ σκοτεινιάζει, ὅχι μόνο ἀπὸ τὰ σύννεφα κι' ἀπὸ τὴ βροχὴ...

Ἄξαφνα, ἡ πόρτα τοῦ γραφείου μου ἀνοίξε ὀρμητικὰ, χωρὶς νὰ προηγηθῆ χτύπος. Καὶ πρὶν γυρίσω καλὰ-καλὰ, ἀντήχησε ἡ τρισυχαρούμενη φωνὴ τῆς καμαριέρας:

— Ἀφέντη, τὰ συχαρίκια μου!.. Σερβικό!.. Νὰ σοῦ ζήση!

Ἔτρεξα νὰ βγῶ σὰν τρελός. Μὰ ἡ καμαριέρα ἀπλωσε τὰ χέρια της νὰ μ' ἐμποδίση:

— Ὅχι ἀκόμα... δὲν κάνει... Θὰ σὰς μιλήσουμε!

Τῆς ἔδωσα ἕνα τάλλαρο γιὰ τὰ «συχαρίκια» της κι' ἀναγκάσθηκα νὰ περιμένω.

Δὲν ἤθελα κι' ἐγὼ νὰ ἰδῶ τὸ παιδί μου ἔτσι μόλις γεννήθηκε.

Κοίταξα τὸ ρολόι μου: Πέντε παρὰ τέταρτο.

Καὶ περίμενα μὲ τόσο ἀλλαγμένη διάθεση, πού κι' ἡ βροχὴ ἀκόμα μοῦ φαινόταν ὕραία.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἐκεῖ, κατὰ τὴ δύση, ὁ οὐρανὸς εἶχε ἀρχίσει νὰ ξανοίγη. Κι' ὅταν τέλος μοῦ φώναξαν καὶ μπῆκα στὴν κρεββατοκάμαρα, τὴ βρῆκα γλυκὰ φωτισμένη μὲ ρόδινα ἀχτίδες ἀπ' τὸ ἡλιοδασίλεμα.

Ἀγκάλιασα πρῶτα καὶ φίλησα τὴ γυναῖκα μου τόσο στοργικὰ, ὅσο δὲν τὸ εἶχα κάνει ὡς τότε ποτέ. Κ' ἔπειτα ἔρριξα τὰ μάτια σ' ἕνα στριμματάκι, δίπλα της, ὅπου ἦταν ξαπλωμένο τὸ νιογέννητο.

Ἡ μαμμὴ, πού γελοῦσαν κι' οἱ φτέρνες της, μοῦ τὸ ξεσκέπασε μιὰ στιγμή, γιὰ νὰ τὸ βλεπα ὄλο γυμνὸ. Μὰ κείνο, μόλις αἰστώνθηκε, φαίνεται, τὸν κρῦο ἀέρα, ζάρωσε τόσο κωμικὰ τὸ μουτράκι, του κι' ἔβγαλε μιὰ τέτοια στριγγιά, ὥστε εἶπα τρομαγμένος:

— Σκέπασ' το! Τὸ εἶδα!

Καὶ δὲν εἶχα ἰδεῖ τίποτ' ἄλλο ἀπὸ μιὰ κοιλιὰ κατακόκκινη καὶ φουσκωμένη, ἀπὸ δυὸ ποδάρια πού μοῦ φάνηκαν ἀτέλειωτα καὶ δυὸ χεράκια ὅσο δὲν ταίριαζε μικρά. Κάτι μεγάλο ναί, μαγαλύτερο ἀπ' ὅσο τὸ φανταζόμουν, μὰ καὶ δυσανάλογο κι' ἀσχημο πολύ. Γι' αὐτὸ ἴσως φώναξα εὐθὺς νὰ τὸ σκεπάσουν...

Ὅταν ἕμως προσηλώθηκα στὸ κεφάλι, εἶχα μιὰν ἐντύπωση πολὺ διαφορετικὴ: Ἐξαιρετικὰ μεγάλο κι' αὐτὸ, μὰ καθὼς τὸ μωρὸ ἦταν τῶρα σκεπασμένο ὡς τὸ λαϊμό, δὲν χτυποῦσε ἡ δυσαναλογία. Καὶ τὸ προσωπάκι του, μὲ τὰ ζωηρὰ μάτια, γυρισμένα ἐπίμονα πρὸς τὸ φῶς, ἦταν τόσο καλὰ σχηματισμένο, ὥστε μοῦ φάνηκε πὼς ξεχώρισαν αὐτὸ καθαρὸτατὴ τὴ δοξαρέϊκη σφραγίδα, τὸν οἰκογενειακὸ μᾶς τύπο.

— Μ' αὐτὸς εἶναι σωστὸς Δοξαράς! φώναξα.

— Ἀμ' τί ἄλλο ἤθελες νὰ εἶναι; μοῦ ἀποκρίθηκε γελώντας ἡ μαμμὴ.

— ὦ, τὸν παιδάρο πού θὰ τρομάξει ἡ γῆς! εἶπα πάλι.

— Γι; τί; παραξευέτηκε ἡ Λουίζα, μ' ἕνα χλωμὸ χαμόγελο στὸ καταπονεμένο πρόσωπό της.

Τῆς ἐξήγησα τὸ λόγο καὶ γέλασε. Μὰ τῆς πεθερᾶς μου τῆς φάνηκε πὼς δυσπιστοῦσαμε πρὸς τὸ μελλούμενο μεγαλεῖο τοῦ ἐγγονοῦ της καὶ θύμωσε.

— Τί γελᾶτε; μᾶς φώναξε. Καὶ ποῦ ξέρετε σεῖς τί θὰ γίνῃ μιὰ μέρα τοῦτος ἐδῶ;

— Μεγάλος ζωγράφος σὰν τοὺς πάππους του, ψιθύρισε ἡ γυναῖκα μου.

Μὰ τότε ἡ πεθερᾶ μου θύμωσε γιὰ καλὰ: — Ζωγράφος λέει; Πιττόρος δηλαδή; Καὶ δὲ λέτε γκενερέλες, μινίστρος, ἀμπασσαντόρος, κόνσολας;...

— Ἦσυχία! τὴν ἔκοψε ἡ μαμμὴ, πού εἶχε σ' ὄλο τὸ σπίτι τὸ γενικὸ πρόσταγμα. Δὲ φωνάζουν ἐδῶ-μέσα!

Καὶ σκέπασε τὸ μωρὸ ἀπὸ τὸ κεφάλι.

Βγήκα, γύρισα στὴ σάλα νὰ δεχθῶ τὰ συχαριάσματα τῶν συγγενῶν, πού εἶχαν ξανάρθει. Μὰ δὲν μπορούσα πιά νὰ σταθῶ. Κάθε τόσο τοὺς ἀφίνα μὲ μιὰ πρόφαση καὶ βρισκόμουν στὴν κρεββατοκάμαρα.

Ὅλο ἤθελα νὰ βλέπω τὸ γιό μου!

Ἦστερ' ἀπὸ ἐνάμισο χρόνο, στὸ ἴδιο σπί-

τι, στὴν ἴδια κάμαρα, γεννήθηκε κι' ἡ κόρη μου. Αὐτὴ θὰ τὴν ἔβγαζα Κιάρρα, τὸνομα τῆς μακαρίτισσας τῆς μητέρας μου.

Ἦταν μὲ γλυκειὰ κι' ἡσυχὴ νύχτα τοῦ Ἀπρίλη, πού τὴ διαδέχτηκε ἡ πιὸ ὁμορφὴ ἀνοιξιὰτικὴ μέρα. Δὲν μπορῶ ὅμως νὰ πῶ πὼς ἡ γέννηση τῆς κόρης μου μοῦ ἔδωσε τὴν πρώτη ἐκείνη ἀξέχαστη χαρὰ τοῦ γιοῦ.

Μὲ λύπησε μήπως;

Ἄ, καθόλου! Κι' οὔτε μένα, οὔτε τὴ Λουίζα, οὔτε κανένα συγγενῆ. Ἀφοῦ τὸ πρῶτο μας παιδί ἦταν ἀγόρι, τὸ δεύτερο μπορούσε νάταν καὶ κορίτσι. Ἐπρεπε μάλιστα.

Θυμάμαι ὡστόσο πὼς τὸ αἰσθημα πού μὲ κυρίεψε τότες γιὰ τὴν Κιάρρα μου, ἦταν πολὺ τρυφερὸ καὶ λιγάκι μελαγχολικὸ.

Θυμάμαι ἀκόμα πὼς, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ, περισσότερο ἀγάπησα τὴν Κιάρρα μου παρὰ τὸ Νάνη. Κι' ἄς μοῦ ἔδωσε ἡ γέννησή του τέτοια χαρὰ.

Ἰσα-ἴσα γι' αὐτὸ! Ὅχι μόνο ἐγὼ, μὰ καὶ κανέναν ἄλλον δὲν ἐχάρηκε τόσο στὴ γέννηση τῆς Κιάρρας. Κι' οὔτε κανέναν τὴν περίμενε μὲ τὴν ἀνυπομονησιὰ ἐκείνη πού εἶχαμε αἰστανθεῖ ὄλοι στὸ Νάνη.

Ἐ, ἀλλὴ χάρη ἔχει πάντα τὸ πρωτογέννη!

Πρὶν ἔρθει ἀκόμα στὸν κόσμον ὁ Νάνης, οἱ συγγενεῖς ὄλοι νοιαζόντανε γι' αὐτόν. Κι' οἱ φίλοι μας ἀκόμα τοῦ φέρνανε δῶρα. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, εἶχαν μαζευτεῖ σὶδ σπίτι μας ἀπὸ τὰ πέρατα. Καὶ τὸ βράδυ στρώθηκ' ἕνα τραπέζι ἀπὸ δῶ ὡς ἐκεῖ-κάτου.

Γιὰ τὴν Κιάρρα μου τίποτα! Κανέναν δὲ νοιάστηκε, κανέναν δὲ ἐνοχλήθηκε, παρὰ μόνο ἡ μαμμὴ. Κι' ἡ πεθερᾶ μου ἀκόμα, πού δὲν καθότανε πιά μαζί μας, δὲν πρόφθασε νάρθῃ στὴν ὥρα. Δῶρο δὲν εἶχε φέρε οὔτε ὁ μπάρμπα-Ντάντος, ὁ πιὸ γαλαντόμος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς μας. Κι' ὅσο γιὰ τὰ ροῦχα, ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἀπαραίτητα σπάργανα πού ἔγιναν ἐπίτηδες γι' αὐτὴ, ἡ Κιάρρα μου ἔπρεπε νὰ εὐχαριστηθῆ μὲ τὰ φρεσκαρισμένα μωρουδιὰτικα ἀποφόρια τοῦ σιὸρ-Νάνη! Μὰ βέβαια. Ἦταν τόσο πλούσια, φροντισμένα καὶ καταστόλιστ' αὐτὰ, ὥστε ἡ γυναῖκα μου τὰ εἶχε φυλάξει.

Αὐτὴ ἡ ἀδιαφορία μοῦ κακοφάνηκε, μὲ κεισιμάτωσε. Καὶ βάλθηκα νάγαπήσω πιὸ πολὺ τὸ δεύτερο παιδί μου, πού μοῦ φαινόταν ἔτσι σὰν παραπεταμένο.

Ἐπειτα ἦταν κορίτσι. Καὶ λένε πὼς πάντα οἱ πατέρες ἀγαποῦνε τρυφερότερα τὰ κορίτσια τους, ἴσως γιὰτὶ κι' ἐδῶ ἀκόμα παίζει ἕναν κρῦφιο, σκοτεινὸ ρόλο ἡ διαφορὰ τοῦ φύλου.

Αὐτὸ μόνο τὰ πρῶτα χρόνια. Γιατὶ σὰ μὲγάλωσαν τὰ δυὸ παιδιά, δὲν ξεχώριζα πιά στὴν καρδιά μου τὸ γιό μου ἀπὸ τὴν κόρη μου. Μπορεῖ ἡ ἀγάπη μου γιὰ τὸν ἕνα νάταν ἀλλοιώτικη παρὰ γιὰ τὴν ἄλλη. Μοῦ φαίνεται ὅμως πὼς εἶχε τὴν ἴδια δύναμη. Κι' ἄν,—ὅπως τὸ συλλογιζόμουν κάποτε πού τύχαινε νάρρωσαίνουον μαζί, — παρουσιαζόταν ὁ Χάρος καὶ μοῦ ἔλεγε: «πρέπει νὰ σοῦ πάρω ἕν' ἀπὸ τὰ δυὸ ποῖο προτιμᾶς;» θὰ τοῦ ἀπαντοῦσα: «διάλεξε σύ!»

Ὅσο γιὰ τὴ γυναῖκα μου πάλι, μπορῶ νὰ βεβαιώσω πὼς δὲν τὴν κατάλαβα ποτὲ νάγαπᾶ περισσότερο τὸ Νάνη ἀπὸ τὴν Κιάρρα. Τὸ ἴδιο ἔτρεμε ἡ δυστυχημένη καὶ γιὰ τὰ δυὸ. Καὶ μόνο γιὰ τὴν ὑπερβολικὴ αὐτὴ στοργή, πού τῆς ἔδωσε στὴ ζωὴ της τόσες φροντίδες, ἀνησυχίες, ἀγωνίες, τὴν εἶπα τῶρα, μάλθηβινὴ συμπόνια, «δυστυχημένη».

Τὰ παιδιά, μεταξύ τους, ἀγαπιόνταν; Γιὰ τὰ μικρά τους χρόνια τοῦλάχιστο, δὲν θάξερα τί νὰ πῶ. Ἔβλιναι τόσο παράξενη ἡ ἀδελφικὴ ἀγάπη! Ἡ κρῦβεται τόσο καλὰ κάτω ἀπὸ πείσματα, ἰδιοτροπίες, ἐγωϊσμούς, ζήλειες, μαλώματα, κάκιες, ὥστε δὲν παρουσιάζεται παρὰ σὲ κάποιες ἔκτακτες στιγμές, —τόσο ἔκτακτες, μὰ τὴν ἀλήθεια, πού νάνεθάζουον στὰ μάτια μας δάκρυα.

Θυμάμαι τῶρα τὴν πρώτη παρουσίαση τῆς Κιάρρας μου στὸν «ἀγά» της. Τὴν ἔκαμα ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸ πρῶτ', μόλις ξύπνησε ὁ Νάνης. Μοῦ εἶχαν δώσει τὸ νιογέννητο στὸ πουπουλένιο στρωματάκι—ὅπως νὰ πῆς, εἶχα μάθει κάπως νὰ σηκώνω μωρά,—ἀφοῦ ἔχωσαν στὴ φασκιά του λίγα κουφέτα.

—Νάνη! εἶπα πλησιάζοντας τὸ κρεββατάκι του γελαστός: ἰδὲς ἐδῶ!.. Ἡ ἀδερφούλα σου! Ὁ Θεὸς σοῦ ἔστειλε μιὰν ἀδερφούλα!..

Ὁ Νάνης, σοβαρὸς - σοβαρὸς, κοίταξε καλὰ τὸ μωρὸ καὶ μὲ μιὰ βαθειὰ φωνούλα ρώτησε: — Πὼς λένε;

Ἦταν πάντα ἡ πρώτη ἐρώτηση πού ἔκανε ὁ Νάνης, ὅταν τοῦ ἔδειχναν κάτι καινούργιο. Ἦθελε τὸνομά του.

— Κιάρρα! τοῦ ἀποκρίθηκα.
— Κιάρρα; ἔκαμε ὁ Νάνης, πού δὲν μπο-
ροῦσε νὰ τὸ προφέρῃ ὀλίγον.

Καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ, τὴν ἀδερφοῦλα τοῦ
τὴν ἔλεγε Κιάρρα.

— Μὰ ἴδες καὶ τί σοῦ φέρνει! ἔξακολού-
θησα. Βάλε τὸ χεράκι σου ἐδῶ... Κοκὰ!...

Ἀμέσις βούτηξε στὴν πτυχή τῆς φασκιάς
ποῦ τοῦ ἔδειξα, κι' ἄρπαξε τὰ κουφέτα.

(Ὅτε τώρα ὅμως δὲν ἐγέλασε. Καὶ μὲ τὰ
κουφέτα στὴν κλειστή φούχτα, ἔξακολούθη-
σε νὰ κοιτάζῃ σοβαρὰ καὶ περιέργα τὸ προ-
σηπάκι τοῦ μωροῦ. Ἄξαφνα ἔκαμε:

— Μάαατι!

Κι' ἀπλώσε τὸ δάχτυλό του πρὸς τὸ μάτι
τῆς ἀδερφοῦλας, μὰ μὲ τόση ὀρμη, πού φο-
βήθηκα μὴν τῆς τὸ βγάλῃ. Καὶ τραβήχτη-
κα φωνάζοντας:

— Μή!

— Τί ἔκαμε; ρώτησε ἀπὸ μέσα ἡ Λουίζα.

— Πήγε νὰ τῆς βγάλῃ τὸ μάτι! φώναξα
γελώντας.

Ἡ Λουίζα τρόμαξε:

— Φέρ' το δῶ τὸ παιδί κι' ἄς τον! Αὐ-
τὸς εἶναι ἄγριος!...

Ἐφυγα καὶ τὸν ἄφησα νὰ τραγανίσῃ τὰ
κουφέτα.

Τί ἀπογοήτευση! Ἐκεῖ πού περίμενα,
μόλις ἔβλεπε τὴν ἀδελφοῦλα του, νὰ τὴν
ἀγκαλιάσῃ καὶ νὰ τὴν καταφιλήσῃ, αὐτὸς
τῆς πήρε μόνο τὰ κοκὰ καὶ πήγε νὰ τῆς
χώσῃ τὸ δάχτυλο στὸ μάτι! Μήνες πρωτό-
τερα, βλέπετε, τοῦ μιλοῦσαμε γι' αὐτὸ τὸ
δῶρο πού θὰ τοῦ ἔκανε ὁ Θεός. Καὶ εἶχα
τὴν ἀφέλεια νὰ πιστεύω πὼς κι' ὁ Νάνης
τὸ περίμενε σὰν καὶ τί!

Ἐ, πόσες φορές, στὰ κατοπινα ἔτη,
δὲν ἀπογοητεύθηκε ἡ ἀφέλεια μου, ὅπως
στὴν πρώτη αὐτῆ παρουσίαση τῆς Κιάρρας
στὸν ἀγᾶ τῆς!

Τὰ μικρὰ παιδιὰ εἶναι τόσο ἀπρόοπτα!
Μόνο ἐκεῖνο πού περιμένεις δὲν σοῦ κάνουν...

Τὴ δεύτερη αὐτῆ γέννα ἡ γυναίκα μου
τὴν ἔκαμε πολὺ πιδ εὐκολα κι' ἀπὸ τὴν
πρώτη. Φαίνεται ὅμως, πὼς, ξεθαρρεμένη,
ἄφησε τὸ κρεβάτι νωρίτερ' ἀπ' ὅτι ἔπρεπε,
κι' ἀργότερα τῆς παρουσιάσθηκε κάποια πά-
θησις, πού τὴν ἐμπόδισε νὰ κάμῃ ἄλλο παι-
δί. Ἡ γενική τῆς ὑγεία, εὐτυχῶς, δὲν πειρά-
χτηκε μόνο αὐτῆ ἢ στερίωση τῆς ἔμεινε

γιὰ πάντα. Ἔτσι ὁ Νάνης μας κι' ἡ Κιάρρα
μας δὲν ἀπόχτησαν ἄλλα ἀδέρφια, κ' ἡ πε-
θερά μου, πού περίμενε καὶ δεύτερο κορίτσι,
γιὰ νὰ τοῦ δώσουμε τὸνομά της, δὲν ἐκανο-
ποιήθηκε ποτέ.

Ὅσο γιὰ τὸν πεθερό μου, ἦταν κι' ὄλα
ἐκανοποιημένος: Γιάννη τὸν ἔλεξαν κι' αὐ-
τόν. Κι' ἡ Λουίζα, ὅταν βαφτίσθηκε ὁ γιός
μας, εἶχε πει: «Μ' ἔνα σμπάρα, δυὸ τρυ-
γόνια!»

B'

Στὴν Κέρκυρα, μετὰ τὸ γάμο μου, ἔμεινα
σχεδὸν δέκα χρόνια.

Σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξύ, ἕνας φίλος μὲ κα-
τάφερε νὰ γίνω σύντροφος σὲ κάποια Οἰκο-
δομική Ἑταιρεία, πού θὰ ἔχτιζε σπίτια
καὶ στὴν Ἀθήνα. Εἶναι περιττὸ νὰ διηγηθῶ
πὼς ἐργάσθηκε, πὼς προχώρησε καὶ πὼς
διαλύθηκε αὐτὴ ἡ Ἑταιρεία. Ἐκεῖνο πού
ἐνδιαφέρει εἶναι πὼς ὅταν μοιράσαμε, ἔπεσε
στὸ μερτικό μου κι' ἕνα πολὺ ὁμορφο σπίτι,
σὲ δρόμο κεντρικό, πού ὅταν τὸ εἶδε ἡ γυ-
ναίκα μου, ἕνα καλοκαίρι πού ἦρθαμε στὴν
Ἀθήνα, μοῦ εἶπε:

— Δὲν καθόμαστε δῶ;

— Καὶ νὰ φήσουμε τὴν Κέρκυρα;...

— Ὄχι, καί μένε, δὲν τὴ βαρέθηκες;... Ἄς
ἔρθουμε δῶ... Θάναθρέψουμε καλλύτερα
καὶ τὰ παιδιὰ μας.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἀπὸ μερικὰ ταξίδια,
πού εἶχα κάμει γιὰ τὴν ἐργασία, ἡ πρω-
τεύουσα εἶχε ἀρχίσει νὰ μ' ἀρέσῃ. Κι' ὅταν
εἶδα τὴ γυναίκα μου τόσο ἐνθουσιασμένη, τὸ
ἀποφάσισα.

Ἔτσι πραγματοποιήθηκε ἡ μετανάστευση
τῆς οἰκογένειάς μας στὴν Ἀθήνα.

Τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη, ὁ Νάνης μου ἦταν ἐν-
νιά χρονῶν — τὰ εἶχε δὲν τὰ εἶχε κλεισμένα,
— κι' ἡ Κιάρρα μου ὄχτῶ καὶ λίγων μηνῶν.
Σὲ τόσο τρυφερὴ ἡλικία ἡ ἐγκλιμάτιση ἦταν
πολὺ εὐκολὴ κι' ὕστερ' ἀπὸ δυὸ χρόνια τὰ
Κορφιατόπουλα εἶχαν γίνῃ τέλεια παιδιὰ τῆς
Ἀθήνας.

Στὸ σπίτι μας δὲν ἦταν ἄλλος ἀπὸ μᾶς
τοὺς τέσσερις. Ἡ πεθερά μου εἶχε μείνει
στὴν Κέρκυρα, κοντὰ στὸ γιό της τὸν παν-
τρεμένο. Ὁ Γιάννης ὁ Καρπέτης εἶχε πεθά-
νει τὸν περασμένο χρόνο. Ἐγὼ δὲν εἶχα πιά
γονεῖς. Μιά ἀδελφὴ μόνο μεγαλύτερη, παν-
τρεμένη κι' αὐτὴ στὴν Ἰταλία.

Ὅπως στὴν Κέρκυρα, ἔτσι καὶ στὴν
Ἀθήνα, ἐγὼ ἐπιτήρῃσα τὴν ἀνατροφή τῶν
παιδιῶν. Δὲν εἶχα καμμιά ἐργασία πού νὰ
μ' ἐμποδίζῃ. Οἱ φροντίδες τῆς παρουσίας
μου δὲν μὲ ἀπασχολοῦσαν πολὺ. ἄλλωστε
σ' αὐτὲς μὲ βοήθησε κι' ἡ Λουίζα. Ὅσο
γιὰ τίς μελέτες μου, ἤμουν ὀλιωδιδίου ἐλεύ-
θερος νὰ τίς κάνω ὅποτε ἤθελα.

Ἔτσι μποροῦσα νὰ μένω ὄλο σχεδὸν τὸν
καιρὸ μὲ τὰ παιδιὰ. Καὶ πρέπει νὰ πῶ πὼς
δὲν μὲ ὑποχρέωνε σὲ τοῦτο καμμιά συναί-
σθησις, καμμιά ἀναγνώρισις πατρικοῦ κα-
θήκοντος, παρὰ μόνο ἡ ἀγάπη πού αἰ-
σθανόμου γιὰ τὰ παιδιὰ μου κι' ἡ περιέρ-
γεια, τὸ ἐνδιαφέρο πού ἔβρισκα στὸ νὰ πα-
ρακολουθῶ τὴν ἀνάπτυξή τους. Οὔτε θέλω
νὰ κρύψω, πὼς αὐτὸ ἦταν μιὰ μεγάλη δια-
σκέδαση γιὰ μένα.

Στὴν Κέρκυρα, τοὺς εἶχα δασκάλους καὶ
δασκάλες στὸ σπίτι. Ὅταν ἦρθαμε ὅμως στὴν
Ἀθήνα, τὰ ἔστειλα στὸ σχολεῖο, σ' ἕνα ἰδιο-
τικὸ Παρθεναγωγεῖο, ἔπου, στὴν ἀρχή, μπο-
ροῦσε νὰ πηγαίνῃ κι' ὁ Νάνης. Ἐπειτα σὰ
μεγάλωσε λίγο, — καὶ τὸ μπόι του τὸν ἔδειχνε
μεγαλύτερο — τὸν ἔβαλα σ' ἕνα Λύκειο, ἔπου
θὰ τελείωνε καὶ τὴν Γ' τοῦ Γυμνασίου. Ἐν-
νοεῖται, πὼς καὶ σ' αὐτὸ τὸ διάστημα, δὲν
ἐλειψαν προγυμναστὲς στὸ σπίτι.

Ὁ Νάνης εἶχε προγυμναστῆ στὰ Μαθημα-
τικά, πού δὲν τὰ πολυχαμπάριζε. Μιὰ Γαλ-
λίδα μάθαινε τὴ γλώσσα της καὶ στὰ δυὸ
παιδιὰ. Ἀργότερα ἡ Κιάρρα πήρε κι' Ἀγγλι-
δα. Ἐκανε καὶ πιάνο, καὶ ζωγραφικὴ, καὶ
πλαστικὴ, καὶ πυρογραφία, καὶ χίλια δυό.
Ἀφίνω δὲ τὰ μαθήματα τοῦ χοροῦ, τὰ τέν-
νις, τὰ σκι, τὰ κολύμπια, τίς φωτογραφίες,
τὰ γραμματόσημα κι' ὅσα ἄλλα γεμίζουν συ-
νήθως τίς τερπνὲς μὰ καὶ βασανισμένες αὐτὲς
ἡμέρες τῶν παιδιῶν.

Καὶ σ' ὄλα αὐτὰ ἐγὼ. Τίποτα δὲ γινόταν
χωρὶς τὴν ἐπίβλεψή μου καὶ τὴν ὀδηγία μου.
Ἦμουν, μπορῶ νὰ πῶ, ὁ γενικός προγυμνα-
στής τῶν παιδιῶν μου, καὶ σὲ μερικὰ μαθή-
ματα, — ὅπως π. χ. στὴ ζωγραφικὴ, — ὁ κύ-
ριός τους δάσκαλος. Καὶ γιὰ πολλὰ χρόνια,
στὸ γραφεῖο μου μέσα, πότε ἡ Κιάρρα, πότε
ὁ Νάνης, πότε κι' οἱ δυὸ μαζύ, ἔσκυβαν τὰ
χαριτωμένα τους ξανθὰ κεφαλάκια στὸ βιβλίο
ἢ σήκωναν σὲ μένα ματάκια γεμάτα ἀπορία,
δίψα, περιέργεια.

Ἦμουν μαλακὸς κι' ὑπομονητικὸς τόσο,

πού ἡ γυναίκα μου θαύμαζε. Ποτὲ δὲν τὰ
μάλωνα, ποτὲ δὲν τοὺς φώναζα. Μόνο σὰν
ἦταν πολὺ μικρά, καὶ πολὺ πεισματάρικα,
τοὺς ἔδινα κανένα μπατσάκι, — πρᾶγμα πού
δὲν πιστεύω νὰ τόκανα δέκα φορές καὶ γιὰ
τὰ δυό. Ἀφότου μεγάλωσαν, δὲν τάγγιξα.
Προσπαθοῦσα νὰ τὰ φιλοτιμῶ μὲ τὸ λόγο
καὶ μὲ κάποια εἰρωνεία.

Κακὸ ἴσως αὐτό, γιὰτὶ μοῦ ἔγιναν εἰρω-
νες κι' οἱ δυό, καὶ μάλιστα ἔκαναν κάποια
κατάχρησις πειραχτικῆς ἐξυπνάδας. Ὅταν
ὅμως συλλογιέμαι, πὼς ἂν ἤμουν κανένας
φωνακλάς, θυμὸζος, βάνουσος, νὰ τὰ βρίζω
καὶ νὰ τὰ δέρνω, παρηγοριέμαι πού δὲν βρή-
καν νὰ μοῦ μιμηθοῦν ἄλλο κακὸ ἀπὸ τὴν
εἰρωνεία.

Ἡ στενὴ αὐτὴ συνάφεια μὲ τὰ παιδιὰ
μοῦ συγχωροῦσε νὰ τὰ παρατηρῶ, νὰ τὰ
σπουδάξω, νὰ τὰ μαθαίνω καὶ νὰ τὰ συγκρί-
νω. Κι' ἀπὸ πολὺ νωρὶς εἶχα καταλάβει
πὼς ἡ Κιάρρα, γενικά, ἦταν πιδ καλὰ προ-
κισμένη ἀπὸ τὸ Νάνη.

Ἄν καὶ μικρότερη ἐνάμισυ χρόνο, γρή-
γορὰ κατάφερε νὰ τὸν ξεπεράσῃ. Ἀκόμα
καὶ στὸ μπόι! Ὅταν π. χ. τὰ δυὸ ἀδελφία
ἦταν δέκα καὶ δώδεκα χρονῶν, εἶχαν τὸ
ἴδιο ὕψος, τὸ ἴδιο πάχος, τὴν ἴδια σωματικὴ
ἀνάπτυξη, τόσο πού πολλοὶ τὰ ἔπαιρναν γιὰ
δίδυμα. Εἶπα «τὸ ἴδιο πάχος», ἐνῶ ἴσως
ἔπρεπε νὰ πῶ τὴν ἴδια ἰσχνάδα, γιὰτ' ἦταν
καὶ τὰ δυὸ ψηλά καὶ μάλλον ἀδύνατα, λε-
πτὰ, — σαρκωμένα ὅμως, καλοκαμωμένα στὸ
κορμί, μὲ ζωηρὰ χρώματα στὸ πρόσωπο, κι'
ὁμορφα πολὺ.

Ὁ Νάνης ἴσως εἶχε πιδ κανονικὸ πρόσω-
πο κι' ἀπὸ τὴν Κιάρρα — ἔμοιαζε περισσότε-
ρο τῆς μητέρας του, — στὸ κορμί ὅμως δὲν
εἶχε τὴ χάρη τῆς Κιάρρας καὶ καλῶς φο-
ροῦσε πολὺ κοντὰ πανταλόνια μὲ τίς ἀτέ-
λειωτες γάμπες ἀπ' ἔξω, καὶ τὰ στενά του
μανίκια σπάνια τοῦ σκέπαζαν τοὺς καρπούς
τῶν χεριῶν — τόσο γρήγορα μεγάλωνε, —
καὶ καθὼς περπατοῦσε μὲ μεγάλα βήματα,
πηδηχτά, καὶ κουνούσε τὰ χέρια του λιγάκι
ἀγαρμπα, ἔμοιαζε μὲ... ἀκριδα.

Ἔτσι πηδηχτὴ καὶ ζωηρὴ ἦταν κι' ἡ
Κιάρρα. Μὰ κάθε τῆς κίνησις αὐτῆς ἦταν
μὰ ὁμορφιά. Τὸ βῆμα της, τὸ τρέξιμό της,
ὁ τρόπος πού καθόταν κι' ἔβαζε τὸνα πόδι
πάνω στ' ἄλλο καὶ, κάποτε, ἀκουμποῦσε τὸν

ἀγκωνὰ στὸ γόνατο καὶ τὸ πηγούνι στὸ χεράκι, γιὰ νὰ σὲ κοιτάξῃ δρόσιμα κι' ἀφοβαστὰ μάτια, — ἐμένα μὲ μάγευαν. Ὁ Νάνης, ποῦ τοῦ ἔμοιαζε, μπροστὰ τῆς μου φαινόταν ἀστείος σὰ μιὰ καρικατούρα τῆς.

Μὰ καὶ στὸ μυαλό, ἡ Κιάρρα ἦταν ἀνώτερη. Πικάντικα λογάνια, ἐξυπνάδες μπορεῖ ὁ Νάνης νὰ ξερε περισσότερες. Ἡ Κιάρρα ἕμως εἶχε ἀγγίλια μεγαλύτερη. Καταλάβαινε καὶ τὰ Μαθηματικά, τὰ γαποῦσε μάλιστα, ἐνῶ ὁ Νάνης δὲν ἤθελε νὰ τὰ κούσῃ. Ἐπαιρνε μὲ περισσότερη εὐκολία ὅλα τὰ μαθήματα, εἶχε πῶς δυνατὸ ταλέντο στὴ μουσικὴ καὶ στὴ ζωγραφικὴ, ἢ φιλομυθία τῆς φυσικῆ ἦταν πῶς ζωηρή, ἐπίσης κι' ἢ εὐαισθησία τῆς. Γενικά, τὸ φόντο τῆς κόρης μου μου φαινόταν πῶς σοβαρὸ κι' ἢ πᾶστα τῆς πῶς καλὴ ἀπὸ τοῦ γιοῦ μου.

Δὲ θέλω νὰ πῶ πῶς κι' ὁ Νάνης δὲν ἦταν καλός, ἡμερος, εὐαίσθητος, ἐξυπνος σὲ πολλὰ πράγματα, καὶ σ' ἄλλα ἐπιτήδειος κι' ὑπομονητικός, ποῦ νὰ τὸν θαυμάζῃς. Ὅταν ἔκανα ἕμως τὸ μπαλάντζο, ἔβρισκα πῶς ἢ ἀδερφή του τὸν ξεπερνοσε. Εἶχαν κι' οἱ δυὸ τὴν ἴδια σφραγίδα, μὰ μου φαινόταν πῶς στὸ μέτωπο τῆς κόρης μου ὁ Θεὸς τῆς εἶχε πατήσῃ πῶς δυνατὰ. Ἦταν πῶς ἀνθρώπος ἢ Κιάρρα μου, τελείωσε! Κι' ὅταν τὴ θαύμαζε μαζί μου κι' ἢ μητέρα τῆς καὶ μου ἔλεγε:

— Γιὰ κορίτσι μάλιστα, εἶναι κάτι ἔκτακτο! . . . Ἐγὼ διαμαρτυρόμουν μ' ἔλη μου τὴ δύναμη:

— Ὅχι γιὰ κορίτσι, ὄχι! Ἀπολύτως! Ἡ Κιάρρα εἶναι σὰν τὸ καλύτερο ἀγόρι. Θὰ πῆς πῶς αὐτὸ μποροῦσε νάταν ὁ Νάνης. Μὰ δυστυχῶς δὲν εἶναι!

Ἴσως, στὸ βάλος ἢ γυναίκα μου εἶχε δικιο. Μόνο γιὰ ἦταν κορίτσι θαύμαζα τὴν Κιάρρα μου γιὰ νοημοσύνη, ποῦ σ' ἐν' ἀγόρι θὰ μου φαινόταν κοινή: Μὰ ἢ σύμπτωση νὰχω ἀγόρι, μεγαλύτερο μάλιστα, καὶ νὰ τὸ βρῶσκω κατώτερο, μ' ἔκανε νὰ συμπεραίνω, μὲ τὸ δικιο μου κ' ἐγὼ, πῶς ἢ Κιάρρα μου ἔκανε γιὰ ἐνάμισυ ἀγόρι τοῦλάχιστο! . . .

Τὰ παιδιά ἀνατρεφόταν μ' ἐλευθερία, — καὶ μὲ τὴν ἴδια ἐλευθερία καὶ τὰ δυό.

Ἡ Λουίζα εἶχε ἐδῶ τις ιδέες τις δικές μου. Καὶ ποτὲ δὲν εἶπαμε «αὐτὸ δὲν κάνει

γιὰ τὴν Κιάρρα, γιὰτὶ εἶναι κορίτσι». Ὅ,τ μάλθαινε ὁ Νάνης, τὸ μάλθαινε, — φτάνει νὰ θελε, — κι' ἢ Κιάρρα. Ὅπου πήγαινε ὁ ἕνας, πήγαινε κι' ἢ ἄλλη. Ὅ,τι ἔκανε κείνος, ἔκανε κι' αὐτὴ.

Ὡς ἐκείνη τοῦλάχιστο τὴν ἡλικία, — δέκα καὶ δώδεκα χρονῶν, — δὲν τὰ ξεχώριζε παρὰ ἕνα φουστάνι κι' ἕνα πανταλόνι. Ἄν θυμηθῶ μάλιστα πῶς ὁ Νάνης, μικρός, ντυνόταν μὲ κάποια γυναίκα, ὄχι βέβαια φιλαρέσκεια, γιὰτὶ δὲν εἶχε, παρὰ ἐπιδεικτικότητά, — βελουδένιες μπλουζές, νταντελλένια κολλάρα, μεταξωτὲς κάλτσες, λουστρίνια γοβάκια καὶ πάει λέοντας, — ἐνῶ ἀπεναντίας τὸ στενὸ κοστουμάκι καὶ τὸ ἀπλὸ καπελλάκι τῆς Κιάρρας εἶχαν κάτι τὸ ἀγορίστικο, μπορῶ νὰ πῶ πῶς καὶ τὸ ντύσιμο τοὺς ἀφομοίωνε.

Ἄν ἦταν πράμμα ποῦ μ' ἔκανε νὰ συλλογιέμαι ἢ νὰ θυμοῦμαι (γιὰτὶ τὸ ξεχνοῦσα τόσο πολὺ!) πῶς ἢ Κιάρρα κι' ὁ Νάνης ἀνήκαν σὲ φύλα διαφορετικά, ἦταν ἢ τάξη ἐκείνη ποῦ ἢ κόρη μου ἔβγαζε σ' ὅλα τῆς, — ρούχα τῆς, βιβλία, παιχνίδια, ἐργόχειρα, — ἐνῶ ὁ γιός μου ἦταν φοβερὰ ἀκατάστατος καὶ τὰ πράγματά του τὰ πετοῦσε ὅπου τύχαινε, τὰ χαλοῦσε, τὰ λέρωνε, τὰ ἔχανε. Θάλεγες πῶς ἢ ὑπηρεσία στὸ σπίτι δὲν ἐχρησίμευε γι' ἄλλο, παρὰ γιὰ νὰ συμμαζεύῃ τις ἀκαταστασίες τοῦ σιδερ-Νάνη.

Ἦταν ἀκόμα κι' ἀρκετὰ φυγόπονος, ὄχι καθαυτὸ τεμπέλης, μὰ βαρετός. Γρήγορα κουραζόταν, κι' ὅταν ἀκόμα γύριζε ἀπὸ τὸ σχολεῖο του, — δυὸ βήματα, — πρὶν κἀνὴ τίποτα, πρὶν βγάλῃ κἀν τὸ καπέλλο του, ὁ παῖδαςος ποῦ θὰ τρόμαζε τὴ γῆς, ἔπρεπε νὰ ξαπλωθῇ λίγες στιγμὲς στὴν πολυθρόνα μὲ μιὰ χαριτωμένη μπουνταλοσύνη. Ἡ Κιάρρα ἕμως ἦταν ἀκούραστη. Δὲν βαρυότανε ποτὲ οὔτε νὰ σηκωθῇ, οὔτε νὰ καθῆσῃ ὥρες. Κι' ἀπὸ τὸν πῶς μακρυνὸ περίπατο νὰ γύριζε, ἔπρεπε νὰ πάῃ ἴσια στὴν κάμαρά τῆς, νὰ ξαλλάξῃ, νὰ φρεσκαρισθῇ κι' ὕστερα νὰ καθῆσῃ στὸ τραπέζι, στὸ πιάνο ἢ στὸ γραφεῖο τῆς. Ἦταν ἀπὸ τοὺς σπάνιους ἀνθρώπους ποῦ βρίσκουν ἀρκετὸ ξεκούρασμα στὴν ἐναλλαγὴ τῆς ἐργασίας.

Μου ἄρεσε νὰ μελετῶ καὶ νὰ συγκρίνω τὰ παιδιά μου, ὄχι μόνο μεταξὺ τους, ἀλλὰ καὶ μάλλα παιδιά τῆς ἡλικίας τους. Κι' ἀφότου ἔγινε πατέρας, ἐγνώρισα ἕνα πλῆθος ἀπὸ

κοιτά. Μερικὰ μάλιστα τὰ γάπησα τρυφερότατα. Ἦταν οἱ μικροὶ φίλοι τοῦ Νάνη μου κι' οἱ μικρὲς φιληνάδες τῆς Κιάρρας μου. Ἐξ αἰτίας τῶν παιδιῶν, ποῦ γνωρίζονταν στὸ σχολεῖο, γνωρίζομαστε καὶ μεῖς μὲ τις αἰκογένειες. Καὶ μπορῶ νὰ πῶ πῶς δὲν διατηροῦσαμε τῶρα στενὲς σχέσεις, παρὰ μὲ οἰκογένειες, ποῦ εἶχαν παιδιά ἡμῆλικα μὲ τὰ δικὰ μας.

Πολὺ συχνά, τις γιορτές, ὁ Νάνης κι' ἢ Κιάρρα προσκαλοῦσαν στὸ σπίτι ὅλ' αὐτὰ τὰ παιδιά, νὰ δειλινίσουν μαζί τους, νὰ παίξουν, νὰ χορέψουν. Στις 7 τοῦ Γενάρη ποῦ γιόρταζε ὁ γιός μου, καὶ στις 10 τοῦ Ἀπρίλη, ποῦ εἶχε τὰ γενέθλιά τῆς ἢ κόρη μου, γινόταν πῶς τὸ μεγάλο πανηγύρι. Ἀκόμα βλέπω τὸ τραπέζι τῆς σάλας μας, ἀνοιγμένο πέρα πέρα καὶ τριγυρισμένο ἀπὸ χαριτωμένα κεφαλάκια μὲ μπουκλές καὶ μὲ κορδελλίτσες.

Κάποτε, τὰ πρῶτα χρόνια, ἔπρεπε νὰ σκύβω καὶ νὰ βλέπω τὰ ποδαράκια, γιὰ νὰ καταλαβαίνω ποιά ἦταν κεφαλάκια κοριτσιῶν καὶ ποιά ἀγοριῶν. . . Ἀ, τί θελκτικὴ εἰκόνα ποῦ παρουσίαζε ἢ τραπεζαρία μας τὴν ὥρα τοῦ δειλινοῦ, μὲ τὸ τραπέζι τὸ φορτωμένο μπισκότα, ψωμάκια, μπουμπόνια σὲ χρυσόχαρτα, γλυκά, χίλια δυό. . . Τὰ καταἐρόχθιζαν τὰ στοματάκια ἐκείνα στις λίγες στιγμὲς ποῦ σάπαιναν. Ἐπειτα ξανάρχιζαν τὰ λογάνια, τὰ γέλια, τὰ ξεφωνητά, ὁ χορός, τὰ κυνηγητά, τὰ χίλια παιχνίδια. Τί ἀλαλητός, τί χαλασμός κυρίου σ' ὅλο τὸ σπίτι! Ὡς τὸ βράδυ, ὅταν ἐρχόνταν οἱ ὑπηρέτες, οἱ καμαριέρες, οἱ μωμιάδες, οἱ μπαμπάδες πολλὲς φορές, κι' ἔπαιρναν τοὺς μικροὺς χαροκόπους, καταλυπημένους ποῦ τελείωνε τὸ γλέντι τόσο νωρίς. . .

Καὶ κάθε χρόνο, τὰγγελικὰ κεφαλάκια γύρω στὸ τραπέζι τὰ ἔβλεπα μεγαλύτερα, σοβαρότερα καὶ . . . ἡσυχότερα, — ὡς ποῦ ἦλθε καιρὸς καὶ τὰ εἶδα μεγάλα πιά, γνωμμένα τέλεια, κεφάλια ἐφήθων μὲ ἰδρωμένα μουστάκια, κεφάλια κοριτσιῶν ἔτοιμα νὰ στεφανωθοῦν μὲ ἀνθοὺς πορτοκαλιάς. . .

Ἐκτὸς ἀπὸ τις ἡμέρες τοῦ γενικοῦ αὐτοῦ παιδομαζώματος, — τρεῖς-τέσσερες φορές τὸ χρόνο, — παιδιά ἐρχόνταν στὸ σπίτι μας συχνά. Πότε ἕνας-δυὸ φίλοι τοῦ Νάνη, πότε μιὰ-δυὸ φιληνάδες τῆς Κιάρρας. Τότε προπάντων μιλοῦσα μαζί τους κι' ἐγὼ. Καὶ μπορῶ νὰ πῶ, — γιὰ τὴ σύγκριση ποῦ κάνουμε,

— πῶς ἀγόρια πῶς ἐξυπνα, πῶς σοβαρά, πῶς προσδεμένα ἀπὸ τὸ Νάνη μου, ἔβρισκα πολλὰ καὶ τὰνομολογοῦσα. Κορίτσια ἕμως καλύτερ' ἀπὸ τὴν Κιάρρα μου, ἐκτὸς ἀπ' ὁμορφιά, ποτέ! Καὶ δὲν πιστεύω νὰ μὲ τύφλωνε ἢ πατρικὴ στοργή, γιὰτὶ τότε δὲν ἠάδλεπα οὔτε τις ἐλλείψεις τοῦ γιοῦ μου.

Ἔτσι, εἶχα μεγάλες ἀμφιβολίες ἀν ὁ παῖδαςος αὐτὸς θὰ τρόμαζε ποτὲ τὴ γῆς, — χωρὶς ἕμως καὶ νὰ πιστεύω πῶς θὰ τόκανε ἢ Κιάρρα, ποῦ γι' αὐτὴν ἄλλωστε καμμιά δὲν εἶχα προφητεία.

Ὅσῳ παρατηροῦσα, πῶς κι' ὁ Νάνης κι' ἢ Κιάρρα τὰ πήγαιναν πολὺ καλὰ μὲ τοὺς φίλους καὶ τις φίλες τους. Τὸ ἔνστικτο τοῦς ὀδηγοῦσε νὰ διαλένε παιδιά, ὄχι μόνο τῆς ἴδιας σειρᾶς, τῆς ἴδιας ἀνατροφῆς, μὰ καὶ τοῦ ἴδιου ἀπάνω-κάτω χαρακτήρα. Ἡμερα παιδιά, καλόβολα κι' εὐγενικά. Ἔτσι συμφωνοῦσαν, δὲν ἐμάλωναν, δὲν ζηλευόνταν πολὺ, κι' εἶχαν μιὰν ἀληθινὴ ἀπὸ τὴ φίλια τους εὐχαρίστηση.

Κι' ἐκείνο τὸν καιρὸ, — ὡς τὴν ἡλικία πάντα τῶν δέκα καὶ δώδεκα χρονῶν, — ἦταν φίλια ἀγνή. Δὲν ξέρω πάλι. . . μὰ μου φαίνεται πῶς οὔτε ὁ Νάνης εἶχ' ἐρωτευθεῖ ὡς τότε καμμιά φιληνάδα τῆς ἀδερφῆς του, οὔτε ἢ Κιάρρα εἶχ' αἰστανθεῖ παλμούς γιὰ κανένα φιλαράκο τοῦ ἀδερφοῦ τῆς. Ἡ Λουίζα κι' ἐγὼ εἶμαστε δλωσδιόλου ἀνύποπτοι. Κι' ἀφίναμε τὰ παιδιά νὰ συσχετίζονται ἐλεύθερα, νὰ συγχρωτίζονται μπορῶ νὰ πῶ, χωρὶς νὰ τὰ προσέχουμε, νὰ τὰ ἐπιλέπουμε, παρὰ τὸ πολὺ-πολὺ γιὰ νὰ μὴ μαλώσουν, νὰ μὴν παραφᾶνε γλυκά, νὰ μὴν κάμουν καμμιά τρέλλα καὶ νὰ μὴν λερώσουν τὰ ρούχα τους. . .

Τὸ μόνο ποῦ παρατηροῦσαμε, — μὰ χωρὶς καμμιά ἀνησυχία, — ἦταν πῶς τόσο ὁ Νάνης ὅσο κι' ἢ Κιάρρα, ἀγαποῦσαν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἡλικία νὰ συναναστρέφονται πῶς ἐτερόφυλα. Σὰν ἦταν μικρότερα, προτιμοῦσαν ὁ ἕνας τὰγόρια κι' ἢ ἄλλη τὰ κορίτσια. Κι' ἔπαιζαν χωριστά. Μὰ τῶρα, ὄχι οἱ προτιμήσεις τους εἶχαν ἀλλάξει. Καὶ τὸ βρῖσκαμε τόσο φυσικό, ὅσο κι' ἀβῆσο.

Μιὰ μέρα ἕμως, ξαφνικά, μέσα στὴν ἡσυχὴ λίμνη τῆς ἀνυποψίας μου, ἔπεσε σὰν πέτρα μιὰ πληροφορία τῆς γυναίκας μου:

— Ἐέρεις, μού εἶπε, πῶς ὁ γιός μας μεγάλωσε:

Καὶ τὸ ὄφος τῆς ἦταν μαζί! περήφανο, χαρούμενο, μυστικό, πονηρὸ καὶ δυσχεροστομημένο. Ἕνα παράξενο ὄφος τελοσπάντων, ποὺ μ' ἔκοιμε νὰ μείνω μάνοιχτό τὸ στόμα, ἀν καὶ δὲν ἀκούγα καὶ τίποτα καταπληκτικό.

— Ἦ; ρώτησα μὲ νεῦμα.

— Μὴν τὰ ρωτᾶς! μοῦ ἀποκρίθηκε. Ἄντρας αἰωστὸς πλέον!.. Ἦν εἶδα, Ἰζώρτζη μου, καὶ σάστια... Μὰ πότε ἐγινε;... Ἦς καντρειάς καλέ!..

Ἄ, αὐτό;..

Μοῦ διηγήθηκε τὴν τυχαία τῆς ἀνακάλυψη, — ποὺ εἶναι περιττὸ νὰ διηγηθῶ κι' ἐγὼ ἐδῶ πῶς τὴν ἔκαμε, — καὶ συμπέρανε:

— Μὰ γιὰ φαντάσου, Ἰζώρτζη. Δὲν εἶναι ἀκόμα οὔτε δεκατριῶ χρονῶ. Δώδεκα κι' ὀχτῶ μηνῶν μόλις. Μὰ ἔτσι γρήγορα μεγάλωνου τώρα τὰ παιδιὰ;

— Ἔτσι φαίνεται... .

Ἡ Λουίζα μὲ κοίταξε στὰ μάτια κι' ἄφησε πάλι κάτι πνιχτὰ γελάκια πονηρά. Ἦταν φανερὸ πῶς καμάρωνε. Καὶ μολανότι, ἔταν μοῦ ἔκανε τὴ διήγησή της, δάγκωνε κάθε τόσο τὰ χεῖλη της, σὰ νὰ ντρεπόταν ποὺ τῷλεγε καὶ στὸν ἀντρα τῆς τὸν ἴδιο, τὸ ὄφος τῆς ὅμως ὄλο μαρτυροῦσε πῶς θάθελε νὰ τὸ μάθῃ ὄλος ὁ κόσμος. Ὁ γιὸς τῆς μεγάλωσε! Καλέ, εἶχε γιὸν ἄντρα, τῆς παντρειάς, ἀπὸ δεκατριῶ χρονῶ! Ἄκοῦς!..

Μὰ καὶ μένα ἡ ἀποκάλυψη αὐτὴ μὲ συγκινοῦσε παράξενα. Καί, δὲν ξέρω γιατί, ὁ νοῦς μου πῆγε ἀμέσως στὴν Κιάρρα.

— Ἄμ' ἡ κόρη μας; ρώτησα.

— Ἦ! ἀπόρησε ἡ γυναίκα μου.

— Μὴ μεγάλωσε κι' αὐτὴ;

Ἡ γυναίκα μου κοκκίνησε καὶ δάγκωνε πάλι τὰ χεῖλη τῆς αὐτὴ τῆ φορά ὅμως μ' ἀληθινὴ ντροπὴ καὶ στενοχώρια.

— Ἄ, τὴν Κιάρρα ἄς τη! μοῦ εἶπε. Ἡ Κιάρρα... εἶναι κοπέλλα!

Ἔκαμα πῶς δὲν κατάλαβα.

— Μὰ τὰ κορίτσια, εἶπα, ἴσια-ἴσια μεγάλωνου πιὸ γρήγορα.

Ἡ γυναίκα μου φάνηκε ἀκόμα πιὸ στενοχωρημένη.

— Ἀπὸ ἔντεκα χρονῶ;... φιδύρισε. Ἦ λές ἐκεῖ!..

— Μὰ τὰ ἔχει κλείσει κι' αὐτὴ... Στὰ δώδεκα πάει...

— Ἄ, εἶναι ἀκόμα μικρὴ!

— Ὡστόσο ἔχουν τὸ ἴδιο μπόι. Ἀπὸ μωρὸ ἡ Κιάρρα πολεμοῦσε νὰ φτάσῃ τὸ Νάνη σὲ ὄλα...

— Ὅχι, ὄχι!.. ἡ Κιάρρα εἶναι μικρὴ! Ἄς τη!..

Κι' ἡ Λουίζα μὲ ἄφησε ἀπότομα, μὴ θέλοντας νὰ μοῦ πῆ τίποτα παραπάνω.

Μοῦ ἔκαμ' ἐντύπωση.

Ἦταν ἡ πρώτη φορά ποὺ καταλάβαινα μιὰ διαφορὰ μεταξὺ Νάνη καὶ Κιάρρας.

Ὁ Νάνης ἦταν ἀγόρι! Ἡ Κιάρρα— ἄς τη! — ἦταν κορίτσι!..

Γιὰ τὸ Νάνη, μποροῦσε κανεὶς νὰ λέγῃ μὲ καμάρι πῶς ἐγινε ἄντρας ἀπὸ δεκατριῶ χρονῶ. Γιὰ τὴν Κιάρρα ὅμως δὲν ἔπρεπε οὔτε νὰ ρωτᾶ: Ἄς τη, εἶναι μικρὴ!..

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΓΑΠΗΣ ΙΣΚΙΟΙ

Ἀγαπῶ τ' ἀπάνεμο μακρινὸ ἀκρογιαλί,
ποὺ πλανιέται γύρω του μιὰ γλυκιὰ σιγὴ,
καὶ τὸ τζάκι τὸ ἔρημο, ποῦ, ὡς καπνίζει,
[ἀγάλι,
λὲς στενάζει ἀλλόκοτα γιὰ ὅ,τι ἔχει σβυστῆ.

Ἀγαπῶ τὰ κύματα, ποὺ γοργὰ σκλαβώνουν,
μὲ τὴν πλάνα κλάψα τους, τὰ τρέλλα πουλιά,
τὶς ψυχὲς τὶς ἄμοιρες ποὺ βουβὰ ματώνουν,
— μὲς σὲ νύχτας ἔρημες, — γιὰ πικρὰ παλιά.

Ἀγαπῶ τὸ σύγνεφο ποὺ μπροστὰ στὸν ἥλιο,
στέκει, ὅταν γδυμνώνεται γιὰ νὰ γολοустεῖ
στὸ νερὸ τῆς θάλασσας, — τῆς νυχτιάς τὸ
[σπήλιο, —
ποὺ σὲ λίγο ρόδιнос θ' ἀχνοκοιμηθῆ.

Ἀγαπῶ τὸ σύγνεφο, ἄχ, γιατί μοῦ μοιάζει.
Ἔτσι κι' ἐγὼ στέκουμαι, ἔτσι ὡσὰν κι' αὐτό,
σὰν κάθε ποὺ γδύνεται, λούζεται, χλωμιάζει,
γιὰ νὰ φτάσει πιὸ ὄμορφο σ' ἕναν οὐρανὸ.

ΑΡΗΣ ΜΑΚΡΟΧΩΡΙΤΗΣ

Η ΠΡΩΤΟΠΟΡΕΙΑ

1.—ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ

Λίγα λουλούδια δροσερὰ
ἐπάνω στὸ τραπέζι
ἄσπρο χερᾶκι μὲ χαρὰ
χαϊδεύοντάς τα παίζει.

Κόκκινα κι' ἄσπρα καὶ μαβιά,
μπουμπούκια κι' ἀνοιγμένα,
ὄλ' ἀπ' τοῦ κήπου μιὰ μεριά
νωρὶς φρεσκοκομμένα.

Κι' ὡς τόσο, αὐτὰ θὰ μαραθοῦν
μιὰ μέρα, καὶ θὰ γίνουν
ἄχρηστα, γιὰ νὰ πεταχθοῦν
κοτσάνια θ' ἀπομείνουν.

Ἦ ἄσπρο χερᾶκι, μὲ καιρὸ,
θὰ νάρθει μιὰ ἡμέρα
ποὺ νὰ τὰ πιάσει μὲ θυμὸ
νὰ τὰ πετάξῃ πέρα...

2.—ΞΕΡΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ

Στὰ Δ-ἴδρ Α. Κ.

Τριανταφυλλιά μου μαδημένη,
κανσέδες δίχως φυλλωσιά,
ἔσᾶς χαϊδεύει ἡ θλιμένη
τοῦ νοῦ μου πάντα ἡ συλλογιά.

Ἔσᾶς, ποὺ μοιάζετε ἐμένα
στὴν πιὸ τρανὴ μου συμφορὰ
χωρὶς φιλάκι ἔσετε κανένα,
δίχως ἐγὼ καμμιὰ χαρὰ.

Ἔσᾶς ποῦ, κι' ἂν καὶ μαραμμένα,
στὴν καλοπρόσθετη ματιά,
κι' ἂν μοναχὰ, κι' ἂν μαδημένα,
δίνετε πλιότερη γητεριά.

3.—ΣΕ ΜΙΑ ΚΥΡΙΑ

Καλὴ κυρία, συλλογιά
σᾶς δέρνει καὶ σκυμιμένη
ἀπάνω στὸ παράθυρο
δὲ λείπετε ποτέ.
Καθὼς περνῶ, στοῦ δειλινοῦ
τὴν ὄρα τὴ θλιμένη,
θαρρῶ πῶς γλυκοσκέφτεστε
τὴ χάρη κάποιου ἔχτες.

Κι' ἀπόψε, ποῦ νὰ σᾶς ἰδοῦ
δὲν ἔτυχε, κυρία,
μ' ὄλο ποῦ ἴδια διάβηκα
τὴν ὄρα ποῦ περνῶ,
χωρὶς νὰ δώσω προσοχὴ
κι' ἀνέκφραστα, κυρία,
νὰ μένει μέσα μου ἔννοιωσα,
κοιμάτι ἀδειανό.

4.—ΝΥΧΤΕΡΙΝΟ

Σιγὰ καὶ μὴ τὸ βιάζεσαι,
γλυκὸ μου ἀγγελούδι,
τὸ ἀπαλὸ τραγούδι,
ἐτούτη τὴ βραδυά:
δὲν ξέρω πῶς, ἀπίστευτα,
μὲς στὸν γλυκὸ σκοπὸ του
—στὸν πόνο τὸ δικό του—
χτυπᾶ μου ἡ καρδιά.

Σιγὰ καὶ μὴ τὸ βιάζεσαι
ὅσο καὶ νᾶναι ἡ ὄρα!
βάστα το σᾶν καὶ τώρα
καὶ πέρα ποὺ θὰ βγεις:
σιγὰ καὶ μὴ τὸ βιάζεσαι:
σὲ σένα θάρθει πάλι,
κάποια στιγμούλα ἄλλη,
καὶ θὰ τὸ ξαναπεις...

5.—ΧΟΡΟΣ ΑΠΟ ΝΕΡΑ Ἰ ΔΕΣ

Ὁλόγυρα μὲ κύκλωσαν
νεράιδες οἱ γυμνές,
σᾶν μία - μία στὴ σειρὰ
τὸν ὄχτον ἀνεβῆκαν,
θροῖζοντας ἀνάλαφρα
τὶς ἀκροκαλαμιές,
καὶ στὸν τρελλὸ των τὸ χορὸ
γοργόφτερες πιαστῆκαν.

Κι' ἐγὼ στὴ μέση βρέθηκα,
χωρὶς καμμιὰ χαρὰ
μὰ ἀπ' τὰ παρθένα των κορμιὰ
καὶ τὰ λυτὰ μαλλιά των
μὲς στὸ χορὸ των ἔννοιωσα
νὰ πέρνω δυὸ φτερά
καὶ στὸ τραγούδι τῆς χαρᾶς
νὰ πάω κι' ἐγὼ κοντὰ των.

ΝΙΚΟΣ Δ. ΠΑΠΤΙΑΣ

ΤΟ ΒΙΑΩΟ ΜΟΥ

Δέν εἶναι ἓνα ἀνθοστόλιστο
τῆς πασχαλιᾶς κλωνάρι
ποῦ τὸ χαϊδεύει ὁ ζέφυρος
κι' ἀπλώνει τόσα μύρα·
δέν εἶναι ἓνα τριαντάφυλλο
π' ἀνοίγει μὲ καμάρι
στὸ μάγο γλυκοχάραγμα
τ' Ἀπρίλη, αὐτὸ ποῦ πῆρα :

εἶναι ἓνα κρίνο ἀσθενικό·
τὸ χρώμα του ἔχει σβήσει·
τὸ βροῖμα μ' ἀγρολοῦλουδα
ἀπὸ σπερνοῦ κοιμημένα
στολίδι σ' ἓνα εἰκόνημα
σὲ κάποιο ἐρημοκαλῆσι·
μά, ὅ,τι κι' ἂν εἶν' τὸ κρίνο μου,
πεθαίνει ἢ ξῆ γιὰ μένα.

ΓΕΩΡΓΟΣ ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Η ΜΟΝΑ ΒΑΝΑ

(Φθινοπωρινὸ τραγῳδὸν μὲς στὴν Ἄνοιξη)

Ἡ Μόνα Βάνα κάθεται
καὶ κλαίει μοναχῇ
μὲς στὴ γλυκεῖα ἀνοιξιὰτικη
βραδιά, στ' ὄρατο φεγγάρι,
καὶ σταῖζονε τὰ δάκρυα τῆς
μιὰ πύρινη βροχή,
καὶ πέφτουνε τὰ δάκρυα τῆς
καὶ καὶν τὸ νιὸ χορτάρι.

Ἡ Μόνα Βάνα κάθεται
καὶ κλαίει ἔτσι πικρά
μὲσα στὸν κῆπο ποῦ ἔχυσεν
ὁ Ἀπρίλης τ' ἄρωμά του.
Κι' ἀπ' τὰ φτωχὰ τῆς μάγουλα,
τὰ βαθουλά κι' ὠχρά,
πῆρε τὸ ρόδο τὸ λαμπρὸ
μιὰ μυρουδιά θανάτου.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΟΝΔΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΔΕΝ ΕΡΧΟΜΑΙ

Μοῦ εἶπες : « Δέν ἔρχομαι· χαρὰ
εἶναι δῶ ἢ τρελλή ἢ ξωθή,
γλυκόνειρα τὰ γαλανὰ,
νανούρισμα τὸ κῆμα.
Σμαράγδινες οἱ ἀκρογιαλιές
κι' ἀφρόσπαρτοι οἱ γυαλοὶ
πέρα μὲ σέρνουν πρίμα.

»Μὴ μὲ καλεῖς· τὰ δένδρα κλαῖν
αὐτοῦ, καὶ στίς δροσιές
μοιρολογοῦν οἱ ὑάκινθοι
κάποιο πανάρχαιο κῆμα.
Μὰ τὰ ὄνειρα τοῦ δειλινοῦ
σὲ ἀκρογιαλιές χρυσές
πέρα μὲ δέρνουν πρίμα.»

«—Ἐλα· πὸ πέρα μὴ ζητᾶς
ὄση χαρὰ σοῦ λείπει,
θὲ νὰ τὴ βρεῖς ἀνάμεσα
στὶς θλίψεις καὶ στὰ πάθη.
Μὴ σὲ γελάσει ἡ θάλασσα,
κι' οἱ μυστικοὶ τῆς κῆποι
σὲ σύρουνε στὰ βιάθη.»

»Ὁ Ἀπρίλης δροσοποτιστῆς
κι' ὁ Μάης περιβολάρχης,
ἔλα, θὰ ζωντανέψουνε
κάθε ζωή, ποῦ ἔχασθη.
Φοβοῦμαι μὴ τὰ μυστικά,
ποῦ κρύβει ὁ νεραϊδάκης,
σὲ σύρουνε στὰ βιάθη.»

Δὲ μὲ ἄκουσες· ἔχάνονταν
τὸ ὀλόλευκο κανί
— δέν ξέρω ποῦ — μὰ δίχως πιὰ
ποτές γιὰ νὰ προβάλει.
Κ' ἐκάθησα στὴν ἀμμουδιά,
καθὼς τὸ κῆμα, ποῦ θρηνηί,
νὰ κλαίω χαμένα κάλλη.

»Α, τάχα μὴ σὲ ξαναἰδῶ
στοῦ δειλινοῦ τὴν πύρα ;
Ψεύτικη ἐλπίδα. Στὴ νυχτιά
τὴ μαύρη μένω πάλι
τυφλὸς καὶ γὼ ἓνας Θάμυρις
μὲ μιὰ σπασμένη λύρα
νὰ κλαίω χαμένα κάλλη.

Γ. ΠΟΛΛΑΣ

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Τοῦ φθινοπώρου δειλινό·
πάνω στὸν πράσινο οὐρανὸ
θλιμμένα ἀργοδιαβαίνουν
σύννεφα μαῦρα καὶ βιρσιὰ
καὶ πᾶνε φεύγουνε μακρὰ,
μὰ οἱ πίκρες μου μοῦ μένουν.

»Ὡ ! πῶς μονότονα θροεῖ
τὸ συντριβάνι, κι' ἡ πνοή
τοῦ παγομένου ἀγέρα
παίρνει τὰ φύλλα τὰ ξερά
καὶ τὰ ὄνειρά μου τὰ παλιά
καὶ τὰ σκορπίζει πέρα !

Γύρω, τὰ δέντρα τὰ γυμνά
θλιμμένα φαίνοντα κι' αὐτὰ,
οἱ λεῦκες κι' οἱ πλατάνοι·
θλιμμένο φαίνεται κι' ὠχρὸ
τὸ λίγο φῶς τὸ μελιχρὸ
τῆς μέρας πρὶν πεθάνη.

»Ἀσκοπα τώρα τριγυρνῶ,
τὸ κρῦο τοῦτο δειλεινό,
κι' οἱ μαῦροι λογισμοί μου
ἀσκοπα τρέχουνε κι' αὐτοὶ
καὶ σὴν καπνὸς νὰ σκορπιστῆ
ἀποθυμᾷ ἢ ψυχὴ μου !

I. M. T.

1.—ΒΡΑΔΥΝΑ ΚΡΥΦΟΜΙΑΗΜΑΤΑ

»Ἄσ' τους, καλή, κι' ἄς μᾶς γελοῦν,
τὸ γέλιό τους νὰ μὴν ἀκοῦς
εἶν' ἡ ἀστεία δύναμη
ποῦ ἔχει ἀπομείνει στοὺς κακοὺς :
ἔμεῖς ζητᾶμε τὴ χαρὰ
ποῦ μὲς στὸ γέλιο δὲ χωρεῖ
κι' ἄσε τὸ γέλιο νὰ σκορποῦν
ὅσοι σοφοὶ κι' ὅσοι μωροί.

Κι' ἄκου τὴν ἐρωτόπαθη
καρδιά, ποῦ μὲσα κρύβεις
στὰ στήθη σου, νὰ σπαρταρᾷ
στὴς προσταγές τῆς ἡβης,
κι' ἄκου πῶς ἡ πρωτόγονη
ὀρμὴ ἐνδὸς ἐφήβου
θὰ μὲ κηρύξει νικητὴ
τοῦ ἐρωτικοῦ μᾶς στίβου.

Κι' ἄσε τὸ γέλιο νὰ σκορποῦν
ὅσοι σοφοὶ κι' ὅσοι μωροί
κι' ὅσους ἐκούρασ' ἡ στιγμὴ
τῆς μοίρας τους πεζότης :
ἔμεῖς θὰ βροῦμε τὴ χαρὰ
ποῦ μὲς στὸ γέλιο δὲ χωρεῖ,
μὰ κελαδεῖ στὸ ἐρωτικό :
ἀνάβλυσμα τῆς νιότης.

2.—ΡΕΜΒΑΣΜΟΣ

Θυμήθηκα τὴν ὥρ' αὐτὴ
ποῦ οἱ σκιὲς μακραίνουν
καὶ τῆς πραγματικότητος
τὰ σύνορα διαβαίνουν,
τ' ὄμορφο ποῦ πιστέψαμε,
παιδοῦλα, παραμῦθι—
κ' ἡ κουρασμένη μου καρδιά
τόσο δειλὰ ἐκινήθη,

ποῦ οἱ χτύποι τῆς σὴν βήματα
ὄνειρων ποῦ γυροῦνε
ἀκούστηκαν, καὶ ἔπειτα
σὴν θύρα ποῦ χτυποῦνε :
νὰ τοὺς ἀνοίξω ; ἀλλοίμονο !
θὲ νὰ μὲ βροῦνε μόνο
χωρὶς φωτιὰ στὸ τζάκι μου
σὰ γέρος νὰ κρυώνω.

Δέν ἀνοίξα· καὶ τ' ἄκουσα
νὰ φεύγουν ἓνα-ἓνα,
ἐνῶ ἡ νύχτα ἔρριχνε
τὰ πέπλα τῆς θλιμμένα·
κι' ἔτσι ποῦ λές, ἀγάπη μου,
καὶ πάλι ἐλησημονήθη
τὸνειρο πάγαπῆσαμε.
Καημένο παραμῦθι !

ΦΑΙΔΩΝΑΣ ΜΑΚΡΗΣ

1.—ΛΟΓΟΣ

Κ' εἶπ' ὁ Σοφός· Τίποτα δέν ὑπάρχει
πάνω στὴ Γῆ τ' ὄρατο· καὶ τὰστέρια
λάμπουν, μὰ εἶν' ἀφταस्ता, κι' ἡ ἀλήθεια
πηλὸς στῶν δυνατῶν τὰ χέρια.

Τ' ὄρατο ἂν τῶχης μέσα σου, ἀπλωσέ το,
οὐράνιο τόξο στὴς σκέψης τὰ νέφη·
στὴ φωτιὰ τῆς καρδιάς, στοῦ νοῦ τ' ἄμονι,
πλάσε θεὸ καὶ τράβα ὅπου σοῦ γνέφει.

2.—ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ

Κι' ἂν ψάχνουν οἱ ποφοὶ σὲ κίτρινα βιβλία
τ' ἀληθινὸ νὰ βροῦν, δέν τοὺς λογιάζω·
τὸ μῦθο ἐγὼ στὸ Ἀληθινὸ ταιριάζω
κι' ἔρμαιο τῆ σκέψης μου στὴ φαντασία.

Τοῦ μυστηρίου τ' ἀβέβαιο φῶς τὰ χρυσοδένει
τὰ ὄσα ποῦ ξέρω καὶ τὰ ὄσα δὲ φτάνω :
ἢ φαντασία γιὰ σκαλοπάτι, κι' ἀπὸ πάνω
πανεύμορφη ἢ ἀλήθεια λαμπροστολισμένη.

ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΣΤΑΝΙΤΣΑΣ

1.—ΜΥΓΔΑΛΙΕΣ

Σκορπίστε, ροδοσύνερα,
ὅπως σκορποῦν οἱ ἐλπίδες,
ἀηδόνι, ψάλλε, ἐσπερινό,
στὴ γύρω σιγαλιά,
καὶ σύ, ἦλιε, γιὰ ἀχνοφώτισε
μὲ τίς στερονές σου ἀχτίδες
τὴν ἀνθισμένη μυγδαλιά.

Ξερόφυλλα, γιὰ στρώστε μου
χαλὶ στὸ μονοπάτι
νὰ πάω στὴν ἀνυπόμονη
νυφοῦλα μυγδαλιά,
νὰ κόψω ἀπ' τὰ στεφάνια τῆς
λουλούδια ἓνα δερμάτι
καὶ νὰ τὰ βάλω στόλισμα
σ' ὀλόξανθα μαλλιά...

Ἀγέρι, γι' ἀργοφύσηξε
καὶ φέρε μου τὰ μύρα
ποῦ τᾶχει κρύψ' ἡ ἀνοιξη
στῶν δέντρων τὰ κλαδιά...
Καὶ σύ, ψυχὴ μου, τόνισε
σὲ μιὰ υπερκόσμια λύρα
τὸν πόνο ποῦχει μέσα τῆς
θαμμένη μου ἢ καρδιά...

2.—ΧΙΟΝΙΣΜΕΝΕΣ ΛΕΥΚΕΣ

Λεῦκες, σεις νυφοῦλες γιορτοστόλιστες
καὶ χιονανθισμένοι γύρω κλώνοι,
σᾶς θωροῦν τὰ μάτια καὶ σᾶς χαίρονται,
μὰ ἡ ψυχὴ σᾶς βλέπει καὶ ματώνει...

Μαϊάξετε μὲ νύφες ποῦ δέν χαίρονται
κάποιο καλλιχάρι π' ἀγαποῦνε :
σιγομαραζώνουν, κι' ἓνα ἀπόβραδο
τὰ νυφιάτικα στεφάνια τοὺς μαδοῦνε...

»Ὅμοια σεῖς· μὲ τὸ πρῶτο ἡλιοφτάσιμο
—ποῦ τοὺς πόθους σας δέν ξέρει νὰ τοὺς νοιώ-
[ση, —
θὰ φυσήξῃ μιὰ αἶρα καὶ, τὸ λιόγεμα,
ἢ νυφοστολή σας θάχη λυώσει...

Καὶ θ' ἀργοσταλάξη ἀπὸ τὰ κλώνια σας
κι' ἀπ' τοῦ κάθε φύλλου σας τὴν ἀκροίαν,
κάτι ποὺ θὰ μοιάζει μὲ καρπόγονοι,
γὰρ... μὲ φτωχὴς νυφούλας δάκρυ!

3.—ΘΑ ΜΠΟΥΜΕ

Θὰ μποῦμε στὸ καρδίσι τὸ γοργόπτερο,
στὸ νησάκι πέρα νὰ μᾶς φέρῃ,
θ' ἀποχωρετῆς τίς φιλενάδες σου
μ' ἓνα κρινομάντηλο στὸ χέρι.

Μὲς στὴν καρπούλα μας, τὸ βράδνασμα,
στὴν καρδιά σὲν φέρουμε τὸ χέρι,
λυπημένοι λίγο, θὰ σκεφτόμαστε
τί νὰ μᾶς προσμένῃ... Ποιὸς τὸ ξέρει...

Κι ὅταν, μὲ τὸ σούρουπο, θ' ἀράξουμε
στοῦ καλοῦ νησιοῦ τίς ὁμορφάδες,
τὸ τραγούδι τοῦ κλωσορισμάτος
θὰ μᾶς τραγουδήσουν οἱ ψαράδες...

4.—ΚΙ ΟΤΑΝ

Κι ὅταν στὸ νησάκι θὰ μᾶς βγάλουνε,
σὲν νὰ τὸ γνωρίζωμ' ἀπὸ χρόνια,
ἴσως θὰ τραβήξουμε στὸ ψήλωμα,
ποῦχει γιὰ στρωσιδί πευκοκλώνια...

Μά, προτοῦ νὰ γύρης στὸ ξαλάφρωμα,
θὰ στραφοῦμε πέρα στὸ λιμάνι,

καὶ μὲ τὰ πουλιὰ τὰ πρωτοξόπνητα
πρωσενχὴ ἢ ψυχούλα μας θὰ κἀνῃ!..

ΦΙΛΗΒΟΣ

ΚΑΗΜΟΣ ΛΟΥΛΟΥΔΙΩΝ

Στὴ σκοτεινὴ τὴν κάμαρα
δυὸ ρόδα — τί καημός! —
λησιμονημένα, μοναχά,
κεθαίνουνε θλιμμένα,
μὲς τὸ σκοτάδι τὸ βαθύ,
γλωμά καὶ μαραμμένα,
δίχως νὰ νιώσουν μιὰ στιγμή
τὰ χάρδια τοῦ φωτός...

Κι' ἦσαν πλασμένα γιὰ τὸ φῶς...
γιὰ τίς χαρὲς τοῦ Μάη...
Γιὰ νὰ μυρώνουν τίς ἀγέες,
τὰ φωτερὰ τὰ βράδια
κι' ὕστερα, ὁμορφα, γλυκά,
μὲ τὰ στερνὰ τὰ χάρδια
τῆς ἀνοιχῆς, νὰ χάνονται,
στὰ δέντρα πλάι—πλάι.

Ἦ τὰ φτωχά, τ' ἀνέλιδα,
τὰ ρόδα μου ἐκεῖνα!...
ποτέ μου δὲν τ' ἀγάπησα,
ὅσο ποὺ σβήνουν τώρα
— ἴσκιον μονάχα λουλουδιῶν —
καὶ λές, ὦρα τὴν ὦρα,
λιγάκι φῶς προσμένουνε,
κάποια θολὴν ἀκτίνα...

Σ. Μ.

Τὸ Δεμαπενθήμερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ὁ θάνατος τοῦ Ροῦλοῦ.

Ὁ ἐπιφανὴς Ἕλληνας ζωγράφος εἶχε τὴν ἀτυ-
χίαν, — ἢ τὴν εὐτυχίαν; — νὰ ποθῆναι εἰς καιρὸν
ποῦ οἱ μισοὶ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἀρρωστοὶ καὶ πέ-
θαιναν ἀπ' αὐτοὺς ἐξήντα τὴν ἡμέραν. Ποιὸς
νὰ κἀρῃ εἶδησιν; Ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ
θαυμαστάς του ἀνεκάλυψαν τὸ κηδευτήριον
μέσω εἰς τὸ πλῆθος ποὺ ἐδημοσιεύοντο στὰς ἐ-
φημερίδας ἢ ἐτοιχοκολλοῦντο στοὺς δρόμους.
Καὶ ἀπὸ τοὺς δημοσιογράφους ἀκόμη ἐλάχιστοι
ἔμαθαν τὸν θάνατον αὐτὸν διὰ νὰ γράψουν ἐγ-
καίριος. Ὅπως ὁ κ. Παπαντωνίου μετὰ πολλὰς
ἡμέρας ἐδημοσίευσεν ἓνα χαρακτηρισμὸν τοῦ
Ροῦλοῦ εἰς τὸ «Ἐλευθέριον Βῆμα». Καὶ ἡ «Νέα
Ἐστία» τῆς 1 Ὀκτ., ἂν κι' ἐκδοθεῖσα κατόπιν,
δὲν ἔγραψε τίποτε διὰ τὴν μεγάλην ἀπώλειαν.

Ἀλλὰ τί σημαίνει; Ἄν, ἀπὸ μίαν σύμπτωσιν,
δὲν ἐγίνετο λόγος διὰ τὸν Ροῦλον τὴν ἐπομένην
τοῦ θανάτου του, θὰ γίνῃ πολὺς τὴν μεθεπομέ-
νην. Ὁ ἀποθανὼν ζωγράφος ἦτο ἀπὸ ἐκείνους
ποὺ ἐπιζοῦν καὶ διὰ τοὺς ὁποίους πάντοτε εἶ-
ναι καιρὸς νὰ διηγήσῃ κανεὶς. Εἴτε ὑπάρχουν
ἀκόμη εἰς τὴν ζωὴν, εἴτε ἀπέθαναν πρὸ ἡμερῶν,
ἢ πρὸ μηνῶν, ἢ πρὸ ἐτῶν...

Καὶ ἡ «Νέα Ἐστία» ἐτοιμάζεται νὰ κἀρῃ τὸ
χρέος της, — χρέος καὶ πρὸς ἐκεῖνον καὶ πρὸς τὸ
κοινὸν της: συγκεντρῶναι τὰ χαρακτηριστικώ-
τερα ἔργα τοῦ Ροῦλοῦ καὶ εἰς τὸ ἐρχόμενον
τεύχος θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ δημοσιεύσῃ μίαν
σειρὰν καὶ σχετικὸν ἀρθρον τοῦ κ. Π. Νιρβάνου.

Ξ.

Ρωσικὴ σαλάτα.

Κάποιος ἀπὸ τοὺς κριτικούς μας, γράφων περὶ
τῆς «Ἀνθῆς» ποὺ ἐπαιξεν ὁ θάλασος τῶν Διονυ-
σίων, εἶπεν ὅτι δὲν... χωνεύει τὸν συγγραφέα
της, τὸν Λεωνίδα Ἀνδρέϊεφ, ὁ ὁποῖος ἔχει
πρὸς τὸν Δοστογιέβσκυ καὶ τοὺς ἄλλους μεγά-
λους συγγραφεῖς τῆς Ρωσσίας, οἷαν σχέσιν πρὸς
τὸν Σολωμὸν ὁ Πολέμης ἢ... ὁ Καρασούτσας.

Ἀντισημειῖται τὸ κοινὸν ποὺ χάρπει τέτοια ἀ-
νυπόστατα καὶ ἀμελέτητα πράγματα! Ὅχι μὲ
τὸν Ἀνδρέϊεφ εἴμπορεῖ νὰ συγκρίνεται ἔτσι ὁ
Πολέμης, ἀλλὰ ὅχι μὲ τὸν Πολέμην ὁ Καρα-
σούτσας. Πολύ, πᾶρα πολὺ πλησιέστερα στέκει-
ται ὁ Ἀνδρέϊεφ στὸν Δοστογιέβσκυ παρὰ ὁ Πο-
λέμης στὸν Σολωμὸν. Ἀλλὰ εἶναι καὶ τὸσον
ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Καρασούτσας, ὅσον εἶναι κι'
ὁ Δοστογιέβσκυ ἀπὸ τὸν Ἀνδρέϊεφ. Εἶναι με-

γάλη ἀδικία νὰ ταυτίζονται αὐτοὶ οἱ δύο Νεο-
Ἕλληνες ποιηταί. Ἀδικεῖται ὁ Πολέμης.

Ὡς γνωστόν, ὁ Καρασούτσας ἦτο τῆς σχο-
λῆς τῶν Σούτσων, τῶν μεγαλομανῶν τοῦ και-
ροῦ ἐκείνου, ποὺ ἐκφυγοῦσαν τὰς μεγάλας δι-
θῆναι ἐμπνεύσεις, τὰ μεγάλα θέματα, κι' ἐπεφταν
ἄπὸς ὁποῖος θέλει νὰ πετάξῃ χωρὶς περὰ. Ὁ
Πολέμης ἦτον ὀλωσδιόλου διάφορος. Ποτέ
δὲν ἐπάθε τέτοιο πράγμα. Ἦξευρε καλὰ τὰς
δυνάμεις του, ἔγραφε πάντα μικρά, κι' ἀκόμα
εἶχε τὴν τέχνη νὰ τὰ γράφῃ τέλεια. Καὶ τοῦ
στίχου τεχνίτης, καὶ τῆς φράσας γενικά, ἔδιδε
πάντοτε, μὲ τὰ μικρὰ του αὐτά, τὴν ἐντύπωσιν
τοῦ ἀρτίου. Ἄν δὲν ἦτο μεγάλος ποιητής, δὲν
ἔκαμνεν ὁμοῦ τὸν μέγαν. Ἀπλῶνε τὰ πόδια
του ὡς ἐκεῖ ποὺ ἔφθανε τὸ πάπλωμά του. Ἦ-
τον ὁ Francois Coppée τῆς Ἑλλάδος. Κι' ὁ
Coppée, εἰς τὸν καιρὸν του, δὲν ἦτο βέβαια
Victor Hugo. Ἀλλὰ κανένας ποτέ δὲν ἐσκέ-
φθη νὰ τὸν περιφρονῆσῃ διὰ τοῦτο, ὡς που νὰ
τὸν ταυτίσῃ μὲ κανένα γάλλον Καρασούτσας!
Μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ μόνον εἰς τοὺς και-
ροὺς μας, οἱ κριτικοὶ κατασκευάζουν τέτοια
ρωσικὴν σαλάταν. Ξ.

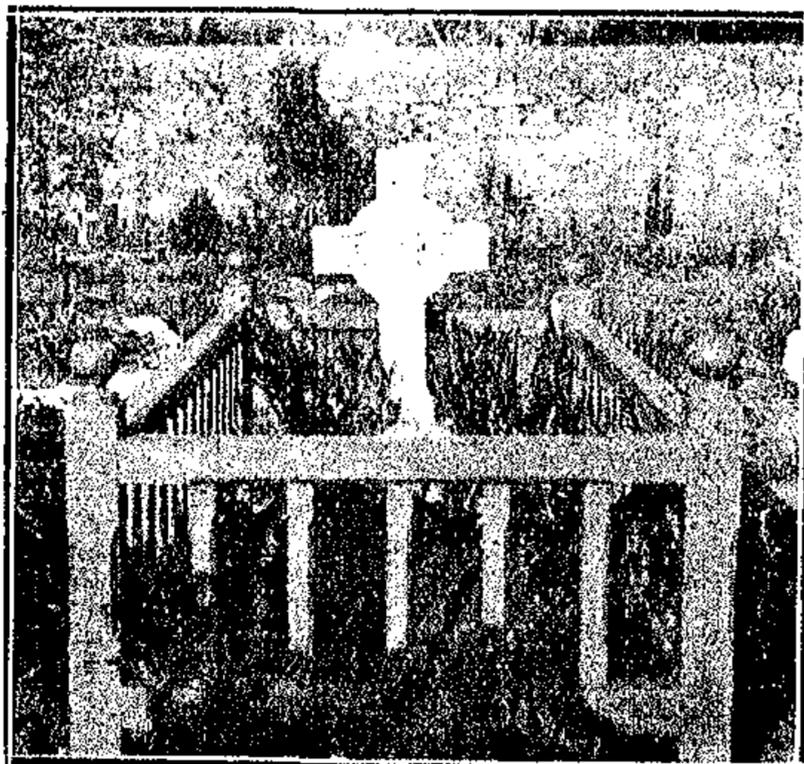
Τὸ Κράτος καὶ τὸ Θέατρον.

Πολὺς λόγος γίνεται αὐτὸν τὸν καιρὸν περὶ
Θεάτρου. Ἄρθρα, συνεντεύξεις, συζητήσεις,
καυγάδες. Ὁ κ. Σπύρος Μελάς ἀνεκίνησε πᾶ-
λιν τὸ αἰώνιον ζήτημα, ἢ ἐσπρωξῆς ὀπωδήποτε
τὴν κίνησιν περὶ αὐτοῦ, διὰ νὰ κἀρῃ τὸ Κράτος
νὰ ἰδρῦσῃ ἐπιτέλους τόνεραυτὸν Ἑθνικὸν Θεά-
τρον. Ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι ἀδικίως καὶ ματαίως
χύνεται τόση μελάνη. Τὸ τελευταῖον πράγμα
ποὺ θὰ συλλογισθῇ τὸ Κράτος, εἶναι νὰ ἱκα-
νοποιήσῃ τὸν πόθον τῶν θεατροφίλων. Ἐχει
τόσα ἄλλα νὰ κἀρῃ! Ἀλλὰ προπάντων ἔχει τὴν
κακὴν παλαιὰν συνήθειαν νὰ μὴ νοιάζεται καὶ
νὰ μὴν ἐξοδεύῃ διὰ τίποτε πνευματικόν. Διὰ
τὴν Ἐκπαίδευσιν π. χ. ἐξοδεύει τὰ ὀλιγώτερα
ποὺ ἠμπορεῖ, τὴν φορολογεῖ δὲ τὸσον βαρεῖά,
ὥστε ἴσως νὰ ἔχη καὶ περισσεύμα. Διὰ τὸ Θεά-
τρον πάλιν δὲν κἀρῃ ἄλλο, παρὰ μόνον νὰ τὸ
φορολογῇ. Καὶ τὸσον, ὥστε εἰς αὐτὴν τὴν φο-
ρολογίαν πολλοὶ ἀποδίδουν τὴν παροῦσαν θεα-
τρικὴν κρίσιν.

Καὶ νὰ συλλογίζεσθαι κανεὶς, ὅτι ἀπὸ τὰ δι-
σεκατομύρια τοῦ προϋπολογισμοῦ θάρκοῦσεν
ἓνα ψαρροσεκατομύριον, ἐνάμισυ ἔστω, ὡς ἐτη-
αία ἐπιχορήγησις, διὰ νὰ ἰδρῦθῃ καὶ νὰ λειτουρ-
γῇ μία εὐπρόσωπος Ἑθνικὴ Σκηνή. Πολλοὶ
φραντάζονται ἵσθι θὰ ἐχρησιάζοντο ἀπειρῶς περισ-
σώτερα. Ἀλλὰ ἐνάμισυ ἑκατομύριον εἶναι ἴσως

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΣΤΑΚΗΣ

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ποιήματα...

M. Καλλογαίου: Μαργαλητές. — Γ. Κ. Σταμπολής: Ἡδονικά Σονέττα. — Ι. Μοσχονά: Τὰ Δώδεκα Νησιά τῆς Παφίας.

Τρεῖς ποιητικὲς συλλογὲς γραμμένες ἀπὸ τρεῖς διαφορετικῶν ἀνθρώπων. Διαφορετικὰ τὰ θέματα τοῦ καθενός, τὰ μέτρα, οἱ ρυθμοί, κι' ὁμοίως νομίζει κανεὶς ὅτι ἅλ' αὐτὰ τὰ ποιήματα ἐγράφηκαν ἀπ' τὸν ἴδιον ἄνθρωπο, τόσο ἀπ' ὅλα λείπει ὁ προσωπικὸς τόνος, ἡ γνήσια συγκίνηση, ὁ ἄνθρωπος. Ὁ κ. Καλλογαῖος ὑμνεῖ ὅλες τὶς Θαῖδες καὶ τὶς Φρύνες ποῦ ἤκουσαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου—θὰ λείπουν ὡς τόσο, ἀπὸ τῆς συλλογῆς του, φαντάζομαι, ὅπως εἶναι ἐπόμενο ἄλλωστε, ἀρκετὲς—ὁ κ. Σταμπολῆς, λιγότερο ἀόριστος καὶ περισσότερο προσκολλημένος στὸ παρόν, ἀντὶ τὴν ἐμπνευσί του ἀπ' τὴν ἡδονὴ ποῦ τοῦ ἔδωκαν κάπως πρὸ χειροπιαστὲς ἀπ' τὴν ἱστορικὴ Φοῦνη ὁ κ. Μοσχονάς, τέλος, τραγουδεῖ τὰ Δώδεκα Νησιά καὶ ἰδιαιτέρως τὸ Νησί τῆς Παφίας:

Τὰ δώδεκα νησιά μας
καὶ ποῖός δὲν τὰ γνωρίζει,
Καὶ γιὰ τὴν ὁμορφιά τους
δὲν τὰ καλοτυχίζει
Καὶ γιὰ τὴν ὁμορφιά τους
ποῖός δὲν τὰ λαχταρεῖ;
κτλ. κτλ.

Ἐγραφα καὶ ἄλλοτε ὅτι ἡ καλὴ ποίηση ἀρχίζει νὰ γίνεται ὀλοένα πρὸ σπάνια, τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια, στὸν τόπο μας, ὅτι, γιὰ νὰ μεταχειρισθῶ μὴ κοινὴ ἐκφραση, διέρχεται καὶ αὐτὴ κρίσιν, ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὸ ἐμπόριό μας. Ἐδῶ καὶ δύο τρία χρόνια ὁμοίως τὸ κακὸ ἦταν ὁπωσδήποτε ὑποφερτό. Διάβαζε κανεὶς κάπου κάπου καὶ μερικὰ καλὰ ποιήματα. Ἀλλὰ τώρα τὰ πράγματα ἐφθασαν στὸ μὴ περαιοτέρω. Τὰ καλὰ ποιήματα κατήντησαν πρὸ σπάνια καὶ ἀπὸ τὶς γυναῖκες μὲ τὰ μακρὰ μαλλιά.

Ἐπὶ τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ ποίηση εἶναι τὸ λογοτεχνικὸ εἶδος ποῦ ταιριάζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο μὲ τὰ νεῖα. Δὲν χρειάζεται—λέγουν—οὔτε πείρα τῶν ἀνθρώπων, οὔτε γνώση τοῦ κόσμου, πράγματα ποῦ λείπουν συνήθως ἀπὸ τοὺς νέους, καὶ γι' αὐτὸ οἱ ποιηταὶ εἶναι νέοι συνήθως. Εἶναι σωστὴ ἡ ἰδέα αὕτη; Δὲν τὸ πιστεύω. Καὶ πείρα τῶν ἀνθρώπων καὶ γνώση τοῦ κόσμου ὑπάρχει στὴν ποίηση, στὴν καλὴ τουλάχιστον, ὅση καὶ στὸ μυθιστόρημα ἢ τὸ θέατρο, λογοτεχνικὰ εἶδη ὁρμιώτερης ἡλικίας ἀπὸ τὴν «ποιητικὴν». Ἀς τὴν δεχτοῦμε ὡστόσο πρὸς στιγμὴν γιὰ σωστή.

Ὁ ποιητὴς εἶναι ἓνα πλάσμα οὐρανοκατέβατο ποῦ δὲν ξέρει οὔτε τὸν ἄνθρωπο, οὔτε τὸν κόσμον. Ἀλλὰ τότε τί ξέρει, ποῖα εἶναι ἡ πείρα του, μὲ τί τρέφει τὴν ποιησὶ του; Μὲ τὴν συγκίνησίν του, μὲ τὸ παρθένο δράμα τοῦ κόσμου ὅπως τὸ ἀντικρῦζουν τὰ ἄγνὰ τὸν μάτια καὶ ἡ ἄγνή του ψυχὴ. Ἐνθουσιάζεται γιὰ

προτοῦ ζήση πραγματικά, ἀρχίζει καὶ ναρκώνεται κι' ἀποχαυνώνεται μὲ φιλολογικὰ χασίς καὶ μορφίνες, κι' ἐνῶ νομίζει πὼς ζεῖ ζωὴ ξέχωρη καὶ διανοούμενη, δὲν κάνει, παρὰ νὰ κινεῖται μέσα στὸ στενὸ καὶ δηλητηριασμένον ὄρξιντο ἐνὸς φιλολογικοῦ ἀτελιέ, μέχρις ὅτου ἐκφυλισθῇ.

Νεολαία ναρκωμένη, ξεπεσμένη, κι' ὄχι νεολαία ὀρμισμένη, φιλοσοφημένη. Τέτοια ὄντας, δὲν μπορεί νὰ ζῇ οὔτε τὸ ἀνθρώπινο, οὔτε τὸ ποιητικὸ φόντο, γιὰ νὰ μᾶς πῆ καὶ ποῦ νὰ μᾶς τραβήξῃ καὶ νὰ μᾶς ἀρέσῃ. Ἡ ἱστορία τῆς φιλολογίας θάρρηθῇ κάθε ἀξία στὰ ποιητικὰ των κατασκευάσματα. Θὰ τὰ θεωρήσει ἄψυχες ἀπηχῆσεις ξένων φιλολογιῶν.

Λυπᾶμαι τὶς νέες αὐτὲς ζωὲς ποῦ γίνονται ἄσκοπα. Ἄν ἐννοίωσαν τὴν πραγματικὴ ποιήσιν, σ' ἓναν τόπο καὶ σ' ἓνα λαὸ σὰν τὸ δικό μας,—δὲ θὰ καταντοῦσαν στὴ μελαγχολία. Ἡ μεγάλη ποίηση ζεῖ ἴσα-ἴσα μέσα σὲ ἀτιόσφαιρα αἰσιοδοξίας. Πλάθει αὐτὴ ἢ ἴδια τὴν αἰσιοδοξία μέσα ἀπὸ τὰ «ἐρέβη τῆς ἀβύσσου». Ὁ ποιητὴς ὑπάρχει ἀκριβῶς γιὰ νὰ αἰσιοδοξῇ, νὰ καλαῖ, νὰ ποιῇ τὶς πλάνες πραγματικότητες. Ὁλόκληρο τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ ἰδανικὸ εἶτανε μὴ προσπάθεια αἰσιόδοξια γιὰ τὴ ζωὴ κι' ὀλόκληρη ἡ ἀρχαία φιλολογία κλεῖ μέσα τῆς τὴν προσπάθειαν αὐτῇ. Κι' ὀλόκληρος ἄκόμη ὁ ἑλληνικὸς λαός, στὴν ἱστορία του, σὲς ἑξαφανίσεις του καὶ σὲς νεοεμφανίσεις του, δείχνει μὴ σνεγῆ αἰσιόδοξια προσπάθεια νὰ ζῆσῃ τὴ σκληρὴ ζωὴ καὶ νὰ τὴν ὁμορφύνῃ. Καὶ πρὸ πέρα, σήμερα, οἱ ἄλλοι λαοὶ—μαζὺ κ' οἱ «ἐκλεκτοὶ» τους—συναρπάξονται διαρκῶς ἀπὸ αἰσιόδοξα ἰδεώδη, ζητοῦν νὰ λαμπρύνουν ἔστω καὶ τὴ γήνην ζωὴ, καὶ ἀγωνίζονται γύρω σὲ στρεβλὲς ἰδεολογίες καὶ ὠραῖες ποιήσεις.

Ποῦθε ἐμπνέονται οἱ νέοι μας, νοσταλγοὶ τοῦ «ἐρέβους τῆς ἀβύσσου»;

Εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴ ζωὴ. Καὶ τὴν ντόπια καὶ τὴν παγκόσμια. Ζοῦν μὲ τὰ μπουκαλάκια τῶν φιλολογικῶν μπουντουάρ, γεμάτα ναρκωτικὰ ἡμιμαθείας καὶ εὐκόλου ἡδονισμοῦ.

Ἐξω, ἡ ζωὴ θέλει ἀγῶνες. Ἀγῶνες ὄχι μόνον ἐναντίον κρατικῶν ὑπουργῶν ποῦ δὲν καταλαβαίνουν ἀπὸ ποίηση, ἀλλ' ἀγῶνες ἐναντίον ὄλων τῶν κακῶν στοιχείων. Καὶ θέλει τοὺς ποιητὰς πρὸ γίγαντες ἀπὸ τοὺς ἄλλους βιοπαλαιστὰς ἀνθρώπους.

Στὰ φιλολογικὰ ὄμοια Ἀτελιέ, ἢ Ἀποχαύνωση κ' ἢ Τεμπελιά ἀποκαλοῦνται Μεγάλη Ποίηση, κι' ὡς ὑστατὴ χειρονομία τῆς Μεγάλης Ποίησης νομοθετεῖται ἡ ἀπτοκτονία!

Δυστυχισμένη νεολαία μας! πῶς νὰ σωθῇ;

Ἄν εἶχαμε πολιτικὸ Κράτος ἀνώτερο ἀπὸ τὸ φιλολογικὸ μας συγκρότημα, θὰ ἔπρεπε νὰ λάβῃ μέτρα προφυλακτικὰ ἢ σωφρονιστικὰ γιὰ τοὺς φιλολογοῦντας νέους. Ἡ... Ἀκαδημία θὰ τὰ ὑπεδείκνυε.

Οἱ εἰδικοί ὁμοίως δὲ βλέπουν τὴ νεολαία μας ποῦ ἀπτοκτονεῖ ἀπὸ φιλολογικὸ ντελίριο. Κ' αἰσθάνθηκα τὴν ἀνάγκη νὰ διαμαρτυρηθῶ γιὰ τὸν ἄσκοπο χαμὸ τῶν διαλεκτῶν παιδιῶν μας.

N. ΓΙΑΝΝΙΟΣ

ἐπέγραψε στὸ σύνολο τοῦ βιβλίου. Εἶναι ἐντελῶς ἀπίθανο,—ἂν κανεὶς καλοσχεφθεῖ—, νὰ ἐθυσίασε ὁ ποιητὴς τὸ «Spleen et Idéal», στὸ «Ἄσθη τοῦ Πόνου»...

Καὶ ἀκόμα εἶναι ἀπίθανο ὅτι ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ ἔκτακτο αἰσθητικὸ γούστο, ὁ πρῶτος καλλιτέχνης, μπορούσε ν' ἀρκεσθεῖ βάζοντας τίτλο τοῦ ἔργου του μὴ κλαυθμηρὴ, χριστιανικὴ κοινοτοπία...

Ὁ Musset, αὐτὸς μάλιστα.

Μὲ πολλὴ φιλία καὶ τιμὴ

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Αὐτοκτονίες ἀπὸ φιλολογία

[Γράμμα τοῦ κ. Ν. Γιαννιοῦ]

Φίλε κ. Σενόπουλε,

Ἐκδίδετε ἓνα περιοδικὸ καὶ θάχετε βέβαια τὴν εὐγενικὴ φιλοδοξία νὰ νυψώσετε τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο τῆς φιλολογικῆς μας κινήσεως, νὰ τῆς δώσετε τὴν ὀρθὴ κατεύθυνση. Ἄν ἡ φιλολογία εἶναι ἡ ἀνώτερη ἀπασχόληση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀνώτερη τέχνη τοῦ νοῦ του, εἶναι γι' αὐτὸ καὶ τὸ σημάδι ἐνὸς ὀρμισμένου πολιτισμοῦ. Πρὸς τὰ ἐκεῖ, ὑποθέτω, νὰ θέλετε νὰ πάτε τοὺς νέους, ὅσοι εἰσθε πνευματικοὶ ὀδηγοὶ μὲ τὰ φιλολογικὰ περιοδικὰ.

Ἐ λοιπόν! κρίνοντας ἀπὸ τὴν ἀπτοκτονία τοῦ νέου Καρυωτάκη, ἀπὸ τὶς νεκρολογίες καὶ τὰ ποιήματα ποῦ τοῦ γράψανε (βλ. τελευταῖες «Νέες Ἐστίας») ὁ κ. Ι. Παναγιωτόπουλος καὶ ἄλλοι φίλοι κύριοι, μὴ θλίψῃ γεμίζει τὴν ψυχὴ μου γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ κατάστασι τῆς φιλόλογης νεολαίας μας.

Τί λάθος, τί λάθος νὰ συγγέται ἡ μεγάλη, εὐρωστη ποίηση μὲ τὸν ξεπεσμό τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὸν σωματικὸν ἐκφυλισμό! Τί τραγικὸ, πόσο ἀφύσικο, μὴ νέα, ζωντανή, πρῶτογενὴ ἀκόμη φυλὴ, ἡ ἑλληνικὴ, νὰ γεννᾷ νέους ποῦ φωνάζουν πῶς εἶναι «ὄλα χαμένα», ποῦ μιλοῦνε γιὰ «ἐρέβη τῆς ἀβύσσου», ποῦ δηλοῦν πῶς «δίψα θανάτου μᾶς καταπονεῖ». Καὶ νὰ προσθέτουν: «Κανεὶς δὲν μᾶς ἀντιπροσώπευε τόσο πολὺ, σὲ ὅ,τι πρὸ βαθύ, χαρακτηριστικώτερο, οὐσιαστικώτερο ἔχομε, ὅσο ὁ Καρυωτάκης».

Νὰ αἰσθάνωνται πράγματι ἔτσι οἱ Καρυωτάκηδες νέοι μας; Νὰ ἐννοίωσαν πράγματι διάπλατα τὴ ζωὴ καὶ, σὰν ἄλλοι Σοπενχάουερ, κατασταλάζοντας στὴν ὑστατὴ φιλοσοφικὴ ἀπαισιοδοξία, νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ρηθῶνται τὴ ζωὴ; Ἡ μήπως, νέοι ἀκόμη, χωρὶς νὰ νοιώσουν τὴ ζωὴ στὴν πάλῃ τῆς, σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸ βιβλίον, ψευτοφιλολογοῦν μὲ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἑπάρξεως καὶ φθάνουν, ἀπτοξεγλασμένοι πῶς τὰ πάντα «οἶδαν», μέχρι τοῦ σημείου νὰ πεθαίνουν, ἀκριβῶς διότι ψευτοφιλολογοῦν;

Ἀλλὰ τότε ἔχομε προστά μας ἓνα παθολογικὸ φαινόμενο, μιὰν ἀρρώστειαν τῆς νεολαίας μας. Δὲν πρόκειται οὔτε γιὰ μεγάλη ποίηση, οὔτε γιὰ ὀλοκληρωτικὸ νοιώσιμο τῆς ζωῆς. Πρόκειται μᾶλλον γιὰ τὴν ἀγούρη νιότη, ποῦ,

καὶ πολὺ. Διότι ἓνα ἐπίσημον θέατρον, διευθυνόμενον καλὰ, δὲν μπορεί παρὰ νὰ ἔχῃ καὶ εἰσπράξεις. Τὸ λιγώτερον ἄλλο ἓνα ἑκατομμύριον (200 παραστάσεις μὲ μέσον ὄρον 5 χιλ. δραχμῶν.) Καὶ δύομισυ ἑκατομμύρια τῶν χρόνων φθάνουν καὶ περισσεύουν διὰ νὰ μισθοδοτῆται ἓνας θίασος ἀπὸ δεκαπέντε ἡθοποιούς κι' ἓνα προσωπικὸν ἀπὸ ἄλλα τόσα μέλη, καὶ νὰ νεβιάζονται πέντε τουλάχιστον «πολυδάπανα» ἔργα. Μιὰ μόνον θὰ ἦτο ἡ μεγάλη διαπάνη,—ἡ θυσία τοῦ Κράτους!—τὸ κτίσιμον ἐνὸς νέου θεάτρον ἐπὶ κεντρικῶν δημοσίου οἰκοπέδου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀκόμη θὰ μπορούσε νὰ νὰ βληθῇ διὰ καλύτερους καιροῦς. Πρὸς τὸ παρόν, τὸ Κρατικὸν θέατρον μπορούσε ἐξαίρετα νὰ στεγασθῇ εἰς τὸ πρῶτον Βασιλικὸν διὰ τὸν χειμῶνα, καὶ νὰ ἐνοικιάσῃ, διὰ τὸ καλοκαίρι, ἓν' ἀπὸ τὰ τόσα ἑτηρὰ θέατρα τῶν Ἀθηνῶν.

Ξ.

Τὰ «Ἄσθη τοῦ Κακοῦ»

Ἀγαπητὴ «Νέα Ἐστία»,

Σὲ προηγούμενον τεύχος, ὁ κ. Τερζάκης κατηγορεῖ μὲ γράμματα τοῦ ὅσου μεταφράζουν σὲ «Ἄσθη τοῦ Κακοῦ» τὸ «Fleurs du mal»,—τὸν τίτλο τοῦ κλασσικοῦ πλέον ἔργου τοῦ Μπωντλαίρ—, ἐνῶ, κατὰ τὴ γνώμη του, θὰ ἔπρεπε νὰ μεταφράζοντο «Ἄσθη τῆς Ἀρρώστειας» καὶ, συνεκδοχικὰ, «Ἄσθη τοῦ Πόνου», ὡσὰν δηλαδὴ τὸ mal νὰ εἶναι ἀπλῶς ἀνείδιαστολή πρὸς τὸ bien—être.

Στὸ παράδειγμα ποῦ φέρνει,—mal de tête—, μπορούμε νὰ προσθέσωμε, βέβαια, κι' ἄλλα, σπουδαιότερα, καθὼς: mal du pays, mal du siècle, mal d'amour.

Ὡς τόσο, ὁ κ. Τερζάκης δὲν ἔχει δίκιο. «Les Fleurs du Mal» σημαίνει, καθαρά, «τὰ Ἄσθη τοῦ Κακοῦ». Δὲν ἔχει θέση καμμιά παρέκτασι, καμμιά συνεκδοχὴ, καμμιά ἀντιδιαστολή.

Στὴν πρώτη περίοδο τῆς ποιήσεως τοῦ Μπωντλαίρ, ὁ Πόνος,—γοερός ἀπὸ βαθύτητα καὶ διάφανος ἀπὸ εὐκρίνεια,—εἶναι, καθαρά, la Douleur. Ὡς τόσο, καὶ πάλι ὁ ποιητὴς δὲν καταδέχθηκε νὰ τιλοπορήσῃ τὴ σειρά οὔτε «les Fleurs de la Douleur», οὔτε «les Fleurs du Mal», ἀλλὰ «Spleen et Idéal», ἔγαν τίτλο φιλολογικὸν, ἀληθινῆς περιωπῆς.

Στὴ δευτέρῃ σειρά τῆς ποιήσεως τοῦ Μπωντλαίρ, ἐκεῖ βρίσκεται ὁ τίτλος «Fleurs du Mal». Ἄλλ' ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει πιά πόνος ἐκεῖ ἔχει διαστραφῆ σὲ σαρκασμὸ, ἢ σατανικότητα, σὲ πάθος. Ὁ «Κάϊν καὶ ὁ Ἀβελ», οἱ «Ἰτανίες τοῦ Σατανᾶ, οἱ «Ἀφωρεσμένες», ἢ «Ἐπιγομφὴ γιὰ ἓνα ἀφωρεσμένο βιβλίον», ἢ «Καταστροφὴ», εἶναι βέβαια ἐκφράσεις πολὺ προχωρημένου, πολὺ σύνθετου, πολὺ ἄλλοιωμένου πόνου. Εἶναι λοιπόν φανερό πῶς στὴ δευτέρῃ αὐτῇ ποιητικῇ σειρά, τὸ mal, κατὰ μείζονα λόγον, δὲν ἔμπορεῖ νὰ σημαίνει πιά πόνος, ἀλλὰ τὸ κακὸ, ἢ κακία, ἢ κακοβουλία.

Ὁ μερικὸς αὐτὸς τίτλος παρουσιάσθηκε βέβαια σὰν ἓνα ἀληθινὸ εὐρημα στὴν προϊούσα νοστροπία τοῦ Μπωντλαίρ, καὶ φυσικά, τὸν

πράγματα πού δὲν ἀξίζουν ἴσως ἐνθουσιασμό, παθαίνεται γιὰ ἰδέες καὶ πρόσωπα πού εἶναι ἐπισημὰ ἴσως μὴ πολλή λάσπη, ἀγαπᾷ καὶ δίνεται χωρίς ὑπολογισμό, πονεῖ καὶ αἰσθάνεται, χαίρεται καὶ ὑποφέρει πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς κοινούς ἀνθρώπους, τέλος ἔχει, φυσικὸ ἢ ἐπίκτητο, τὸ χάρισμα νὰ ἐκφράζει μὴ δύναμη, μὴ πάθος, μὴ γάση, πρωτότυπα, καὶ προσωπικά πάντα ὅ,τι αἰσθάνεται. Δίχως αὐτὰ ποιήση δὲν ὑπάρχει, ὑπάρχει μόνον ἀνοήσια καὶ πληκτικὴ στιχουργία.

Δὲν ἀξίζει μὴ τὸ Θεό, νὰ ἐκδίδει κανεὶς βιβλία γιὰ νὰ μᾶς δείξει ὅτι δὲν αἰσθάνεται οὔτε ὅ,τι καὶ ὁ κοινότερος ἄνθρωπος, καὶ ὅτι αὐτὸ πού αἰσθάνεται τὸ ἐκφράζει μὴ τὸν κοινότερο τρόπο :

Κόκκινα στολισμένο τὸ ντιβάνι.

Κόκκινα τὰ κορμί.

Μάτια φωτιά!

Μεθυστικὸν ὁ ἔρωσ βοτάνι

στοῦ πόθου τὴν ὄνειρευτὴ νυχτιά.

Κάποτε —πᾶσι καιρὸς— ἐγνώριξα ἕναν σοβαρὸ οἰκογενειάρχη, ὁ ὁποῖος ἐργαζότανε σὲ μιὰ ἐταιρεία στὸν Πειραιᾶ, νομίζω. Ἦταν λογιστὴς, διαχειριστὴς, κάτι «πολὺ πρακτικὸ» τέλος πάντων, καὶ ποτὲ δὲν μιλοῦσε γιὰ ποίηση.

Μιὰ μέρα ἔτυχε νὰ μὲ καλέσει στὴν ὀνομαστικὴ του ἑορτή. Χορὸς, πιάνο, τραγούδι, ἔγιναν ὅλα, ὅσα γίνονται συνήθως σὲ τέτοιες περιστάσεις, ὅταν ἔξαφνα ὁ σοβαρὸς οἰκογενειάρχης ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὸ σαλόνι καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο ἐπέστρεψε κρατώντας χειρόγραφα στὰ χέρια του. Κανεὶς βέβαια δὲ φαντάσθηκε ὅτι τὰ χειρόγραφα ἐκείνα θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι στίχοι. Καὶ ὅμως ἦσαν στίχοι. Τοὺς εἶχε γράψει ὁ «σοβαρὸς οἰκογενειάρχης» γιὰ τὴν ὀνομαστικὴ του ἑορτή. Μᾶς τοὺς ἀπήγγειλε, δὲν θυμοῦμαι πῶς ἦσαν—θὰ ἦσαν βέβαια στίχοι ἀνθρώπου χωρίς φιλολογικὴ ἀξιόσημο—καὶ ὅταν τελείωσε ἡ ἀπαγγελία καὶ τὸν ρώτησα, ἐκπληκτος ἀκόμη, πῶς τοῦχε ἐρθεῖ νὰ γράψει στίχους, μὴ ἀπηύχθησε : «Ξέρω καὶ γὰρ, νὰ ἔτσι μὴ κατέβηκε καὶ τοὺς ἔγραψα».

Δὲν τοὺς θυμοῦμαι ἀλλὰ στοιχηματίζω ὅτι οἱ στίχοι ἐκεῖνοι ἦσαν ἐπὶ ἀλλήλων τῶν στίχων τῶν τριῶν «ποιητῶν» μᾶς. Καὶ τέτοιους στίχους δὲν γράφει ὁ γνωστὸς μου λογιστὴς ἢ διαχειριστὴς μόνον. Γράφουν καὶ χιλιάδες ἄλλοι ἄνθρωποι, ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἴσως σ' ἀρισμένη ἡλικία, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς λόγος νὰ μὴν τοὺς γράψουν. Φυσικὰ οἱ τρεῖς ποιητὴ γιὰ τοὺς ὁποίους μιλῶ ξέρουν ὁπωσδήποτε στιχουργικὴ, δὲν κάνουν γραμματικὰ καὶ συντακτικὰ λάθη, σὺν τοὺς γυμνασιόπαιδας πού στέλνουν μάτσα μάτσα τοὺς στίχους των στίς ἐφημερίδες καὶ στὰ περιοδικὰ, ἐκφράζονται μὴ κάποιου στοιχειώδη σαφήνεια. Ἀλλὰ τί κοινοτοπίες, θεέ μου, τί ψυχρὰ θεματογραφήματα, αὐτὰ πού ἐκφράζουν, τί ἄλλειψις καὶ ἔχνοος συγκινήσεις ἀπὸ τὰ δῆθεν ποιήματά τους!

Ἀναφέρω στὴν τὴν ἄλλους στίχους των, γιὰ νὰ πεισθεῖ ὁ ἀναγνώστης ὅτι δὲν τοὺς ἀδικῶ :

Ἡ πλάνη ἐνός ὄνειρου μακρυνοῦ
σὲ καρτερεῖ, καλέ μου, τὸ μεθῦσι
χειλιῶν ἀγγῶν, ἢ γέθισι ἐνός καρποῦ
ἡδονικοῦ, τῆς λησιμονίας ἢ βρύση!..

(«Μαγδαληνές»)

Στὰ χεῖλη του γεύτηκαν
τοῦ κόσμου τὴν κραιπάλη
καὶ τῆς ἀνθρώπινης ὁρμῆς
τὴν ἄγρια ταραχὴ,
ἢ διαψασμένη νύστη μου
τὰ χεῖλη της θὰ βάλῃ,
στὴν κάμυρα σὺν θάρματι
τὴ νύχτα μοναχοί.

(«Ἠθονικά Σονέτα»)

Στιματῶ. Θὰ μπορούσα ν' ἀναφέρω καὶ ἄλλους. Εἶναι ὅλοι οἱ ἴδιοι. Ὅλοι προδίδουν μὴν ἀπέραντη ψυχικὴ φτώχεια. Οἱ ἄνθρωποι πού τοὺς ἔγραψαν ἢ τίποτε δὲν αἰσθάνονται, ἢ δὲν εἶχαν διόλου τὴν δύναμη νὰ ἐκφράσουν ὅ,τι αἰσθάνονται.

Καὶ ὅμως, καὶ ἕνα μόνον αἰσθημα μπορεῖ νὰ τροποδοτήσῃ ὄχι σὲ μιὰ περίοδο τῆς ζωῆς του μόνον, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἀκόμη, τὴν ἐμπνευση ἐνός ποιητῆ. Πρέπει ὅμως νὰ εἶναι δυνατὸ καὶ γνήσιο, καὶ αὐτὸς πού τὸ αἰσθάνεται νὰ εἶναι ποιητὴς, δηλαδὴ νὰ ἐκφράζεται κάπως καλλιτεχνικώτερα ἀπ' τὸν γνωστὸ μου «σοβαρὸ οἰκογενειάρχη».

Π.

Π. Παπαχριστοδούλου : Ἡ Ἀλεποῦ τῶν
Αἰσωπειῶν Μύθων.

Ἐνα βιβλιαράκι εὐχάριστο, ζωντανό, καλογραμμμένο. Ὁ κ. Παπαχριστοδούλου ἀγαπᾷ τὸν Αἰσωπο καὶ κατόρθωσε τὴν ἀγάπη του νὰ τὴν μεταδώσῃ καὶ σὲ μᾶς. Στίς λίγες, ἀλλὰ γοργές καὶ ζωηρές σελίδες του χαριτωμένα καὶ ἀνάλαφα, χωρίς ἔχνοος σχολαστικισμοῦ, ἀλλὰ καὶ στοχαστικὰ συγχρόνως, περνᾷ ὀλόκληρος ὁ ἀρχαῖος μυθοποιὸς σ' ὅ,τι χαρακτηριστικώτερο ἔχει. Κύριο θέμα τοῦ συγγραφέα εἶναι ἡ «Ἀλεποῦ» κοντὰ σ' αὐτὴν, γενικεύοντας τὸ θέμα του, μᾶς μιλεῖ καὶ γιὰ τὸν Αἰσωπο ὡς τραγικὸ καὶ κωμικὸ ποιητὴ, καὶ γιὰ τὸ θέατρο καὶ τὸν θίασό του, καὶ γιὰ τὴν ἠθοπλαστικὴ, τέλος, ἐπίδρασή του. Ἡ δροσάτη αὐτὴ ἀνάλυσις, πού ποτὲ δὲν ξεπέφτει σὲ μάταιες λεπτολογίες, εἶναι σπαρμένη ἐδοῖ καὶ κελ, λεπτότατη σὲ σκέψεις καὶ παρατηρήσεις καὶ συνοδεύεται καὶ ἀπὸ μεταφράσεις τῶν Αἰσωπειῶν μύθων καὶ ἀποσπασμάτων, ἀρκετὰ ἐπιτυχημένες.

Μὴ μὰ λέξη, τὸ βιβλιαράκι τοῦ κ. Παπαχριστοδούλου εἶναι ἀπ' ἐκείνα πού μᾶς φέρνουν, πολὺ περισσότερο πᾶρ' ὅ,τι μερικὰ σοφὰ καὶ ὀγκώδη, κοντὰ στὴν ζωντανὴ σκέψη καὶ τὴν ὀλόκληρη αἰσθησι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ μᾶς κάνουν νὰ τοὺς νοιώθουμε καὶ νὰ τοὺς ἀγαποῦμε ἀληθινὰ.

Π.

ΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΜΑΣ

Ἡ Βασίλισσα τῶν Ἀρέσις. — Τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι τοῦ περιφήμου Γάλλου ζωγράφου Παύλου Γκωγκέν, — καὶ ὄχι Γκωμόν, ὅπως κατὰ λάθος τυπώθηκε κατὰ ἀπ' τὴν εἰκόνα, — πού στάθηκε ἕνας ἀπ' τοὺς πρῶτους καὶ πρῶτους σύγχρονους ζωγράφους καὶ ὁ πλέον ἰδιόρρυθμος τύπος ὡς ἄνθρωπος. Γεννήθηκε στὸ Παρίσι στὰ 1848 ἀπὸ πατέρα Γάλλο καὶ μητέρα γεννημένη στὸ Περού. Ἀπ' αὐτὴ κληρονόμησε τὴν ἀγάπη γιὰ τὴς χώρες τῶν τροπικῶν καὶ τὴ θερμὴ, ἀφρικανικὴ ἰδιοσυγκρασία. Ἐπιδόθηκε σὲ χρηματιστηριακὰς ἐργασίες καὶ σύντομα ἀπόκτησε χρήματα. Ἀλλὰ τὸ δαιμόνιο τῆς ζωγραφικῆς τὸν ἐνοχλοῦσε διαρκῶς. Ἀπὸ ἐρασιτέχνης ὅπου εἶτανε στὴν ἀρχή, σιγὰ σιγὰ τὸσα κυριεύθηκε ἀπ' τὴ μανία τῆς τέχνης, πού σὲ τέλος ἀποφάσισε νὰ παρατήσῃ τὰ πάντα, ὑποθέσεις, ἀναπαύσεις, κοινωνικὰς σχέσεις, γιὰ νὰ ἐπιδοθῇ σοβαρᾷ, συστηματικᾷ καὶ χωρὶς διακοπὴ στὴν καλλιέργειά τῃ. Πρὸ χρόνια εἶχε ταξιδέψῃ σὺν ἀπλῶς ναύτης μέσα σὲ βαπόρια πού κρατοῦσαν μακρυνὰς γραμμὰς. Τώρα πάλι ἡμανία τῶν ταξιδιῶν, τὰ δράματα τῶν ἐξωτικῶν τοπίων, τῶν λαῶν μὴ τὴς παιδικῆς συνήθειες, τὸν καλοῦσαν κοντὰ τους, νὰ πῆ στίς κερθένες πηγὴς πού δὲν εἶχε ξεδιψᾶσῃ κανένας τεχνίτης πρὶν ἀπ' αὐτόν. Σὲ λίγο λοιπὸν βρέθηκε στὴν Ταϊτί. Ἐκεῖ, μέσα στὸ μαγεμένο περιβάλλον πούχε ὄνειροπολήσει τόσα χρόνια, ἀφοσιώθηκε μὴ τοὺς ἰθαγενεῖς, ἔγινε καὶ αὐτὸς σὺν καὶ κείνους, πρωτόγονος, ἀρνητὴς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτὸς σκάλιζε τὰ εἰδωλά τους, αὐτὸς τοὺς γιάτρεινε. Πῆρε γυναῖκα ταϊτινὴν, ζοῦσε σὲ μιὰ καλαμῆνια καλύβα πού τὴν ἐφτιαξε ὁ ἴδιος καὶ τὴ στόλισε μὴ διάφορα πρωτόγονα γλυπτά. Ἐκεῖ ζωγράφισε καὶ τὰ μοναδικὰ του ἔργα, γιομάτα θερμὸ χρῶμα, μεστές καὶ ἀπλές φόρμες, φιγούρες γυμνές καὶ ρυθμικὲς μὴ τὰ μάτια ῥεμβῶδη καὶ χωρὶς τὴν κακία τοῦ πολιτισμένου. Μὰ ἡ γλυκεῖα τούτη ἀπομόνωση δὲν κράτησε πολὺ. Μέσα στὴν τέλεια φτώχεια πού καταδικάστηκε νὰ ζῆ, ἐγκαταλείμενος ἀπ' ὅλους, ὁ Γκωγκέν ἀρρώστησε καὶ πέθανε, κατὰ τοῦτο εὐτυχημένος, ὅτι θάφηκε στὴν Ταϊτί. Ἄφησε καὶ ἕνα χειρόγραφο βιοנוγραφημένο, μὴ τὸν τίτλο «Νόα-Νόα»: περιγραφικὰ κομμάτια ἀπὸ τὴ φύση τῶν τροπικῶν, γιομάτα θερμότητα λυρισμοῦ. Φ. Κ.

Κίστας Καρυωτάνης. — Σήμερον ἐπιτέλους δημοσιεύομεν, παρὰ τὸν νεοσκαφῆ τάφον τοῦ ἀτυχοῦς ποιητοῦ, καὶ μίαν φωτογραφίαν του. Εἶναι μεγέθυνσις τῆς μόνης πού ὑπῆρχε, καὶ δι' αὐτὸ ἀποτελεῖ ὄργανον πολὺτιμον. Ὁ Κήτιος Καρυωτάνης εἶν' ἕνας ποιητὴς πού μὴ τὸν καιρὸν θὰ γίνεταὶ μεγαλύτερος καὶ θὰ ἀπᾶται περισσότερον. Καί, κοιδὸς ξέρει, κάποτε, ἀπὸ τὴν φωτογραφίαν αὐτῆν θὰ ἐμπνευσθῆ καὶ κανένας γλύπτης, διὰ τὸ μνημεῖον πού θὰ τοῦ παραγγαίλων μελλοντικοὶ λάτρεις τοῦ ποιητοῦ τῶν «Ἐλεγείων καὶ Σατιρῶν»... Ε.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας κατὰ τὸ διαρρεῖσαν δεκαπενθήμερον πληθώρα δημοσιευμάτων φιλολογικῶν, καλλιτεχνικῶν καὶ ἱστορικῶν ἐνδιαφέροντος. Συνεντεύξεις μὴ λογίους, μὴ μουσικούς, μὴ ἠθοποιούς. Διὰ τὴν κρίσιν τοῦ θεάτρου, τὴν μουσικὴν κίνησιν, ἀκόμη καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ πανδρευθεῖται ὁ ἄνθρωπος.

— Δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὴν ἐφημερίδα «Ἐθνος» ὁ κ. Σπ. Μελάς, ἀπαντῶν εἰς κάποιον ὑπαινιγμὸν τῆς «Καθημερινῆς», ἐνθυμίζει τὴν περὶ θεάτρου συνέντευξιν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὸν παρισινὸν «Ἀγῶνα» (γνωστὴν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μᾶς καὶ βελαιώνει ὅτι εἰς τὰς δηλώσεις του ἐκείνας οὔτε ἐπανήλθεν, οὔτε θὰ ἐπανέλθῃ. Μὲ ἄλλους λόγους : ἐπιμένει νὰ θεωρῆ ἐπέλγουσαν τὴν ἰδρυθιν Κρατικοῦ Θεάτρου. Δὲν ἐπιδιώκει, οὔτε θὰ ἐδέχτο τὴν διευθύνσιν αὐτοῦ τοῦ ἰδρύματος. Καὶ προτείνει κάλιον ὡς διευθυντὴν τὸν κ. Ξενοπούλου. Ἀλλὰ καὶ ὁ κ. Ξενοπούλος, ὡς εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζομεν, δὲν ἐπιδιώκει τὴν θέσιν, οὔτε θὰ τὴν ἐδέχτο, ἂν ἐπρόκειτο νὰ μείνουν βοηθοὺντες ἀπέξω (!) οἱ κ. κ. Σ. Μελάς καὶ Φ. Πολίτης. Θὰ ἐδέχτο, ὡς πρεσβύτερος, τὴν γενικὴν διύθυνσιν, μόνον ἂν θὰ εἶχε διευθυντὴν τῆς σκηνῆς τὸν κ. Μελάν καὶ regisseur τὸν κ. Πολίτην. Διότι, φρονεῖ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ θεάτρον, ἂν δὲν συγκεντρωθῶν αἱ κυριώτεραι δυνάμεις καὶ εἰδικότητες τοῦ τόπου.

— Διὰ τὴν κρίσιν περίοδον τὴν ὁποίαν διέρχεται τὸ θέατρον εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὠμίλησαν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς «Πρωτῆς» ἡ κ. Μαρίκα Κοτοπούλη καὶ οἱ κ. κ. Σπ. Μελάς, Φ. Πολίτης, Αἰμ. Βεάνης, Νικ. Λάσκαρης, Θ. Συναδινός, Γρ. Ξενοπούλος, Παντελῆς Χόρν, προτείναντες διάφορα μέσα θεραπείας. Ὡς τὸ κυριώτερον, ἐννοεῖται, ἐπροτάθη ἡ ἰδρυθιν «Ἐθνικοῦ Θεάτρου», ἡ ὁποία εἶχε πολλοὺς ὑποστηρικτάς. Ἀλλὰ δὲν ἔλειψαν καὶ οἱ διαφωνοῦντες, ἐκ τῶν ὁποίων περισσότερον ἀδιάλλακτος ὁ κ. Πολίτης, φρονῶν ὅτι δὲν ἔχει ἀκόμη (!) ὁ τόπος τάλατοῦμενα ἠθικὰ κερφάλια διὰ τοιοῦτον ἰδρυθιν, καὶ ὅτι ἀρκεῖ πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἐπιχορηγηθῶν τὰ ὑπάρχοντα θεάτρα.

— Διὰ τὴν μουσικὴν κίνησιν τοῦ τόπου, ἡ ὁποία ἀντιθέτως πρὸς τὴν νέκρωσιν τοῦ θεάτρου, ἦτο, τὰ τελευταῖα χρόνια, πολὺ ἀξιολόγος, τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» ἤρχεισε σειράν συνεντεύξεων. Μέχρις ὅρας ὠμίλησαν οἱ κ. κ. Κωνστῆς Νικολάου καὶ Μανώλης Καλομοίρης. Ὁ πρῶτος ἐξέφρασε τὴν ἱκανοποίησιν του τὸσον διὰ τὴν ἐργασίαν τῶν Ὁδῶν μᾶς, ὅσον καὶ διὰ τὴν δημιουργίαν ἐνός εὐρυτάτου μουσικοῦ κοινού. Ὁ δεύτερος ἐπέμεινε εἰς τὸ εὐχάριστον γεγονός ὅτι ἡ πρωτεύουσα ἀπέκτησεν ἤδη κοινὸν μὴ μουσικὴν συναίδησιν ἑλληνικωτάτην καὶ, δεδομένου ὅτι εἰσῆλθον εἰς ἐποχὴν ἐμουσικῆς ὀργανώσεως, ἐτόνισεν ὅτι οἱ ἀξιόλογοι μουσικαὶ παράγοντες πρέπει νὰ

συνεργασθῶν εὐλικρινῶς, Ἐπίσης ὁ κ. Καλομοίρης εἶπεν ὅτι οἱ περισσότεροι Ἑλληνες μουσικοὶ ἐργάζονται διὰ τὴν δημιουργίαν ἐλληνικῆς μουσικῆς σχολῆς.

Ἐνδιαφέρουσα ἐπίσης ἡ ἔρευνα τῆς «Ἑλληνικῆς» διὰ τὴν ἡλικίαν εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ὑπανδρευέται ὁ ἄνθρωπος. Διεπίστωσαν ἤδη τὰς σκέψεις των αἱ κυρίαί Κ. Παρρέν, Ἑλ. Νεγροπόντη (*Ἄλκις Θούλος) καὶ Μαρίκα Κοτοπούλη καὶ οἱ κ. κ. Δ. Κόκκινος, Θ. Συναδινός, Ἄρ. Καμπάνης, Γ. Βλαβιανός, Κ. Παλαμάς, Δημ. Γρ. Καμπούρογλου, Γάκης Δαυαλέξης, Π. Χόρν, Κ. Χαιρόπουλος, Γ. Βλάχος, Γ. Φωτεινός, Ἰωάν. Φαραντάτος, Κωνστ. Παπαστρατηγάκης, Κ. Ούρανός, Μ. Μυράτ καὶ Σπύρος Παναγιωτόπουλος. Ἀπὸ τὰς γνώμας αὐτῶν ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ζήτημα εἶναι . . . ἄλυτον.

Ἄρκετὰ ἠσχολήθη ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος καὶ μετὰ τὴν ἑκατονητηρίδα τοῦ Λέοντος Τολστόϊ. Ἡ «Ἑλληνική» ἀφιέρωσε ὀλόκληρον σελίδα, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκομεν ἄρθρα τῶν κ. κ. Μιχ. Παπαστρατηγάκη, Μ. Καλλιῆ καὶ Πέτρου Χάρη. Ἐκτενῆς ἐπίσης ἄρθρον ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Καθημερινήν», καὶ εἰς τὸν «Ριζοσπάστην» σύντομος μελέτη εἰς τέσσαρας σελείας τοῦ κ. Π. (Π. Πικροῦ). Τέλος εἰς τὴν «Πρωίαν» μετάφρασις ἄρθρου τοῦ γνωστοῦ Γάλλου κριτικοῦ Ἐδμόνδου Ζαλοῦ.

Εἰς τὴν «Πατρίδα» σειρά ἐντυπώσεων τοῦ κ. Κώστα Ἀθανάτου ἀπὸ τὴν Πολωνίαν ὁ «Βίσμαρκ» τοῦ ὀνομαστοῦ Γερμανοῦ ἱστορικοῦ συγγραφέως Ἐμίλ Λούντβιχ, δημοσιευόμενος εἰς ἐκτενεῖς συνεχείας καὶ «Οἱ Ποιηταί», ἀφήγησις τῆς πρώτης συναντήσεως τοῦ Χριστοῦ μετὰ τοὺς ἀλιεῖς, γραμμὴν ποιητικώτατα ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Καρυστίας κ. Παντελεήμονα. Τὸ ἄρθρον τοῦ φωτισμένου Ἰεράρχου καταλήγει ὡς ἑξῆς. «Ὅσοι θέλετε νῆ γενῆτε Χριστιανοί, φροντίστε πρῶτα νὰ γενῆτε ποιηταί. Χοντρὲς ψυχὲς κοντὰ τοῦ ὁ Χριστὸς δὲν θέλει».

Εἰς τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα», ἐν συνεχείᾳ ἡ ζωὴ τῆς Ἑλεονώρας Ντουῆ, γραμμὴν ὠραιοτάτα ἀπὸ τὸν Ε. Ράινχαρτ. Εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα ἄρθρον τοῦ κ. Ζαχ. Παπαντωνίου διὰ τὸν Γεώργιον Ροῦλόν. Ὁ ἐκλεκτὸς τεχνοκρίτης, ἀφοῦ ἀναλύει τὸ ἔργον τοῦ ἐκλιπόντος ζωγράφου, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι «τὰ χυμῶδη, ζωντανὰ σατυρογραφήματά» του εἶναι ἡ καλύτερα ἐργασία του. Ἐπίσης ἄρθρον τοῦ κ. Φ. Πολίτη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς γ' ἐκδόσεως τοῦ «Κατάδικου» τοῦ Κωνστ. Θεοτόκου. Ὁ κ. Πολίτης λέγει ὅτι, ἂν καὶ ὁ «Κατάδικος» δὲν εἶναι ἀφογὸν λογοτεχνικὸν ἔργον, ἦρσε, διότι ὁ ἦρωας του ὁ Τουρκόγιαννος εἶναι τύπος ἰδανικός καὶ τὸ μεγάλο ἀναγνωστικὸν κοινὸν «λαχταρᾷ τὸν ἰδανισμόν». Ἐδημοσιεύθησαν ἀκόμη ἀνάμνησις τῆς Γαλλίδος συγγραφέως Μαροσέλ Ἰναιρ ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς φιλολογικῆς βήματα ἄρθρον τοῦ κ. Β. Ἠλιάδη διὰ τὴν Σορὴλ Σορὴλ, (ἡ ὁποία ἐνεκρολογήθη ἐξ ἐσφαλμένης εἰδήσεως τοῦ ἀσυρμάτου), σημεῖωμα τοῦ κ. Μιχ. Ροδᾶ διὰ τὴν πράγματι πολῦτιμον ἐργασίαν

τοῦ ἐσχάτου ἀποθανόντος Στεφάνου Ξανθοῦ δίδου, καὶ ὠραιοτάτη ἀντάποκρισις ἐκ Παρισίων τοῦ κ. Γ. Φτέρη διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου Ἀγγλοῦ λυρικοῦ Τζὼν Κήτς.

Εἰς τὸ «Ἔθνος» ἤρχισαν δημοσιευόμενα τὰ «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ δουκὸς Κωλαϊνκού, στυλάρχου τοῦ Μ. Ναπολέοντος, τὰ ὁποῖα εἶδον τὸ φῶς πρὸ ὀλίγων μηνῶν, ἐνῶ ἐγράφησαν πρὸ ἐνὸς περὶ αἰῶνος· τὰ «Ἀπομνημονεύματα» αὐτὰ εἶναι ἐκτάκτως ἐνδιαφέροντα καὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μεγάλης Στρατιᾶς ἐν Ρωσίᾳ. Ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς ἰδίας ἐφημερίδος ὁ κ. Σπ. Μελάς ἀπήνησε διὰ σειρᾶς χρονογραφημάτων εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς θεατρικῆς ἐρεῦνης τῆς «Πρωίας», ἰσχυρίσθησαν ὅτι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν θεατρικὴν μας κρίσιν εἶναι οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς. Ἀναφέρομεν ἀκόμη τὰ διηγήματα τοῦ κ. Κ. Λαδοπούλου καὶ ἄρθρον τοῦ κ. Β. Βεκιαρέλλη διὰ τὸν Πετράρχην καὶ τὴν Λάουραν.

Εἰς τὴν «Ἐστία» ὁ «Ἀναδρομάρχης» (Δημ. Καμπούρογλου), ἀναρρῶσας ἀπὸ τὸν δάγκειον, συνεχίζει τὰ πάντοτε ἐνδιαφέροντα ἱστορικά του σημεῖωματα, καθὼς καὶ οἱ κ. κ. Ἰωάν. Δαμβέργης καὶ Κ. Καιροφύλας τὰς ἀναμνήσεις των. Εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα ἐδημοσιεύθη ἱστορικὸν σημεῖωμα τοῦ κ. Σ. Θεοτόκη, ἀναφερόμενον εἰς τὰ αἷτια τῆς παραίτησεως τοῦ Καποδίστρια ἐκ τῆς Ρωσικῆς ὑπηρεσίας.

Εἰς τὴν «Καθημερινήν» ὁ κ. Γ. Βλόχος ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ ὑπὸ τὸν τίτλον «Εἰς τὴν ἔρημον», λαμβάνει ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἀναβίβασιν τοῦ «Ἀγαπητικοῦ τῆς βοσκοπούλας» ὑπὸ τοῦ θιάσου Μαρίας Κοτοπούλης νὰ νοσταλγῆσῃ διὰ μίαν ἀκόμη φορᾶν τὴν πρὸ τριακονταετίας ζωὴν καὶ νὰ διακηρῦξῃ ὅτι σήμερον δὲν ὑπάρχει τίποτε, ὅτι ζῶμεν ἐν πνευματικῇ ἐρημίᾳ. Εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα σειρά ἄρθρων τοῦ κ. Μιχ. Λιδωρίκη ὑπὸ τὸν μόνιμον τίτλον «Ἀλλάλα καὶ ὀθόνη» σχετικὰ μετὰ τὸ θέατρον καὶ τὸν Κινηματογράφον.

Εἰς τὴν «Πρωίαν» ἤρχισε τὸ μυθιστορημα τοῦ κ. Ὁμ. Εὐελπίδου «Δανάη Σπινέλλι». Ὁπως ἡ «Κίρκη» τοῦ κ. Γ. Πόπ, καὶ ἡ «Δανάη Σπινέλλι» εἶναι γραμμὴν εἰς καθαρεύουσας καὶ μετὰ τὸν τρόπον τῶν παλαιῶν ἐπιφυλλίδων. Ἡ ἰδία ἐφημερίς ἤρχισε δημοσιεύουσα πλουσίως εἰκονογραφημένην τὴν «Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν» τοῦ Πιέρ Γκαζότ, ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπροκάλεσε ἐκρηκτικὰς συζητήσεις. Ὁ συγγραφεὺς πιστεύει ὅτι ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις δὲν δικαιολογεῖται ἀπὸ τὴν πρὸ αὐτῆς κοινωνικὴν κατάστασιν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ὑποστηρίζει τὴν θέσιν του μετὰ σπουδαιότατα δοκομήματα. Τὸ βιβλίον αὐτὸ, ἐν ἀπὸ τὰ καλύτερα τοῦ αἵους, ἔχει συγχρόνως τὸ χάρισμα τῆς ὠραίας καὶ σαφοῦς ἀφηγήσεως.

Εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα ὁ κ. Λέων Κουκούλας ἀναλύει τὴν γνωστὴν μελέτην τοῦ κ. Α. Ρουσέλ περὶ Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐπί-

σης εἰς τὴν «Πρωίαν» εὐρίσκομεν ἐκτενεῖς ἄρθρον διὰ τὰ δύο τελευταῖα θεατρικὰ ἔργα τοῦ Χάουπμαν καὶ τοῦ Πιραντέλλο καὶ ἀνταπόκρισιν ἐκ Βουκουρεστίου διὰ τὴν ἀναβίβασιν τῆς «Ἀράκαινας» τοῦ κ. Α. Μπόργη ἀπὸ τῆς σκηνῆς ρομμανακοῦ θεάτρου.

Ἐπὶ τοῦ ἰδίου ζητήματος εἰς τὴν «Ἐσπερινήν» ἐπίστολῃ τοῦ κ. Γ. Πίκουλα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ πρώτη παραστάσις ἔργου ἐν Βουκουρεστίῳ χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1810. Τὸ καλῶς ἐργον ὀνομαζέτο «Φωκίων», ἐδιδάχθη δὲ ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῆς Ἀκαδημίας Βουκουρεστίου εἰς τὸ θέατρον «Ποδόσοϊ».

Εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα ἡ δις Ἴρις Σκαρβαίου ἐσχολίασε τὸν συμβιβασμὸν θεάτρου καὶ κινηματογράφου, τὸν προτιθέμενα ὑπὸ τοῦ κ. Ξενοπούλου, καθὼς καὶ τὴν ἀναγγελθεῖσαν ἐμφάνισιν τῆς διδος Ἑλένης Παπαδάκη εἰς ἑλληνικὸν γρίμ.

Εἰς τὴν «Ἑλληνικήν» τακτικὴ παρακολούθησις τῆς θεατρικῆς μας κινήσεως ἀπὸ τὸν κ. Πέτρον Χάρη. Ἐπίσης δέκα πορτραῖτα γυναικῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, γραμμένα ἀπὸ τὸν κ. Μ. Καλλιῆν.

Εἰς τὴν «Βραδυῆν» ἄρθρον τῆς κ. Κλ. Δίπλα Μαλάμου διὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ Ἀυστριακοῦ ζωγράφου κ. Φορσίονερ.

Εἰς τὸν «Ἑλληνικὸν Ταχυδρόμον» ἄρθρον τοῦ κ. Α. Φρακαρόλι διὰ τὰ γνωστότερα φιλολογικὰ σαλόνια διαφόρων ἐποχῶν.

Εἰς τὴν «Ἐπειρον» τῶν Ἰωαννίνων «Τὸ Πανεπιστήμιον», ἄρθρον τοῦ κ. Γ. Χατζῆ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετάζεται τὸ κοινωνικὸν ζήτημα τῆς τοποθετήσεως, τῆς τροπῆς καὶ τῆς κατευθύνσεως τῶν μυριάδων νέων ἐπιστημόνων ποὺ ξεφυρνίζουσι διαρκῶς τὰ ἑλληνικὰ πανεπιστήμια.

Ὁ ἀκάματος κ. Roussel, εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον τοῦ «Libre», κρίνει τὰ ἑξῆς νεοελληνικὰ βιβλία: «Φωνὴς χωρὶς ἦχος» τοῦ κ. Θεοχόρη. «Ἐλεγεία καὶ Σάτυρες» τοῦ Καρυωτάκη. «Ἡρακλῆς καὶ Ὀμιρῆλη» τοῦ κ. Ασπέρη Ἀλεξίου. «Ἐνα μεγάλο μῦθος» τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ κ. Κιτροπούλου. «Ἀγνή Σάντα» τοῦ κ. Ἄρη. «Ὅσαι ζήσουν» τοῦ κ. Βαλταδώρου. «Ἡ χορεύτρια κοντεσσίνα Φελιτσιτά» τοῦ κ. Καστανάκη. «Ἡ Τέχνη σάν κοινωνικὸ φαινόμενον» τοῦ κ. Βολανάκη «Notes on St Luke and the Acts» τοῦ κ. Πάλλη. «Histoire des Finances Grecques» τοῦ κ. Ἀνδρεάδη καὶ «Ὁ Γολγοθᾶς τοῦ Καποδίστρια» τοῦ κ. Καιροφύλα. Δι' ὅλ' αὐτὰ, λογοτεχνικά, ἐπιστημονικά καὶ ἱστορικὰ βιβλία, οἱ ἐνδιαφερόμενοι εἴμποροῦν νὰ εὕρουν μίαν κρίσιν, ἐπιεικῆ ἴσως ὀλίγον, —προπάντων διὰ τὰ λογοτεχνικά, —ἀκριβῆ ὅμως, ἀληθινῆν, καὶ πάντοτε εἰς τὸν τόπον.

Εἰς τὴν «Πατρίδα» τοῦ Πύργου, ὅπου πολλὰ ἐδιαβάσαμεν περὶ τῆς ἐπισκέψεως τῶν Ἰταλῶν φοιτητῶν, εὐρίσκομεν καὶ τοὺς σατυρικοὺς αὐτοὺς στίχους τοῦ κ. Γ. Χρονοπούλου. Τοὺς ἀντιγράφομεν ὡς περιεργότατον δειγμα ἐπαρχιακοῦ πνεύματος :

Μὰς ἔρχονται οἱ σπουδασταὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν νὰ χαίρῃσιν τὸν Ἑρμῆ ἐδᾶ στὴν Ὀλυμπία. Κι' ἐνῶ ἀπὸ τὰ λιμάνια τους τὸ πλοῖο ξεκινᾷ, τηλεγραφεῖ ὁ Πρόξενος εἰς τὸν Πασαγινά, ὅπου τὸν ἔχει Πρόξενον ἐδᾶ ἡ Ἰταλία, σπὸν Πύργον, σπὸν Κατάκωλον καὶ σ' ὅλη τὴν Ἠλείαν. νὰ τοὺς προσμένῃ ὡς Πρόξενος μετὰ μὲν ἡμερῶν καὶ νὰ τοὺς ἐπισημῶν καὶ ζουμὶ ἀπὸ βρασιμένη κόντα, νῆχρ καὶ, ἄρνιᾶ φητά, κρησάκι ρετρινάτο. Καὶ ἀπαντᾷ ὁ Πρόξενος: «Ἄντιν ντέλ πασσάτο!.. Μὰ, σὺν δὲν ἔχη καὶ λεπτὰ γιὰ τέτοιον ἕνα ταμποῦσι, εἰδοποιεῖ τὸν Δήμαρχον, τὸν κύριον Μπελοῦνη, πὸς ἔρχεται ὁ Πρόξενος καὶ φοιτηταὶ πολλοὶ καὶ Ἰταλίδες ντεκολέ καὶ πλῆθος Ἰταλοὶ καὶ ἔχει ὑποχρέωσιν ὁ Δήμος τῶν Ἀστρινῶν νὰ τοὺς παρέλῃ στέγασιν, καλὰς τροφὰς καὶ οἶνον. καὶ σὺν τοὺς ἄλλοις σιέπτεται πὸς ἔχουμεν ἑλίπτα νὰ κάμουμε Προξενίον καὶ κἀμμιαν Ἰταλίαν.

Εἰς τὸν «Ἀγῶνα» τῶν Παρισίων ἡ κόρη τοῦ Τολστόϊ ἔστειλε καὶ δεύτερον ἄρθρον μετὰ ἀνέκδοτα τοῦ μεγάλου πατέρα της. Εἰς τὸ ἴδιον φύλλον, ἄρθρον τοῦ κ. Θράσου Καστανάκη, ὁ ὁποῖος ἐπέρασε τὸ καλοκαίρι του εἰς τὴν πόλιν μας, «Στοὺς ἀθηναϊκοὺς δρόμους», χαριτωμένον.

Εἰς τὸν «Προσφυγικὸν Κόσμον»: «Ἡ θηριωδία τῶν Τούρκων ἀνά τοὺς αἰῶνας» τρία ἄρθρα τοῦ κ. «Ἀσκητοπούλου» καὶ συνέχεια τῆς περὶ «Φαύστας» μελέτης τοῦ κ. Ἀρέθα Ἀργαίου.

Ὁ «Ταχυδρόμος», καθημερινὴ ἐφημερίς τῆς Μυτιλήνης, διετέλει ὡς τώρα, γίνεται τετρασέλιδος. Εἰς τὸ φύλλον τῆς 12 Σεπτεμβρίου ἐδημοσιεύθη νοστιμώτατον ἐπίγραμμα «Στὸ ἄγαλμα τῆς Ἐλευθερίας», ἐμπνευσμένον, λέγει, ἀπὸ σχετικὸν χρονογράφημα τοῦ κ. Μυριβίλη. Φαίνεται ὅτι τὸ ἄγαλμα αὐτὸ τὸ ἐσῆκωσαν ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ τὸ ἐπῆγαν μακριὰ ἀπὸ τὴν πόλιν, ἐπειδὴ, —παντοῦ τὰ πάντα, — ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς . . . οὐρητήριον. Ὁ ποιητὴς ὅμως προμαντεύει ὅτι, ὅταν ἡ πόλις ἀπλωθῆ ὡς ἐκεῖ, θὰ γίνωνται τὰ ἴδια :

Καὶ πάλι θὰ χαλαρωθῆ
Κοντὰ σου τῶν πιστῶν ἡ πίστις
Καὶ πάλι θὰ σοῦ ἀλλαχθῆ,
Θεᾶ μου, ἔννοια σου ἡ πίστις!

Ἀπὸ τῆς Κυριακῆς 9 Σεπτεμβρίου ἤρχισαν ἐκδιδόμενος εἰς τὰ Χανιά ὁ «Λαός», ἑβδομαδιαία ἐφημερίς πολιτικῆ, οικονομικῆ, ἠθικοκοινωνικῆ καὶ γεωργικῆ. Διευθυντῆς ὁ Ν. Κ. Περράκης.

Ἐπίσης εἰς τὴν Βέροιαν ἰδρύθη ἑβδομαδιαία ἐφημερίς «τοπικῆ», μετὰ τίτλον «Ἐλεύθερος Λόγος». Διευθυντῆς ὁ κ. Θ. Α. Σμυρλῆς· ἀρχισυντάκτης ὁ κ. Α. Α. Ἀμπεράς· διαχειριστῆς ὁ κ. Ἀγγελοσ Σπανίδης.

Καὶ ἄλλη νέα ἐφημερίς, «Θηβαϊκὸς Ταχυδρόμος», ἑβδομαδιαία παμβοιωτικῆ. Ἐκδοσὶς τοῦ ἐν Ἀθήναις τυπογραφείου Φαρμακᾶ.

Εἰς τὴν πάντοτε καλοτυπωμένην καὶ ἐπιμελημένην «Κηφισίαν»: «Αἱ σαρχοράγοι τῆς Κηφισιάς» ἄρθρον τοῦ κ. Ἀλεξ. Φιλαδελφέως μετὰ εἰκόνας.

Εἰς τὴν «Σάλπιγγα» τῆς Μυτιλήνης: «Ἑλληνες καὶ Ἀλβανοί, αἱ καταβληθῆσαι προσπάθειαι πρὸς ἐνωσίν των», ἱστορικὸν σημεῖωμα τοῦ κ. Κ. Γιολδάση ἐν συνεχείᾳ.

—Εἰς τὸν «*Ἐρμῆν*», ἐκπαιδευτικὸν περιοδικόν: «*Λισιοδοξία καὶ ἀπαισιοδοξία ἐν τῇ Ἱστορίᾳ*» ὑπὸ Ν. Καζάκη. «*Σύντομος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ*», Καρόλου Σενιερτός - Ι. Οἰκονομίδου. Ἐκπαιδευτικὰ, Ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία μας, Βιβλιοκρισίαι κτλ.

—Εἰς τὸν «*Παρθενόν*» τῆς Νέας Ὑόρκης, ὁ κ. Κλ. Παράσχος χαρακτηρίζει τὸν ποιητὴν Ἄγγελον Σικελιανόν. Κριτικὸν συμπέρασμα εἰς τὸ ἄρθρον δὲν ὑπάρχει. Ὁ κριτικὸς, φαίνεται, τὸ ἀποφεύγει, μὴ γνωρίζων οὔτε ὁ ἴδιος μετὰ βεβαιότητος, ἂν πρόκειται περὶ μεγάλου ποιητοῦ ἢ μετρίου. Κι ἐπιμένει περισσώτερον εἰς τὴν «*δελφικὴν προσπάθειαν*» τοῦ κ. Σικελιανοῦ, ἢ ὅποια θὰ δώσῃ πιθανὸν εἰς τὸν κόσμον ἓνα νέον ἰδανικόν, προερχόμενον, ὡς τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα τὰ μεγάλα, ἀπὸ τῆν Ἑλλάδα.

—Εἰς τὸ 7ον τεῦχος τῶν «*Ἑλληνικῶν Γραμμάτων*»: Κέρκυρα ὑπὸ Κ. Παπαγιάνη, μὲ πολλὰς εἰκόνας: «*Πῶς πέθανε ὁ ἔρωτας*» διήγημα τοῦ Τολστόϊ «*Νιμπελοῦγκεν*», Ἄσμα Α', μετφρ. Μουντζουρίδη «*Οἱ ἱππῶται τῆς Μάλτας* καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Ἄγων» ὑπὸ Θ. Βελλιανίτη κτλ.—Ἀπὸ 15ης Ὀκτωβρίου τὰ «*Ἑλληνικὰ Γράμματα*» μεταρρυθμίζονται ἐπὶ τὸ καϊκώτερον: μυθιστορήματα, διηγήματα, ἀπομνημονεύματα, ταξιδία καὶ πολύχρωμες εἰκόνες. Ἄν καὶ, εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος, εἶναι δύσκολος ὁ ἀνταγωνισμὸς πρὸς τὸ «*Μπουκέτο*», τὸν «*Θεατὴν*» κτλ., ἐν τούτοις εὐχόμεθα εὐκρινῶς πᾶσαν ἐπιτυχίαν.

—Εἰς τὸν «*Δημοκράτην*» τῆς Μυτιλήνης, ὁ κ. Κ. Μ. Μιχαηλίδης («*Γύρο σὲ δυὸ μεγάλα ὄνοματα*»), ἐξ ἀφορμῆς τῆς μελετωμένης μεταφορᾶς τῶν ὀσπῶν τοῦ Ἀργύρη Ἐφταλιώτη, προτείνει τὴν ἐπανέδοσιν τῶν ἔργων του, καθὼς καὶ τῶν ἔργων τοῦ Δημητρίου Βερναρδάκη. Πολὺ καλὴ ἡ ἰδέα. Ἄλλὰ ποῖος θὰ τὴν ἐκτελέσῃ;

—Εἰς τὴν «*Φιλοτέλειαν*» τοῦ Ἀυγούστου: Τὸ κρατικὸν ἐνδιαφέρον πρὸς τὸ ἑλληνικὸν Γραμματόσημον.—Τὸ συνέδριον τῆς Διεθνούς Φιλοτ. Ὄμοσπονδίας.—Τὰ ἑλλ. γραμματόσημα τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, —καὶ ἄλλα ἐξόχως ἐνδιαφέροντα τοὺς συλλέκτας.

—Λυπούμεθα, διότι ὁ χώρος δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀναφέρωμεν μερικὰ ἀξιοσημεῖα περιεχόμενα τῶν ἐφημεριδῶν: «*Τὸ Βῆμα τῆς Θεράκης*», «*Τὸ Φῶς τοῦ Ἀργινοῦ*», «*Ἐλευθερία*» Λαρίσσης, «*Maaloshi*» Ἀλεξανδρείας, «*Παναρχαδική*» «*Ἠχώ*» Τριπόλεως, «*Σάμος*» Λιμένος-Βαθέος, «*Ἐλεύθερος Λόγος*» Μυτιλήνης, «*Ἀγ. Σπυρίδων*» Κερκύρας, «*Φιλελεύθερος*» Ζακύνθου, «*Ἀγαῶν*» Σάμου, «*Δελτίον Χ. Α. Ν.*» Θεσσαλονίκης, «*Ἐλεγχος*» Φλωρίνης, «*Βόρειος Ἑλλάς*» Κοζάνης, «*Κερκυραϊκὴ Ἑλπίς*», «*Κήρυξ*» Χανίων, «*Φωνὴ Νάξου-Πάρου*» κτλ. κτλ.

Ω.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἀδελφὴν τὴν στιγμὴν ἐλάβομεν ἄρθρον τοῦ συνεργάτου μας Ἄληθ Ὀφύλου διὰ τὰς θεατρικὰς παραστάσεις τοῦ δεκαπενθημέρου. Κατ' ἀνάγκην τὸ ἀφήνομεν διὰ τὸ ἐρχόμενον.

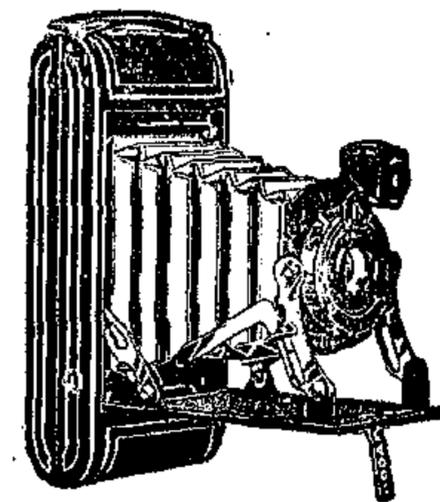
ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐκαταρτίσαμεν καὶ δημοσιεύομεν εἰς τὸ τεῦχος τοῦτομίαν καθ' ὅλα ἱκανοποιητικὴν ἐκλογὴν ἀπὸ τὰ ἐγκεκριμένα διὰ τὴν «*Πρωτοπορείαν*» ποιήματα. Οἱ νέοι μας φίλοι, — ὅσοι δὲν ἐφθασαν ἀκόμη σ' αὐτὴν τὴν τιμὴν, — ἵμποροὶν νὰ τὴν λάβουν ὑπ' ὄψιν των, διὰ νὰ ἴδωσιν εἰς ποῖον θετικὸν ἀποτέλεσμα φθάνουν αἱ κρίσεις μας καὶ ἡ κατεύθυνσις, τὴν ὁποίαν προσπαθοῦμεν νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς συνεργάτας μας.

Ἄλλὰ καὶ τὰ δημοσιεύσιμα, καὶ τὰ καλὰ ποιήματα, ποὺ ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας, καὶ αὐτὰ εἶναι πολλὰ, ὁλόκληρος σωρὸς... Ἡ ἀγορὰ μάλιστα τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν παρακινεῖ πολλοὺς ποιητὰς νὰ χάσουν τὴν ὑπομονὴν καὶ νὰ τὰ στέλνουν εἰς ἄλλα περιοδικὰ, καὶ ἔτσι, ἢ «*Νέα Ἑστία*», — ποὺ δὲν ἵμπορεῖ βέβαια νὰ καταγράψῃ ὅ,τι δημοσιεύεται εἰς ἕλον τὸν τύπον, — παρουσιάζεται κύποτε ὡς ἀναδημοσιεύουσα /δοκίμια, πρωτοεμφανισθέντα ἄλλοῦ. Διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ ἀτόπου τούτου, θὰ παρακαλέσωμεν τοὺς συνεργάτας μας ἐν πρώτοις νὰ περιμένουν κάπως, νὰ ἔχουν κάποιαν περισσοτέραν ὑπομονὴν, πρὶν ἀποφασίσουν νὰ κελπισθοῦν... Ἐπειτα, καὶ ἡμεῖς θὰ δημοσιεύομεν κάπως κυκνότερας κ' ἐπιτενεστέρας «*Πρωτοπορείας*». — Ἄλλὰ, πρὸ πάντων, θὰ ἐκκαθαρίσωμεν τὸν ὄγκον τῶν δημοσιεύσιμων ποὺ περιμένουν. Ὅσοι λοιπὸν μᾶς ἔστειλαν ταχυταῖοι, ὡς τὸ ἔχουν ὑπ' ὄψιν των καὶ αὐτό. Ὑπάρχουν ἔργα ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους, τὰ ὅποια θὰ προτιμηθοῦν κατὰ τὸ κλειστόν: κ' ἐλπίζομεν ὅτι τοῦτο τὸ εὐρίσκουν ὅλοι δίκαιον, ἀναντίρρητον. Μεταξὺ αὐτῶν ἔχομεν ποιήματα τῶν κ. Γ. Θέμελι, Α. Καλαμπούση, Κρ. Βεράντα, Ἐλ. Μυρογιάννη, Μ. Πομόνη, Φιλίβου, Κ. Παπαδάκη, Μ. Ἀνθίδη, Σ. Μ., Χρήστου κ.ά., τὰ ὅποια θὰ δημοσιεύομεν μὲ τὴν πρώτην εὐκαιρίαν.

Ἄλλ' ἐπίσης ἡ ἀφθονία αὐτὴ καὶ τῆς καλῆς παραγωγῆς ὄχι μόνον μᾶς ἀφήνει ἐλευθέρους, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἐπιβάλλει νὰ εἴμεθα αὐστηρότεροι εἰς τὰς κρίσεις μας. Ὁ μέσος ὄρος τῆς ἀξίας τῆς — διὰ τὴν ποιήσιν τοῦλάχιστον — ἀνῆλθεν ὑψηλότερα καὶ ἡ βαθμολογία μας λοιπὸν θὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἀνοδὸν αὐτὴν. Ὅ,τι χθὲς ἐθεωρεῖτο δημοσιεύσιμον, ἐλλείψει καλυτέρου, αὔριον ἴσως δὲν θὰ θεωρηθῇ, διότι τὰ ἀνώτερα του θὰ ἀφθονοῦν... Διὰ τὸ ἴλικόν ποὺ μᾶς στέλλεται, δι' ὄραμένα ἐξέχοντα ὀνόματα καὶ διὰ τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς ποιητικῆς Πρωτοπορείας, νὰ γράψῃ ἄρθρον εἰδικὸς συνεργάτης μας προσεχῶς.

κ. Κρίνον, Ἐνταῦθα. Ἡ «*Ὠγγυία*» ἀνοίτερα ἀπὸ τ' ἄλλα ἄλλὰ καὶ αὐτὴ θὰ ἵμποροῦσε περισσώτερον νὰ ἐξαρθῇ εἰς πρωτοτυπίαν τὸ θέμα εἶναι μεταχειρισμένον, παλαιόν. Θὰ ἴδωμεν... — κ. Μ. Ἀνθίδη, Ἐνταῦθα. Οἱ πρόβες σας ὄχι ἀκόμη κατάλληλες. Ὅταν λείπῃ ὁ μῦθος, χρειάζεται μεγάλη τέχνη διὰ ν' ἀναπληρωθῇ ἢ ἑλλείψῃ. — κ. Μπ. Τ. Α., Καρόλου. Ἰδραίων, ἀλλὰ δι' ἓνα κύκλον πολὺ στενόν' οὔτε πρωτοτυπίαν ἔχει, οὔτε τὴν συγκε-

Η ΙΔΕΩΔΗΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΗΧΑΝΗ ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΤΟΤΕ ΕΝΑ

KODAK

ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΝΑ ΣΑΣ ΔΕΙΞΟΥΝ ΤΑ ΝΕΑ ΜΟΔΕΛΑ ΑΠΟ 230 ΔΡ. ΚΑΙ ΑΝΩ.

πραγμαίωσαν ἐκείνην τῆς ἐκφράσεως, πὸν ἐξαιρεῖ τὰ ἀτομικὰ συναίσθηματα τοῦ ποιητοῦ εἰς γενικά καὶ καθολικά. — κ. *Γ. Ν. Τερζάκης*. Νὰ πιστέψωμεν ὅτι τὸ ποιῆμά σας εἶναι γοιμμένο εὐλικρινῶς; ὄχι: ἀκολουθεῖτε μίαν παράδοσιν. ἓνα ἐπικουρισμόν, τοῦ ὁποίου ἔγινε τύπη διάδοσις, τὴν κατάχρησις, τὴν ἐκμετάλλευσιν. . . — κ. *Γιάν. Κισκήραν*, Πύλον. Ὁ «Ἀντήνωρ» θὰ δημοσιευθῆ ἀποσπασματικῶς εἰς τὸ κυρίως κείμενον, ἰδίως ἡ περιγραφή τῆς καθόδου εἰς τὸ ἄντρον. — κ. *Α. Καλλονᾶν*, Ἐνταῦθα. Ἄφοῦ ἠμπορεῖτε νὰ φθάσετε σὲ φράσεις, ὅπως αὐτές: «μὰ ὅταν ὁ θάνατος δίνει ζωὴν, πρέπει . . . νὰ ζοῦμε!» καὶ «τὰ πράσινα κλαδιά ξαλάφρωσαν τὴν τύχη . . .» καὶ «οἱ φουλιές εἶναι πολὺ βαρεῖές . . .» κλπ., δὲν θὰ ἡμεῖθα εὐσυνείδητοι, εἴαν σᾶς ἐνεκρίνωμεν τὸ ὑπόλοιπον; πρέπει νὰ προσπαθήσετε γὰρ τὸ ἀνεβιάσετε καὶ αὐτὸ εἰς τὸ ἴδιο ἐπίπεδον ἐπιγραμματικότητος καὶ πρωτοτυπίας, — ἀφοῦ τὸ φθάνατε κάποτε. . . — κ. *Ἄντ. Νησιώτην*, Ἄνδρον. Εὐρίσκομεν στὴν ψυχολογίαν τοῦ προσώπου διαγεγραμμένην πολὺ στοιχειωδῶς καὶ τὴν ἱστορίαν ταυ μᾶλλον κοινήν, χωρὶς σημαία ὅπου ἠμπορεῖ νὰ προσέξῃ ἡ τέχνη. Ἐπανέλθετε εἰς τὸ θέμα καὶ — ποιὸς ξέρει; — κ. *Ναπ. Παπαγ.*, Ἐνταῦθα. Ἐδιαβίσαμεν τὸ γράμμα σας· ἀλλὰ εὐρίσκομεν καὶ πάλιν μόνον στοιχεῖα καλὰ εἰς τὸ διήγημά σας — προσωπικὸν ὕψος, πολὺ ἐντέχρον, περιγραφικότητα, καλὸν σχέδιον, ἀρκετὸν χρῶμα — τὸ σύνολον ἄνωγ ὅπως ἔπρεπε! Ἡ ὑπόθεσις εἶναι ἀκίβητος εἰς ὅλα τῆς ἡ περιγραφή τῆς συμπλοκῆς κοινή· καὶ τὸ τέλος μᾶλλον ἀτυχεῖ. Ἐν τούτοις, θὰ γράψετε, ὁρισμένως, καλὰ. ἠμπορεῖτε. Ἐχετε μόνον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν εὐλικρινείαν καὶ τὴν ἀμεροληψίαν τῆς «Νέας Ἑστίας». Ἡ τέχνη εἶναι μακρὰ. . . Τὸ χειρόγραφον σᾶς ἐπιστρέφεται, ἀλλὰ κατ' ἐξαιρέσιν. — κ. *Ἀλ. Φράγκ.*, Μάγδραν. Ἀπὸ τὴν ποιήσιν, εἴτε τριολέτο, εἴτε σοννέτο, εἴτε ροντώ, κλπ. κλπ., ζητοῦμεν πρῶτ' ἀπ' ὅλα, σήμερον, *ποιήσιν*, *πνοήν*. . . Παρόμοιες γυμναστικῆς φόρμες καὶ ἀκροβατικῆς ἀπέτυχαν σχεδὸν παντοῦ, ἀπὸ τὸν μεσαιῶνα ἕως τὸν 18ον αἰῶνα. Μόνον ἐξαιρετικὴ τέχνη ἠμπορεῖ νὰ μᾶς κἀμῃ νὰ συμβιβασθῶμεν. Τὰ ποιήματά σας θὰ δημοσιευθῶν. — κ. *Χαρ. Μπαμπ.*, Ἐνταῦθα. Τὰ ποιήματά σας συγκινοῦν ἀκόμη μόνον ὡς θέματα, ἀλλ' ὄχι καὶ ὡς τέχνη. Ἐξικολουθήσατε, κ' ἐλπίζετε. — κ. *Γλαῦκ. Πρωτ.*, Ἐνταῦθα. Ἀπὸ τὰ τελευταῖα, θὰ δημοσιευθῆ τὸ «τὸ Θρηνολόι» σας εἶναι τὸ μουσικώτερον ἀπὸ τ' ἄλλα. — δ. *Νεφ. Πορφ.*, Σάμιον. Τὰ ποιήματά σας συγκινοῦν ἀνθρώπινα· ἀλλὰ τὸ καλλιτεχνικὸν στοιχεῖον τοῦς λείπει. Ὡς τόσο, διορθώσατε κάπως τὰ δύο τελευταῖα τετράστιχα τοῦ «Πεθαμμένου Πεύκου» καὶ ξαναστείλετέ το. Διαβάσατε καὶ «τ' Ἀερικό στὸ δέντρο», ἓνα ἀριστουργηματικὸ μικρὸ διήγημα τοῦ Παπαδιαμάντη! — κ. *Γιάνν. Δ. Φωτ.*, Ἐκρατήσαμεν τὸ Sancta Simplicitas. Ἐχει παλμόν, ὄραϊον ρυθμόν καὶ δὲν ὑστέρει εἰς νόημα. — κ. *Γιάννην Κισκήραν*, Πύλον. Ἡ σειρά

τῶν ποιημάτων τοῦ μᾶς ἐστειλάτε, εἶναι πραγματικῶς ὄραϊότη. Ἐχετε ἐμπνευσιν ἀληθινήν. Παρατηρεῖτε τὸ περιβάλλον σας καὶ τὸ ἀποδίδοτε εἰς τὸ πλάσιον τῆς ταπεινότητος τοῦ με ἓνα εἶδος μετροποθεῖας καὶ σωφροσύνης. Κρίμα τοῦ τὰ ἐδημοσιεύσατε ἄλλοῦ. Τὰ ποιήματά σας θὰ ἦταν πολὺ εὐπρόσδεκτα διὰ τὴν «Πρωτοπορείαν» μας. — κ. *Π. Ψ. Γαῖστες*. Δυστυχῶς οὔτε τώρα εἶναι ὅπως τὸ ἠθέλαμεν. Δηλαδή δὲν διαφέρει σχεδὸν τίποτε ἀπὸ τὸ πρότερον. — κ. *Γ. Π.* Θεσσαλονίκη. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὸν κόπον τοῦ ἐλάβατε, ἀλλὰ δὲν τὸ εὐρίσκομεν ἄξιον ἀναδημοσιεύσεως. Ἀυτὰ τὰ εἶπε στοὺς κριτικούς μας, καὶ ἀσυγκρίτως καλύτερα βέβαια, ὁ κ. Μελάς. — δ. *Κ. Κ. Μ. Χανιά*. Βεβαιωθῆτε ὅτι ἡ κρίσις τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὰ δύο αὐτὰ μέρη τοῦ ἔργου σας εἶναι πολὺ κολακευτικὴ καὶ, ἂν ἠθέλατε νὰ μὴ μὴ μόνον αὐτὸ, μπορεῖτε νὰ ποτελειώσατε τὸ βιβλίον σας μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἀξίζει. Ὡς ἡθογραφία τοῦλάχιστον, κρίνεται χειριτομένη. Εἶδατε ἄλλοτε ὅτι καὶ τὰ δύο μέρη θὰ τὰ περιλάβωμεν εἰς τὸν τόμον. Ἐνα μόνον δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ ἐννοήσωμεν ἀπὸ τὸ γράμμα σας. Θέλετε ἀμοιβὴν διὰ τὴν δημοσίευσιν; Δὲν δικαιούσθε μόνον οἱ βραβευθέντες, κατὰ τοὺς ἄρους τοῦ διαγωνισμοῦ, ἔλαβαν ἀμοιβάς. Ὡστόσο, ἂν ὁ τόμος αὐτὸς ἀφήσῃ κέρδος, δὲν θὰ δυσκολευθῶμεν νὰ παραχωρήσωμεν ἓνα μέρος αὐτοῦ εἰς τοὺς συγγραφείς. Ὅσον διὰ τὰ δημοσιευθῶν αὐτὰ τὰ δύο μέρη τοῦ βιβλίου σας, μαζὶ μὲ τὸ πρῶτο, εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν», ὄχι, ἀφοῦ τὰ ὄρισσαμεν πλέον διὰ τὸν τόμον. Ἀργότερα εἰμπορεῖτε νὰ μᾶς στείλατε ἄλλα. — κ. *Ε. Σ. Τ.* Φλώριναν. Θὰ δημοσιευθῆ. Μόνο νὰ μὴ ἀνυπομονήσατε καὶ τὸ δώσατε ἄλλοῦ. Ἐπίσης θὰ ἐδεχόμεθα ἀπόκαιροῦ εἰς καιρὸν καὶ ἄλλας μεταφράσεις βουλγαρικῶν λογοτεχνημάτων. — κ. *Ε. Α. Φ.* Βραζάτι. Ζητηθέντα τεύχη ἐστάλησαν. Τὸ ποιῆμα θὰ τὸ διαβάσωμεν καὶ θὰ σᾶς ἀπαντήσωμεν. — κ. *Γ. Α.* Μεσσήνην. Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς δι' ἅσα γράψετε. Εἰς τὴν παρατήρησίν σας ἀπαντῶμεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ δίδετε τόσην σημασίαν εἰς τὰ ὀνόματα. Καὶ ἀπὸ ἄλλους αὐτοῦς τοῦ ἀραδιάζετε, — ἐκτὸς τῶν νεκρῶν, τῶν ὁποίων σηματικὰ ἀνέκδοτα δὲν ὑπάρχουν πλέον, — ὁ μόνος τοῦ ὁποίου αἰσθανόμεθα τὴν ἔλλειψιν εἶναι ὁ κ. Παῦλος Νιρβάνας, τὸν ὁποῖον μῖα παρεξήγησις μᾶς ἐστέρησεν ὡς τώρα. Εὐτυχῶς ἡ παρεξήγησις αὐτὴ ἦρθη καὶ εἰς τὸ ἐξῆς θὰ τὸν ἔχωμεν τακτικὸν συνεργάτην μας. — *Νεοπτόλεμος*. Ἐλήφθη, θὰ δημοσιευθῆ, εὐχαριστοῦμεν. — κ. *Γ. Βαρ.* Ἐνταῦθα. Ἰσως δὲν ἔχετε ἄδικον καθ' ὅλα. Φαντάζεσθε ὅμως ὅτι οἱ νέοι ἠμποροῦν νὰ ἔχουν τὰς ιδέας καὶ . . . τὸν ἐπιστολικὸν χάρτην τῶν συνταξιούχων; Ὁ κ. Π. ἀπουσιάζει εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου δὲν γνωρίζομεν τὴν διεύθυνσίν του — κκ. *Ν. Ἄν. Καλάμαις*, *Τ. Κ. Κηφισιάν*, *Εἰ. Π.* Ὑδραν. *Μ. Π.* Ἐνταῦθα, *Ν. Π.* Χανιά, *Γ. Χ. Κέρκυραν*, *Ἀλ. Κ.* Ἐνταῦθα, *Β. Α.* Σαλαμίνα. Τὰ ἐλάβαμεν, θὰ τὰ διαβάσωμεν καὶ θὰ σᾶς ἀπαντήσωμεν.

Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»